

బ్రతుకనేర్పినవ్యక్తి

(ఇతరకథలు)

19286

రచన :

తాళ్ళూరు నాగేశ్వరరావు

విజయ సారథి వికేషన్స్

విజయవాడ-2.

విజయసారథి ప్రిచురణ 2
ప్రథమ ముద్రణ
మార్చి '65

వెల : 2-00

ఇందులో

బ్రతుక నేర్చిన వ్యక్తి

బాలమ్మ

పందిట్లో...

విముక్తి

పగిలిన అద్దం

పొడుగూ-వెడల్పూ

నాన్న మంచివాడు కాదమ్మా !

9

ఇందులోని కథలన్నీ యువ,
ఆంధ్రపభ వారపత్రిక, శారద,
విహరి, సాహితీ, అభిసారిక
పత్రికలలో ప్రచురించ బడినవి.
ఆయా పత్రికాధి పతులకు కృతజ్ఞత.

—రచయిత.

5

శ్రీమద్భక్త చరిత్రము
ప్రథమ భాగము

బ్రతుకనేర్చిన వ్యక్తి

మూడు వేలకు పైచిలుకు జనాభాగల ఆ మూడు
వీధులు కౌగలించుకొనే సెంట్రల్ ఒక పెద్ద రావిచెట్టు ఉంది.
ఆ పూరికి ఆ ప్రదేశం నడి బొడ్డు. పెక్కు విషయాలకు
కూడలి స్థానం. ఒకరోజు చక్కని ఉదయాన ఆ రావిచెట్టు
ప్రక్కన పాడుబడ్డ చిన్న పెంకుటింట్లో - దిట్టమైన అట్ట
హాసంతో, మేఘాలేకుండా వర్షం కురిసినట్లు ఓ చిల్లరకొట్టు
తెరిచి వుండడం చాలామందికి ఇండియా ప్రభుత్వం చంద్ర
మండలానికి విజయ వంతముగా రాకెట్ పరిపించినంత
ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించింది. ఆ కొట్లో ఓ నల్లటి ఇనుప చువ్వ
లాంటి మనిషి చిరునవ్వుల చల్లదనాన్ని ముఖంపై అందంగా
అమర్చి, అందన్న హృదయ పూర్వకంగా ఆహ్వానించే అను
రాగ పూరిత దృష్టితో కూర్చున్నాడు. ఆ పూరికి ఆవ్యక్తి
కొత్త ఆ డోర్లో మనుషులు అతన్ని చూడడం అదే
మొదలు.

పాడుబడ్డ పెంకుటి కొంపైనా చిల్లరకొట్టు చూడ
చక్కగా ఉంది. ఆ అమ్మే వస్తువుల పొందికా, అనుచికా
అలంకరణా-బస్తీలో కిరాణికొట్టు వ్యాపారం చేసిన వాడి
నేర్పు, నైపుణ్యతా ధ్వనిస్తున్నాయి. ఆ కొట్టు అద్దాల కొట్టు

వలె పరిశుభ్రంగా ఉంది ఆవేశ ఉదయం రావిచెట్టుక్రింద జేసినజనంలో ఒకే ఒక ప్రశ్న తిరుగాడుతూంది. 'ఎవరీతను?' ఇంకా కొంతమంది మరికొన్ని ప్రశ్నలకు సమాధానాలు వెతుక్కోలేక సతమతమైనారు. "ఎక్కణ్నుంచి వచ్చాడు?" 'ఎక్కణ్నుంచోవచ్చి, ఇక్కడ అందులో ఆపాడుబడ్డ పెంకుటి కొంపలో కిరాణాకొట్టు పెట్టాల్సిన ఖర్చుమేమిటి?' 'ఆకొంప సంగతి తెలియదా?' "అందులో శనిదేవత యేళ్ళతరబడిగా నివాసం వుంటూన్న విషయం ఎరుగడా?" 'ఇంతకు ముందు ఆ కొంపలో నలుగురు చిల్లరకొట్టుపెట్టి నామరూపాలు లేకుండా నాశనమైన సంగతి తెల్సికోకుండానే కొట్టు పెట్టాడా?' "ఎంత ధైర్యం? ఎంత సాహసం! ఎంత శైగువ?"

మెల్లగా జనం ఆ కొట్లో వస్తువులు కొనడం సాగించారు. కొత్తొక వింత, పాతొక రోత, అన్న సామెతకు పల్లెటూళ్ళల్లో విలువ జాస్తి. పైగా కొత్తకొట్లో సరుకులు చవుగ్గా యిస్తున్నట్లు కనిపెట్టారు ఆచిల్లరకొట్లో సిగిరెట్లు, బీడిలు, ఒకమోస్తరు ఘోనీస్ సామాన్లు కూడా వుండడం ఒకవిశేషం. జనాకర్షణకు ప్రత్యేకమైన కారణం; అన్ని తరగతుల ప్రజానీకానికి వస్తుసౌలభ్యం ఏర్పర్చడం - ఆ కొట్టు యజమాని ఆశయంవలె అగబడుతూంది. ఉప్పు దగ్గర్నుంచి ఆస్పృవరకూ ఉన్నాయి.

వారంరోజులు గడిచే టప్పటికి ఆవూళ్ళో అంతకు ముందు ఇరవైయేళ్ళనుంచి వున్న చిల్లరకొట్టుకు బేరాలు సాంతం పడుకున్నాయి. కొత్త చిల్లరకొట్టు రావిచెట్టు ప్రక్క పాడుబడ్డ పెంకుటి ఇంట్లో పెట్టి నడుపుతూన్న సాహస

వంతుడైన యజమాని శంకరయ్య ఆ పూళ్ళో వివిధ మసః
ప్రవృత్తులుగల ప్రజలకూ, సాధ్యమైనంత దగ్గర వాడైనాడు.
ప్రజాసేవకొరకే తనవ్యాపారం అన్నట్టు వస్తువులు కారుచవు
కగా యివ్వడమూ, ఊరి క చేరీ చావడికి వెళ్ళి తహశీల్ కట్టి
శనిలేని బాపతుకుకూడ అరువుపుస్తకములో చోటు కల్పిం
చడమూ, ఓర్పుగా నేర్పుగా బేరాన్ని రాబట్టుకోవటమూ-
త్వరలోనే శంకరయ్య చిల్లరకొట్టు ఆ పూళ్ళో చేవను నిలవ
దొక్కుకో గలిగింది. 'శంకరయ్యగారు? ఈ ఊళ్ళో ఇంతకు
ముందు నలుగురైదుగురు ఇక్కడే కిరాణాకొట్టు పెట్టారుగానీ,
ఒక్కడూ బాగుపడలేదు. పెట్టిన అప్పులు ఒక్కడూ వసూలు
చేయలేదు, పైగా యీ కొంపలో శని ఉన్నదని వాడుక. నీ
సాహసం మెచ్చుకో దగ్గడి!" అని ఎవరైనా అంటే "వ్యాపార
మంటేనే సాహసం ధైర్యే సాహసేలక్కో, అన్నారు పెద్దలు.
భయస్తులకు వ్యాపారంలో నిలకడా, లాభాలూ ఉండవు.
నేను సాహసం చేసినా-పూగు మంచిది కావటాన నష్టపడే
అవకాశం లేదు" అంటాడు శంకరయ్య తెచ్చి పెట్టుకున్న చిరు
నవ్వుతో.

శంకరయ్య సంసారం బహుచిన్నది. అతనూ, భార్య,
నాలుగేళ్ళ కుర్రవాడూనూ. 'మీది ఏవూరు?' అని అడిగిన
ఒక ప్రశ్నకు సమాధానం చెబుతూ "మీది చాలదూరం.
నెల్లూరు సైదు. బ్రతుకు దెరువుకోసం ఊరు విడిచిన వాళ్లకు
ఒకపూరు అని ఏముంది? ఇక్కడ వాతావరణం అనుకూ
లిస్తే ఇక్కడే స్థిరపడి పోవాలని అనుకుంటున్నాను" అన్నాడు
శంకరయ్య.

మూడు నెలలు గడిచాయి.

ఈ మూడు నెలల్లో శంకరయ్య ఆ ఊళ్లో పుట్టి పెరిగిన వ్యక్తిలాగా పాతుకు పోయినాడు. పిల్లలు మొదలు పండు ముసలివాళ్ళ వరకూ శంకరయ్య చిల్లరకొట్టు, అంటే తెలియనివాళ్ళు లేరు. పావుకారు చెంచు బసవయ్యకూడా ఆ కొట్లోనే ఖాతాప్రారంభించాడు. పైగా మరొక విషయం ద్వారా శంకరయ్య పేరు నలుగురినోళ్ళలోనూ పడ్డది. తను వ్యాపారం దృష్ట్యా జీవితాన్ని పోషించుకొనే వాడైనా— ముక్కామొహం, పరువు ప్రతిష్టలు, ఆ స్తిపాస్తులు, మంచి చెడ్డలు విచారించకుండా అడగని వాళ్ళ దేపాపంగా బాదాపు వెయ్యిరూపాయలవరకూ చాలామందికి చేబడుళ్ళు ఇచ్చాడు. వాటిని తను ఎట్టావసూలు చేయగలుగుతాడు—అన్న విచారం రవ్వంతైనా లేకపోవడం—ధర్మవడ్డి మీద పొలాలు సంపాదించే వాళ్ళకి చచ్చీచావని ఆశ్చర్యంగా ఉంది. శంకరయ్యకు డబ్బు మీద ఎంత నిర్లక్ష్యం?—అనుకున్నారు కొంతమంది. అతని భరవాసాలో ఏదో నిగూఢ రహస్యముంది! — అనుకున్నారు మరికొంతమంది. వొర్తి అమాయకుడు, పిచ్చివాడు— అనుకున్నారు ఇంకొంతమంది. ఏమైనా శంకరయ్య తన ఆర్థిక స్థావరాలను గురించి ఊళ్లో పెద్దమనుష్యుల హృదయాల్లో సదభిప్రాయాన్ని గాఢంగా కలగించడంలో సర్వార్థంగా కృత కృత్యుడైనాడని చెప్పొచ్చు.

ఒకనాటి సాయంత్రాన శంకరయ్య మనస్సులో ఓ కొత్త ఆలోచన కన్ను తెరిచింది. ఊళ్లో ఏ రవికె గుడకావాల్సి వచ్చినా ఏ నేతచీర కావాల్సి వచ్చినా—బస్తీకి

పరుగెత్తాల్సి వస్తోంది అల్లాంటి అగత్యాన్ని తగ్గించి ప్రజల సౌకర్యాన్ని సుగమంచేసే తలంపుతో-అతను ఓ బట్టల దుకాణాన్ని ప్రారంభించుడా మచుకొన్నాడు. నలుగురైదు గురు పెద్ద మనుష్యులకు మనస్సులోని ఊహ, అందువల్ల ఊళ్లోని ప్రజలకు కలిగే ఉపయోగాన్ని-సవిస్తరంగా చెప్పాడు. వాళ్ళు గంగిరెద్దులపలే తలలు ఆడించారు. కాని శంకరయ్య అతివినయంగా ఒక ముఖ్యమైన యిబ్బందిని వాళ్ళకు విన్నవించుకున్నాడు. “బట్టల దుకాణం ప్రారంభించేందుకు కనీసం అయిదారు వేల రూపాయలు కావాలి, నాదగ్గర అంతమొత్తం పైకం ప్రస్తుతానికి లేదు. అప్పుల మీద, చేబదుళ్ళమీద ఉన్నాయి. క్రమేపీ వసూలు చేస్తా ననుకోండి; ఇప్పుడు కనీసం మూడునాలుగు వేలైనా రూపాయలు వడ్డీమీద అప్పుగా యిచ్చే ఉదారస్వభావు లేవరైనా ఉంటే ఊళ్లో కొత్తగా బట్టల దుకాణాన్ని కూడా ప్రారంభించవచ్చు.”

ధర్మవడ్డీ దాత దానయ్యగారి అంజయ్య నవ్వుతూ “ఇందులో ఉదార స్వభావం ఏముందయ్యా? వడ్డీవ్యాపారం కూడా ఒక రకమైన వ్యాపారమేగా. నేను రెండువేలు యిస్తాను. మిగతాది ఎక్కడా చూసుకో” అన్నాడు.

శంకరయ్య చిరునవ్వుద్వారా సంపూర్ణమైన ఆత్మ సంతృప్తిని వెలువరించాడు.

షావుకారు చెంచు బసవ పూర్ణయ్య అడగటం తో ఊ-పరిహేయందలు రూపాయలు వడ్డీమీద అప్పుగా యిచ్చాడు. ఊరుమున్నగు అయిదు వడ్డీలిచ్చాడు నోటు

వ్రాయించుకొని. ఆవూరి పురోహితుణ్ణి కనుక్కున్నాడు-
బట్టలదుకాణం పెట్టటానికి ఎప్పుడు మంచిదోనని. అమా
వాస్య ఘడియలు వెళ్ళనివ్వమన్నా డాయన. ఈలోపుగా
శంకరయ్య మంచిమాటలతో “అయ్యా! బాబూ!” అనే
బ్రతిమాలింపుతో, లాలనతో-రావాల్సిన చేబడుళ్ళను
చాలామటుకు వసూలు చేసుకున్నాడు. వూళ్లో అందరికీ
తెలిసిపోయింది-శంకరయ్య బట్టల దుకాణాన్ని ప్రారంభించ
బోతున్నాడని.

ఒకరోజు కనుచీకటి పడ్డాక శంకరయ్య పనిగట్టుకొని
షావుకారు చెంచు బసవపూర్ణయ్య ఇంటికొచ్చాడు. ఆమధ్య
వాళ్ళిద్దరికీ స్నేహం గాఢతరం కాజొచ్చింది. శంకరయ్యనుంచి
ఆయన కొన్ని విషయాల్లో సలహాలు పొందడమూ, షావు
కారు గారినుంచి శంకరయ్య కొన్ని విషయాల్లో సలహాలు
పొందడమూ జరుగుతూన్నది. ఆరోజు శంకరయ్య ఒక
ముఖ్యమైన రహస్య విషయాన్ని చర్చించేందుకు లాభసాటి
యైన ఒక గొప్ప సాహసాన్ని నెరవేర్చడానికి తగిన వాతా
వరణాన్ని ఉత్సాహాన్ని నైపుణ్యాన్ని సమకూర్చు కోవ
డానికే వచ్చాడు. షావుకారు శంకరయ్య మేడమీద గదిలో
మెల్లగా ఓ గంట సేపుమాట్లాడుకొని, గట్టిపాటి నిశ్చ
యానికే వచ్చారు.

ఆ మరునాటి రాత్రియే ఇద్దరూ తెనాలి స్టేషనుకు
వెళ్లారు-మెయిల్లో మద్రాసు వెళ్ళేందుకు. ఇద్దరూ సెకండు
క్లాసు టికెట్టు తీసుకొని మెయిలు ఎక్కారు. మెయిల్
ఒంగోలు దాటేవరకూ ఇద్దరూ పిచ్చాపాటి మాట్లాడు

కొంటూనే ఉన్నాను తర్వాత షావుకారు; గారి కనురెప్పల
పైన నిద్రాదేవి తిష్టవేసికొని కూర్చోవడంవల్ల శంకరయ్య
నేను ఓ గంటసేపు నిద్రపోతానుగానీ, నువ్వు మేల్కొని
ఉండు" అన్నాను లెదర్ బ్యాగ్ ను తలకింద పెట్టుకొని పడు
కుంటూ.

“అల్లాగె” అన్నాడు శంకరయ్య షావుకూ బీడీ వెలి
గిస్తూ.

షావుకారు చెంచు బసవపూర్ణయ్య నిశ్చింతగా,
సుఖంగా, గడ్డంగా-చేయబోతూన్న సాహసకృత్యం
తాలూకు అందమైన కలలు కంటూ నిద్రబోయాడు. ఆయ
నకు నిద్ర మెలుకువ వచ్చేటప్పటికి మెయిల్ నెల్లూరు
స్టేషన్లో ఆగివుంది. తలక్రింద పెట్టుకున్న లెదర్ బ్యాగ్
చూచుకున్నాడు. లేచి.

గుండెల్లో ఒక్కసారి బండరాయి బ్రద్దలయినట్ల
యింది. వొళ్ళంతా చెమటపోసి, మాటరాక-గజగజ
వొణికి పోయాడు. శంకరయ్య లేచి. కేకవేశాడు-లెట్రెన్
లో ఉన్నాడేమోనని. జవాబులేదు.

నెల్లూరు స్టేషన్లో దిగాడు షావుకారు చెంచు బసవ
పూర్ణయ్య దిగులుగా. ఎంతపనిచేశాడు శంకరయ్యగాడు?
అయిదువేల రూపాయల లెదర్ బ్యాగుతో పరార్తనాడు.
నమ్మకద్రోహి. దొంగటక్కరి. మోసగాడు. లుచ్చాకోరు!
ఎక్కడ కెళుతాడు! పూల్లో భార్యా, పిల్లవాడూ ఏమా
తారు! తను వెంటనే వెళ్ళి వాళ్ళను నిర్బంధించాలి. ఇంతకీ

తను వీడిమోసంతో ఇరుక్కోవడమేమిటి? ఒక వందరూపాయల నోటుకు నాలుగు దొంగవందరూపాయలనోట్లు మద్రాసులో యిస్తున్నారనీ తనచేత అయిదువేల రొక్కం తెప్పించి మధ్యలో ఇట్లా మోసపుచ్చి, ఆపైకం పట్టుకెళ్తుతాడా? ఎంత ధైర్యం, ఎంత హాహాసం? ఎన్ని గుండెలు? వీడ్ని పోలీసులకు అప్పగించి-వీడి సంసారాన్ని పీడిపాలు చేయకుండు తనపేరు చెంచు బసవపుణ్యరయ్య కాదు. అనుకుంటూ పావుకారుగారు తిరుగు ప్రయాణమై ప్యాసింజరు ట్రైక్లో స్వగ్రామం వచ్చాడు.

ఊళ్లోకి వచ్చి రావవడంతోనే రావిచెట్టుప్రక్క పాడుపడ్డ పెంకుకింట్లోని శంకరయ్య కొట్టుకేసి వెళ్ళాడు. ఆశ్చర్యం! ఆ కొట్టు మూసివేయబడిఉంది ఏమైనారు పెళ్ళామూ, పిల్లవాడూనూ! పావుకారుగారి నిప్పువలె మండే గుండెపైన చల్లనిసీరుగ్రుమ్మరించినట్లయింది. అక్కడవాళ్లను కనుక్కోగా నిన్నసాయంత్రమే ఏదోవూరు పెళ్ళికని చెప్పి వెళ్ళారని తెలిసింది.

రెండు వారాలు గడిచాయి.

శంకరయ్యగానీ, అతనిభార్య, పిల్లవాడుగానీ-మళ్ళీ ఆ వూళ్ళో అడుగుపెట్టలేదు. రెండుమాసాల అద్దెను వసూలుచేయడంలో సాచేతపడ్డ ఇంటియజమాని కోపగించుకొని, గడ్డపలుగుతో శంకరయ్య చిల్లర కొట్టు తాళాన్ని పగుల గొట్టాడు. లోపల ఏమీలేవు. ఇంటియజమాని నిరాశతో నిట్టూర్చాడు.-చిల్లర కొట్టులోని చచ్చు ఉల్లిపాయలనూ, మురికి చింతపండును, పుచ్చిపోయిన ఎండు మిరపకాయ

లనూ, చీమలుతిన్న బెల్లపు ముక్కలనూ, రెండు చార్ మినార్ సిగిరెట్టు పెట్టెలనూ, బావుటా బీడీల దిగును చూసి.

ఒక్కసారి ఊరంతా గుప్పుమన్నది-శంకరయ్య ఊరి నుంచి పరార్ అయ్యాడని. అతనికి రూపాయి నడ్డీకి అప్పులిచ్చి నోట్లు వ్రాయించుకున్న పెద్దమనుష్యులంతా ఆ నోట్లు నాలిక గీచికొనేందుకుకూడా పనికి రావని తెల్సికొని “లబో దిబో” మన్నారు. పావుకారు చెంచు బసవపూర్ణయ్య కుడితిఱ్ఱో పడ్డ ఎలుకకుమల్లె గిలగిల తన్నుకొన్నాడు.

మూడు వీధులు కవుగలించుకొనే సెంటర్లోని రావి చెట్టుప్రక్క పాడుపడ్డ పెంకుటింటికి మళ్ళీ తాళం పడింది.

“ఈ ఇంటిని పట్టుకున్న శని ఇంకా వదలేదు. ఈ ఇంట్లో కొట్టు పెట్టుకున్న వాడెవడూ మూడేళ్ళపాటు సక్రమంగా ఉండలేడుగదా!” అన్నాడోకాయన వ్యాఖ్యానిస్తూ. **బ్రతుక నేర్చిన వ్యక్తి**

“ఆ ఇంటికికాదు శనిపట్టుకున్నది, మనుష్యుల్ని. శంకరయ్యచూడు. పుట్టగొడుగుకు మల్లే వెలిసి—పదవేలు సంపాదించుకొని ఆరు నెలలతర్వాత అదే పరారు. అతనికి అప్పు లిచ్చిన వాళ్ళకు శని పట్టుకున్నదా-ఆ ఇంటికా?” అన్నాడు మగోకాయన ప్రతిగా వ్యాఖ్యానించేస్తూ.

“నిజమే” అన్నాడు ఇంకోకాయన మూర్తీభవించిన విషాద మూర్తిలా మౌనంగాఉన్న ఆ పాడుపడ్డ పెంకు టింటిని చూస్తూ..

బాలమ్మ

“ఏయ్! బాలమ్మా! ఎక్కడున్నావు? ఉత్తరం
వచ్చింది!”

అప్పుడే బస్తీనుంచి వచ్చి, పెరుగు తట్ట యింట్లో
అటకమీద పెట్టి, పోయ్యిరాజేసి, అరసాలెడు బియ్యం
కడిగి పెడదామని—పెరట్లో వరల బావిలో మట్టికడవవేసి,
తాటి బద్దెమీద ఎడమకాలు ఆనించి, వూపుగా నీళ్ళు తోడు
తూన్న బాలమ్మకు పోస్తు తాతయ్య కేకలు వినిపించాయి
మట్టి బుంగలోని నీళ్ళను రాతిగాబుచెంత బెట్ట చిరు
నవ్వు నవ్వుకుంది బాలమ్మ. పైబచెంగు గాలిలో విదిలించి
ముఖాని! పట్టిన చిరుచెమటను తుడుచుకుంటూ ‘ఉత్తరం
వచ్చిందన్న మాట’ అనుకుంది.

ఎండ పొడలు పొడలుగా వేస్తోంది.

గాలి పాలుకు నిట్టాడి తాటాకులూ, ఇంటిచుట్టూ
దడిగా యెదిగిన చిట్టికేసర చెట్లూ—చప్పుడు చేస్తున్నాయి.
దూరంగా స్టేషన్లో పదకొండు గంటల వ్యాసిజర్ ఆగి,
బయలుదేరుతూ కూత వేసింది.

బాలమ్మ అయిదేళ్ళ కూతురు లక్ష్మి ఆ ఉత్తరాన్ని
తీసికొచ్చి తల్లికిచ్చింది.

ఆ ఉత్తరాన్ని అందుకొని శాలమ్మ అటూ ఇటూ చూసింది. ఏం లాభం? ఇరవై మూడేళ్ళు వచ్చినా ఆమెకు అక్షరాభ్యాసం కాలేదు.

బస్తీనుంచి అమ్మ తెచ్చిన రబ్బరు బొమ్మ పట్టుకొని లక్ష్మి ఆటలకు వెళ్ళింది.

శాలమ్మ వేగిరం రాతి గాబుదగ్గర దబరా గిన్నెలో బియ్యం కడిగి, పొయ్యిమీద పెట్టి - కరణం కోదండ రామయ్య గారింటికి వెళ్ళింది.

మండువా యిగటి వసారాలో ఇనుప పడక కుర్చీలో కూర్చుని ఇరవైయేళ్ళనాటి దస్తావేజుల్ని తిరుగవేస్తున్నాడు కోదండరామయ్య ఆయన యెదురుగా స్తాభం ప్రక్కన నిలబడి - "బాబుగారూ" అన్నది శాలమ్మ.

ముక్కుమీదకు జారిన గోల్డుగోల్డు ప్రేం కళ్ళద్దాలను పెకినెట్టి, ఆమెకేసి కనుబొమలు కదిలించి చూస్తూ - "ఏమిటే! ఏమిటే కథా!" అన్నాడు కోదండరామయ్య.

"కాస్త యీ ఉత్తరం ముక్క చదివిపెట్టండి బాబు గారూ!"

ఒక్క చిటికె ముక్కుపొడుం ఘాటుగా పీల్చి, గొంతు సవరణకు వొచ్చేట్టు సకిలించి, ఆ ఉత్తరం అందుకున్నాడు.

"ఎక్కణ్నుంచి బాబుగారూ!" ఆదుర్దా నంతటిసీ కళ్ళలో కూడ బెట్టి వెళ్ళగక్కింది శాలమ్మ.

ఆ ఉత్తరాన్ని మనస్సులో ఓ మాటు చదువుకున్న కరణంగారు, తాపీగా కళ్ళజోడు తొలగించి - తేట తెల్లంగా చిరునవ్వు నవ్వాడు.

“మీ ఆయన ఆచూకీ దొరికిందే బాలమ్మా! అతగాడు వ్రాయించిందే ఈ లేఖ. చదువుతాను విను” కరణంగారు మళ్ళీ కళ్ళజోడు తగిలించుకున్నాడు.

“... .. బాలమ్మకు భార్య బాలయ్య వ్రాయించునది తేనుం. అమ్మాయి లక్ష్మీ కులాసాగానే ఉంటున్నదని బావించెదను. నేను ఇక్కడ హైదరాబాద్‌లో బాగానే వున్నాను. ఇల్లు వొదిలిపెట్టి, మతి సగ్గితేక, యింత కాలమూ ఆ ఊరూ, ఆ వూరూ తిరిగి - చివరకు యిక్కడ గాజుగాయి ఫ్యాక్టరీలో కూలీగా చేరాను. పొట్ట గడుస్తున్నాది. రెండుమూడు నెలలుపోతే పని భాయమవుతాది.” చదవడం ముగించి కళ్ళజోడు తీశాడు కరణంగారు.

బాలమ్మ కంట తడిబెట్టింది. సన్నగా ముక్కు చీది వేసింది. పెట చెంగుతో ముఖం అద్దుకొంది. ఆమె దుఃఖాన్ని కరణంగారు పసిగట్టాడు. సానుభూతిని సులభంగా ప్రకటించాడు.

“ఎందుకే యింకా కంట తడి బెడతావ్! బాలయ్య ఉనికి తెల్సినందుకు సంతోషించక. ఆరు నెల్లయిందా వాడు కొంపవిడిచిపెట్టి! ఇంతకాలమూ ‘ఏమైనాడో! ఎక్కడి కళ్ళాడో! ఎందుకళ్ళాడో! ఎప్పుడొస్తాడో! అసలు బ్రతికే వున్నాడో! లేదో!’ ఇల్లాంటి ప్రశ్నలతో నువ్వు ఊళ్ళో వాళ్ళూ విసిగి వేసారి పోయారా! మొగుడికి మందు పెట్టావనీ, నీ పోరుపడలేక ఏ రైలు క్రిందనో తల పెట్టాడనీ’ దేశాలవెంటబడి బైరాగుల్లో కల్సినాడనీ-ఇన్ని పుకార్లు ఊళ్ళో అనుల్లో ఉన్నాయా? మీ ఆయన్ను కరించి వున్న

వదంతులకు ఈ నాటితో స్వస్తి. బ్రతికే వున్నాడు, సలక్షణంగా ఛాక్రీలో పని చేస్తున్నాడు. పని ఖాయమైనాక పైకం కూడా పంపుతాడు. కావాలంటే నిన్నూ, పిల్లను కూడా దీసికెళతాడు. ఇది దుఃఖించాల్సిన విషయంకాదు. సంపూర్ణంగా సంతోష పడల్సిన సమయం. అయ్యే

కావాల్సినప్పుడు కారే కన్నీళ్ళను కోయంబత్తూరు చీరే పైట చెంగులో యింకిపజేసికొని, కరణంగారి దగ్గర్నుంచి ఉత్తరం తీసికొని—ఇంటికి బయలుదేరింది బాలమ్మ తేలికబడ్డ హృదయంతో. ఆమె ఇంటికి చేరేలోపల వీధిలో కూరగాయల రత్తమ్మా, పాల వెంకమ్మా, కట్టెల దుకాణపు చెంచయ్యా, వడ్ల బేరగాడు బసవయ్యా, సంచాయితీ బోర్డు మెంబరు రామకోటయ్యా, ఎలిమెంటరీ స్కూలు టీచరు భుజంగరావూ యెదురైనారు. వాళ్ళతో తన భర్త జాడ తెల్సిన విషయం ఉత్తరాన్ని సాక్ష్యంగా పెట్టి, ప్రస్తావించింది. ఆ పైన కొంతమంది యెదుట 'నన్నొదిలేసి వెళ్లాడు' అంటూ కన్నీళ్ళను కూడా ఖర్చు చేసింది బాలమ్మ. వాళ్ళు మూల్యంలేని అమూల్యమైన సానుభూతిని ఉదారంగా అందిజేశారు. ఆమెకు కావాల్సింది కూడా అదే!

*

*

*

పరీక్ష తప్పుతానని భయపడ విద్యార్థికి ఫస్టుకాసు వస్తే నిత్య దాక్షిణ్యంతో నిరాశతో నలిగిపోయే నిరుపేదకు లాటరీలో లక్షరూపాయలు వస్తే, అందవికారంతో అడుగుడుగునా కురిగిపోయే అందవీక్షానునకు అందాల కానాచి

యగు భార్య లభిస్తే—వారి వారి ఆనందాలకు అచ్చనా వేయలేము. అట్లాగే భర్త ఆచూకీని మోసుకొచ్చిన ఆ ఉత్తరం వచ్చిన రోజు కూడా బాలమ్మ ఆనందాన్ని అచ్చనా వేయటానికి వీలులేదు. పొగకు గాలి తోడైనా పూరంతా సోకటానికి కొంత టైము పడుతుందిగాని, ‘బాలమ్మ భర్త హైదరాబాద్ లో ఉన్నాడట’ అన్న సంగతి ప్రాకటానికి కొంత టైము కూడా పట్టలేదు. ఆ విషయం కుణాలమీద ప్రచారం కావటానికి బాలమ్మ అంత నైపుణ్యాన్ని ప్రదర్శించింది.

ఆ రాత్రి పూకు మాటుమణిగాక, కాటా మేస్త్రీ వెంకటస్వామి బుర్రమీసాలు దువ్వుకుంటూ యిట్లాగే వచ్చాడు. తడికె ప్రక్కన నులక మంచంమీద పడుకున్న బాలమ్మ చివుక్కున లేచి, ముక్కాలి పీటమీదున్న లాగతరు వత్తి పెద్దది చేసింది. ఇల్లంతా కాంతితో నిండింది.

నవారు మంచంమీద కూర్చుంటూ “ఏమే బాలీ! నీ మొగుడు హైదరాబాద్ లో ఫ్యాక్టరీలో పని చేస్తున్నాడంట. నిజమేనా!” అన్నాడు వెంకటస్వామి.

“అవును మామా! ఉత్తర మొచ్చింది” అని పుగడియ పెడుతూ అన్నది బాలమ్మ.

“బతికే ఉన్నాడన్నమాట”

“పెళ్ళాం మీద అలిగి, ఇల్లూ, ఊరూ విడిచి పెట్టిన వాళ్ళంతా చస్తారనా!”

“చచ్చేవాళ్ళు కూడా వుంటారు. పెళ్ళాం రంకు తనాన్ని ఓర్పుకో లేక—ఆత్మహత్యలు చేసికొనే అభాగ్యు

లెంతమందిలేరు దేశంలో. బాలయ్య అంత గుండె మెతక వాడు కాదు” చుట్టవెలిగిస్తూ అన్నాడు వెంకటస్వామి.

బాలమ్మ ముఖం రోషంతో యెర్రబడింది.

“బలకట్టు దిగాకి మాట్లాడినట్టు మాట్లాడకు మామా! నువ్వు పూళ్ళోవాళ్ళకు మల్లే నీచంగా మాట్లాడితే నా బ్రతుకుతీరు ఏం కాను? నిన్ను నమ్మకొనేగదా—మొగుడిడిసిపెట్టినా, ఎన్ని అపనిదలు పైబడ్డా తలెత్తుకొని తిరుగుతున్నది.”

“మాటవరస కన్నా లేవే బాలీ! సీమనసు నాకు తెలీదూ!” చప్పుడు లేకుండా నవ్వుతూ అన్నాడు వెంకటస్వామి.

బాలమ్మ నవారు మంచంమీదకు చేరింది వెంకటస్వామి సరసన. వెంకటస్వామి నోట్లోని చుట్టను బయటకు కిట్టకీలోంచి తీసిరివేసి, బాలమ్మను మోటుగా కౌగిలిలోకి తీసుకున్నాడు.

మరికొంత సేపటికి లాంతరు వత్తి తగ్గించబడింది.

బాలమ్మ మొగుడు బాలయ్య భార్యను వొడిలి పూళ్ళు పట్టుకొని తిరగడానికి ముఖ్యకారణం—ఆమె గాడితప్పిన అపనితి బ్రతుకేనని పూళ్ళో అందరూ గ్రహించారు. పెళ్ళికాకముందే బాలమ్మ ప్రణయ కలహాలు పదిమంది కళ్ళలో మెరిలినయ్. బాలయ్య కూడా ఆమె సంగతి తెలిసే పెళ్ళికి ఒప్పుకున్నాడని అనుకోవటం కద్దు గానీ— అల్లాంటప్పుడు భార్య అవినీతిని చెప్పలారా విన్నప్పుడు, కళ్ళారా చూసినప్పుడు ఓర్పుకోవాల్సిన అతను, ఎవ్వరికీ

చెప్పకుండా యిల్లు వొదిలిపెట్టి వెళ్ళడు. భార్య సీతీమాలిన ప్రవర్తనను తెల్సికొన్న భర్త—చీమూ, నెత్తురూ శొందర పెట్టగా, భార్యను చావ చిత్తక గొడతాడు; అదుపు ఆజ్ఞలో పెట్టేందుకు తీవ్రంగా ప్రయత్నిస్తాడు; లేదా యింట్లోంచి వెళ్ళగొడతాడు. బాలయ్య అట్లా చేయ లేదు. మొదట్నుంచీ చూసీ చూడనట్టు పూరుకున్నాడు. మనస్సులో కోపమూ, జగుప్సా, సూక్ష్మసతా పెచ్చుపెరిగినా అణచుకుంటూ వొచ్చాడు. ఒక్కోసారి హత్య చేద్దామన్నంత ఉద్రేకం ఉవ్వెత్తుగా లేచినా, స్వభావంలో మార్పు రాకపోతుందా అని సందేహించాడు; నిదానపడ్డాడు. చివరకు ఆమె యధేచ్ఛగా బుద్ధిలో పొర్లాడుతూంటే ప్రేక్షకునిగా మిగిలి పోయాడు. కన్నీళ్ళు కార్చాడు. గుండె బరువు దుఃఖంతో బాధపడ్డాడు చేయి చేసుకున్నా ప్రయోజనం లేదని గ్రహించాడు. ఆత్మహత్య చేసికొనేందుకు ఆలోచించాడు. ఆమె అవినీతి దుర్గంధానికి పూల్లోవాళ్ళంతా ముసుగులు మూసుకుంటూ పుంటే—ఆ కొంపలో అతనిట్లా వుండగలడు? అతనికి చీమూ, నెత్తురూ ఉన్నాయి. కాని వాటిల్లో వేడి అతనికి హృదయమూ, మనస్సు, ఆత్మా వున్నాయి. కాని అవి కొంపను వొదిలి పారిపోవడమే పుత్తమమార్గంగా సూచించాయి.

‘బాలయ్య వర్తి ఎంబెన్న. అసమర్థుడు. పెళ్ళాన్ని అదుపులో పెట్టుకోలేక పారిపోయాడు’ అన్నారు కొంత మంది. ‘దుర్మార్గాన్ని యెదుర్కోలేని మంచివాడు. తనే దూరంగా తప్పుకున్నాడు. అన్నారు మరికొంతమంది.

‘బాలయ్య బహుమేదకుడు. భార్య బరితెగిన ప్రవర్తనకు తనను తానే బలిచేసుకున్న అప్రయోజకుడు’ అన్నారు ఇంకొంతమంది.

*

*

*

నెలా పదిహేను రోజుల తర్వాత మళ్ళీ బాలమ్మకు హైద్రాబాద్ నుంచి ఓ లేఖ వచ్చింది, ఆ లేఖను పట్టుకొని బాలమ్మ కరణంగారింటిముందు వాలింది.

జనూబంది హడావుడిలో వున్న కరణంగారు విసుగును కనబర్చకుండా ఆ లేఖను బాలమ్మకు చదివి వినిపించాడు.

“.....బాలమ్మకు భర్త బాలయ్య వ్రాయించునది. క్షేమంగా వున్నాను. అమ్మాయి లక్ష్మి కులాసాయని భావిస్తాను. వచ్చే శ్రావణ పూర్ణిమకు యింటికి రావాలనుకుంటున్నాను. వారం రోజులు సెలవుపెట్టి వస్తాను. అమ్మాయిని చూడాలనే కుతూహలం జాస్తిగా ఉంది.”

ఉత్తరం చదవడం ముగించి ముక్కుపొడుం ఓచిటికె పట్టిచాడు కరణంగారు. ఆయన చెంతనే నిలబడ్డ భార్య లక్ష్మి దేవమ్మ-“అయితే బాలమ్మా! మీ ఆయన కూతుర్ని చూడటానికేగానీ, నిన్ను చూడటానికి కాదా వస్తాంట” అన్నది చమత్కారంగా.

“ఓరినైతేనేం అమ్మగారూ! ఇంతకాలానికి ఇంటి

కొస్తున్నాడు. అదే పదివేలు!” అన్నది బాలమ్మ అల్ప సంతోషాన్ని అత్యధికంగా ముఖంలో ప్రకటిస్తూ.

“నీసి నీ తెలివి బంగారంగానూ! ఇంటికొస్తే మీ ఆయన నిన్ను చూడడులే!” అన్నాడు కరణంగారు దీర్ఘం తీస్తూ.

లక్ష్మీదేవమ్మ నవ్వింది నిండుగా.

బాలమ్మ సహం సిగ్గుచేత సగీగ్గా నవ్వు లేకపోయింది.

శ్రావణ పూర్ణిమను బాలయ్య వొస్తున్నాడన్న సంగతి నిముషాలలో ద వూళ్ళో ప్రాకిపోయింది. బాలమ్మ సగర్వంగా, సంతోషాతిశయంగా, శుభవార్తగా చెప్పు కుంది. “బాలమ్మా! నీ బ్రతుకు మంచి పంటపండిందనుకో! నగరంనుంచి వస్తూ మీ ఆయన చక్కనిచీరెలు తెస్తాడులే. పిల్లదానికి నగలుకూడా పట్టుకొస్తాడులే” అన్నది కూర గాయల రత్తమ్మ “మంచిరోజులొచ్చాయిలేవే బాలమ్మా” అన్నాడు పాచాయితీ బోర్డు మెంబరు రామకోటయ్య. “మీ ఆయన డబ్బుగూడా తీసికొస్తాడులే. నీ బ్రతుకు బంగారపు భూమే!” అన్నది చాల వెంకమ్మ “బాలిగాడు మళ్ళీ యెందుకు తగలబడుడూన్నట్టు” అనుకున్నాడు కాటా మేస్త్రీ వెంకటస్వామి.

శ్రావణపూర్ణిమ దగ్గరబడింది. వూళ్ళోవాళ్ళు బాలయ్యను చూడాలనే ఉత్సాహాన్ని కనబరుస్తూ బాలమ్మను తరుచూ హెచ్చరించసాగారు. “ఇంతకాలానికి తన మొగుడు మళ్ళీ యింటికి వస్తున్నాడు అన్న సంతోషాన్ని బహిరంగ పర్చటంతో బాలమ్మ తగు శ్రద్ధ తీసికొంటూన్నది. వెంకట

స్వామి ఆమె యింటికి సగళ్ళుగాని, రాత్రులుగాని రావడం పూర్తిగా తగ్గించాడు.

శ్రావణపూర్ణిను వొచ్చింది. అందరికంటే ఆ పండుగ తనకి యెక్కువ ముఖ్యం అన్నట్టు—బాలమ్మ యింటిని ముగ్గులతోనూ, అలంకరణలతోనూ శోభాయమానం చేసి, రకరకాలైన పిండివంటలు వండి, పట్టుచీరా, రవికా, కాసుల పేరూ, వడ్డణమూ, వొంకెల గాజులూ, మెట్టెలూ, పట్టాలూ ధరించి ఆనందోత్సాహాలతో భర్తకోసం యెదురు చూడసాగింది. ఇరుగూ పొరుగూ వాళ్ళు కూడా బాలమ్మ వీధి వాకిటకేసి ఓ కన్ను నిలిపారు బాలయ్య యెప్పుడు వస్తాడో, యెట్లామారిపోయాడో యెట్లావున్నాడో యెప్పుడు చూద్దామా అన్నట్టు.

ప్రొద్దువాలింది. సాయంత్రం జారిపోయింది. ముని మాపు మోరయెత్తింది. పున్నమినాటి చంద్రుడు చల్లని వెన్నెలతో చక్కగా పైకి లేచాడు.

బాలయ్య రాలేను.

“ఇంకేం వస్తాడు” అన్నది పక్కంటి ఇల్లాలు రాజమ్మ నిరాశను వ్యక్తపర్చే విట్టూర్పుతో.

“వస్తాడ. మాటదప్పే మనిషికాదు. ఏరాత్రికైనా వొచ్చి తీరతాడు” అన్నది బాలమ్మ సడలని విశ్వాసంతో.

*

*

*

నాయుడిగారింట్లోని కోడి తొలికూతకే కరణంగారి భార్య లక్ష్మీదేవమ్మ నిద్రనుండి లేస్తుంది. లేవడంతో

దేవుని గదిలోకి వెళ్ళి, ఏడుకొండలవాని చిత్రపటానికి నమస్కరించి, తర్వాత వంటగదిలోకి వెళుతుంది. పాలకుండముందు పెట్టుకుని పెరుగుతీస్తుంది. శ్రావణపూర్ణిమ మరునాడు తెల్లవారుగూమున ఆవిడ వంటగదిలో తోడుబెట్టిన పాలనుంచి పెరుగు తీస్తుండగా—బాలమ్మ వచ్చింది తట్టనెత్తుకొని

“ఏమే బాలీ! రాత్రి మీ ఆయన వచ్చాడుటే!” అన్నది లక్ష్మీదేవమ్మ మీగడ దీసి పట్టిపిడితలో వేస్తూ.

బాలమ్మ బావురుమని యేడ్చింది.

“ఏమిటే! ఏం జరిగింది?” ఆదుర్దాగా అడిగింది లక్ష్మీదేవమ్మ.

పైట చెంగుతో కళ్లుతుడుచుకుంటూ, మండిగం ప్రక్కన చతికిలబడింది బాలమ్మ.

“అర్ధరాత్రికాడ వచ్చాడమ్మా! మళ్ళీ తొలికోడి కూతకే లేచివెళ్ళాడు. ఇంతకీ నారాత తిన్నగా లేదు. నాకు సుఖపడే గీతలేదు. మాయదారి దేవుడు మాపైనే చిన్న చూపు చూడాలా? స్టేషన్ లో ఇద్దరు పోకిరీవాళ్ళు పోట్లాడుకుంటూవుంటే, యీయనే సూడటానికి పోయాడంట పూరికేనే వుండగూడదూ! అసలే జాలిపేగులవాడాయె! పోట్లాట సర్దబోయాడంట. అందులో ఒకడు చామతీసి రెండోవాడ్ని యెదురొమ్ములో పొడిచాడంట. ఇద్దరి మధ్యవున్న యీయనపై రకతం చింది పడిందంట ఆపైన పోలీస్ వాళ్ళు వచ్చిపకిరంట. పొడిచినాడు పరిగెత్తాడంట. అక్కడున్న పెద్దచునుషులు యీయన్నుగూడా లగె తనున్నారంట.

ఈయన పరిగెతుంతుంటే ఓ పోలీసాయన వెంటపడాడంట.
పోలిమేరలదాకా వచ్చాడంట. అరటితోటలో దాక్కుని,
ఆపైన సల్లగా అర్ధరాత్రి కొంపకొచ్చాడు. కొంపకొచ్చినా
శాంతంగా నిద్రపోయాడా! ఆ పోలీసాశ్వను గురించే బెండు
వడిపోయాడు చీకటితోలేచివెళ్ళాడు. బస్సులో పోతాడంట
మళ్ళీ తెల్లారితే పోలీసులొచ్చి పట్టుకుంటారని. చూడమ్మ
గోరూ! మాఖర్మగాకపోతే యిదంతా యేమిటి?”

లక్ష్మీదేవమ్మ స్పష్టంగా సానుభూతి కనబర్చింది.

“అవునే బాలీ! కాలం అట్లావుంది”. నేరం ఒకళ్ళదీ
శిక్ష మరొకళ్ళకి. అరిటాకూ-ముల్లా చందంగా వున్నాయి
పరిస్థితులు. ఆ క్షణంలో మెడకు యేం చుట్టుకుంటుందో
చెప్పలేము. మన జాగ్రత్తలో మనం వున్నా-ఇబ్బందులు
దొర్లుకుంటూవచ్చి మనమీద పడుతూనే వుంటాయి.”

బాలమ్మ దుఃఖాన్ని కన్నీళ్ళద్వారా బయటపెట్టి,
పైట చెగులో యిముచ్చుకుంది.

కరణంగారి భార్య దగ్గర మూడుసోలల పెగుగు
వేయించుకొని, తట్టనెత్తుకుని- మరో ఇంటికి వెళ్ళింది
బాలమ్మ. అక్కడ తన భర్తను గురించి అడిగిన ఇల్లాలికి
అదే చెప్పింది. ఆ రోజంతా అదే పాఠాన్ని బాలమ్మ,
గడప గడపకూ పొల్లుపోకుండా చదివి, సానుభూతిని
సంతృప్తిమేరకు సాపాదించింది.

అది జరిగిన నెల తర్వాత, బాలమ్మకు నెలతప్పి
దన్నవార్త పోక్కింది. ఆ వార్తను బాలమ్మ స్వయంగా

ధృఢ పర్చింది. “యేమిటోపాడు... మళ్ళీ ఇన్నాళ్ళకు” అని సిగ్గుతో మల్లెముగ్గయింది.

“శ్రావణ పూర్ణిమనాడు బాలయ్య వచ్చేవుంటాడు. ఆ ప్రభావం బాలమ్మలో కన్పిస్తోందికదా!” అనుకున్నారు కొంతమంది. “ఒరిచే బూటకం. ఆమెకు నెలదప్పటానికి కాటా మేస్త్రీ వెంకటస్వామే కారణం. ఊళ్లోవాళ్ళను మభ్యపెట్టడానికి బాలమ్మ నాటకం ఆడుతోంది” అనుకున్నారు మరికొంతమంది. యేమైనా బాలమ్మ గర్భిణీతో వుంది.

వెంకటస్వామి రాత్రుళ్ళు బాలమ్మ కొంపలోనే కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు.

బాలమ్మకు భర్తదగ్గర్నుంచి ఉత్తరంవచ్చి చాలా కాలమైంది. ఆదుర్దాని మెడలో హారంగా నేసుకొని ఒక రోజు మధ్యాహ్నం కరణం కోడండరామయ్య దగ్గరకు వచ్చింది.

“నాకేదో భయంగా వుంది బాబుగారూ! మళ్ళీ ఆయన దగ్గర్నుంచి ఉత్తరంలేదు. ఒకవేళ పోలీసులు గాని పట్టుకున్నారేమో!...”

కోడండరామయ్య నవ్వి నీ భయమేగానీ, మీ ఆయన పోలీసువాళ్ళకు చిక్కుతాడటే! అనవసరపు భ్రాంతితో దిగులుపడక, నిశ్చింతగా వుండు. ఎన్ని పనుల్లో వున్నాడో! త్వరలోనే ఉత్తరం వస్తుందిలే” అన్నాడు.

బాలమ్మకు పదిమాసాలు నిండాక, మగపిల్లనాడు కలిగాడు. ‘అచ్చు తండ్రీలాంటివాడే’ అని బాలమ్మ

మురుసుకుందిగానీ, ఇద్దరు ముగ్గురు ముత్తెనువులు చాటుగా
'ఆ వెంకటస్వామిగాడి పోలిక లేపిల్లవాడికి' అనుకున్నారు.
అప్పటికీ బాలయ్యవద్దనుంచి వుత్తరముక్క రాలేదు.

*

*

*

బాలము కొడుక్కి మూడోనెల వచ్చింది.

వెంకట రత్నాకరరావు అని ముచ్చటగా పేరుపెట్టు
కుంది. బాలము తండ్రిపేరు వెంకటరత్నం. దానికి కొస
కొద్దిగా కలిపి, నాజూనుగా 'వెంకటరత్నాకరరావు' అని
నోరార పిలుచుకుంటోంది.

అంత కాలం తర్వాత మళ్ళీ ఓ రోజు బాలముకు
హైదరాబాదునుంచి వుత్తరం వచ్చింది. ఆ వుత్తరం అందు
కున్న మరుక్షణమే పూపిరి తిరగని ఆదుర్దాతో కరణం
గరింటికి పరుగెత్తింది బాలము. నకళ్ళు చూస్తూన్న కరణం
గారు బాలము తొందరపాటును గమనించి, తన పని
మధ్యంతరంలోనే ఆపి, ఆవుత్తరం చదివాడు. అది బాలయ్య
వ్రాసిందికాదు. ఫ్యాక్టరీలో పనిచేసే తోటి వర్కరు.

“బాలమును—ఈ దుఃఖకరమైన వార్తను తెలియ
బచ్చిబాని! మిక్కిలి విచార పడతున్నాను. మొన్న సాయం
కాలం బాలయ్య ఫ్యాక్టరీలో ఓ యాక్సిడెంటును గురైనాడు
డాక్టర్లు యెంత ప్రయత్నించినప్పటికీ బ్రతకలేకపోయాడు.
నిన్న ఉదయమే మరణించాడు. ఆత్మకు శాంతి కలుగుగాక!
తోటి వర్కరు రామచంద్రయ్య.”

బాలము బిగ్గరగా గళం విప్పింది.

కరణంగారు కళ్ళజోడు తీసి, పై పంచతో కళ్ళు
తుడుచుకున్నాడు.

లక్ష్మీదేవమ్మ సానుభూతిగా ముక్కు చీదివేసింది. ఆ
పుత్తరం పట్టుకుని బాలమ్మ యేడుస్తూ ఇంటికి వెళ్ళింది.
వీధిలో 'అదేమిటి?' అని అడిగినవాళ్ళకు "యేముంది
బాబయ్యా! ఇంటి దీపం ఆరిపోయింది! వెధవముండ
నయ్యాను. దేవుడు కక్షబానాడు" అంటూ దీర్ఘాలుతీస్తూ
చెప్పింది.

పూళ్ళోవాళ్ళు చాలామంది స్త్రీలూ, పురుషులూ
బాలమ్మ యింటికొచ్చి, ఆమె నోదార్చి సానుభూతి వాక్యాలను
తోరణాలుగా కట్టివెళ్ళారు. రెండు మూడు రోజుల
వరకూ బాలమ్మ దిగులునోనే యింట్లో దిగబడిపోయింది.
పెరుగుతట్ట నెత్తుకొని బస్తీకి వెళ్ళలేదు. బజారు ముఖం
కూడా చూడలేదు.

రోజులు జరుగుతున్నాయి.

*

*

*

ఒకరోజు అర్ధరాత్రి తలుపు తట్టబడగా నిద్రలోవున్న
బాలమ్మ పులిక్కిపడితేచి, 'వెంకటస్వామి వొచ్చాడేమో!' అనుకుంటూ,
బద్ధకంగా వొళ్ళు విరుచుకుంటూ, ఆవలిస్తూ
తలుపు తెరిచింది.

ఎదురుగా బాలయ్య.

కళ్ళునులుముకొని, తేరిపారజూచింది బాలమ్మ.

అవును బాలయ్యే!

కలా? నిజమా? — నిలువునా నిరాంతరపోయి కొన్ని క్షణాలపాటు నిలబెట్టబడిన రాతి విగ్రహంలా నిలబడింది బాలమ్మ.

బాలయ్య యింట్లోకివచ్చాడు. మనిషిచిక్కిపోయాడు గడ్డం మాసివుంది. ధరించిన చొక్కా ధోవతీ చిరుగులు పట్టివున్నాడు. ఆకారం రోత కలిగించేట్టుగా వుంది.

కోడిగుడ్డు లాంతరు కాంతిలో బాలమ్మ భర్తను చూసి పోల్చుకుంది. గజగజ లాడింది. గుండెల్లో కృష్ణా బ్రిడ్జి మీదనున్న జి.టి. ఎక్స్ప్రెస్ పోతూన్నంత దడదడ. ఒళ్ళంతా చమటతో తేను తేను అయింది.

“ఇంట్లో కూడేమైనా వుందా! ఆకలవుతుందాది” అన్నాడు బాలయ్య కడుపుమంట దూకుతూ.

కాళ్ళకింద భూమి క్రుంగిపోతుండగా, బాలమ్మ వంటగదిలోకి వెళ్ళింది.

తాటిబద్దెను కట్టివున్న వుయ్యాలలోని అరువెలల పిల్ల వాణ్ణి చూసి, “ఎవరే ఈ పిల్లాడు?” అన్నాడు బాలయ్య ఆశ్చర్యాన్ని ధ్వనింపచేస్తూ.

భర్తవేసిన ప్రశ్న బాలమ్మ చెవులకు పోకింది. గుండెలో తునకి నొవలలా పేలగా, ఆమె నిర్విణ్ణురాలై నేలకొరిగినట్లు తూలింది.

బాలయ్య ప్రశ్నకు జవాబులేదు.

మళ్ళీ కేక వేశాడు: ఎవరే వుయ్యాలలో పిల్లాడు.

పెరటి దొడ్డి తలుపుతీసిన శబ్దం.

ఆ మైన కొద్దిక్షణాలకే—ఎవరో బావిలో దూకిన పెద్ద చప్పుడు. బాలయ్య గబుక్కున నంటగదిలోంచి, పెరటిదొడ్డి బావి దగ్గరకు పరుగెత్తాడు, బావిలో బాలమ్మ నీళ్ళు మింగుతూ చావు బ్రతుకుల సంఘర్షణలో కొట్టు మిట్టుకులాడుతోంది.

బాలయ్య దిగ్భ్రమ చెందాడు కొన్ని క్షణాలపాటు అతనికి కాళ్ళు, చేతులు ఆడలేదు. విపరీతంగా భయపడ్డాడు. ఏమీ తోచక, తికమకబడి, చివరకు యింటి దగ్గర్నుంచి పరుగెత్తాడు చీకట్లోకి.

తెల్లవారుఝామైన పుయ్యాలలోని వెంకటరత్నాకర రావు ఏడ్చుచు అందుకున్నాడు. ఆ యేడ్పుకు లక్ష్మీకూడా నిద్ర మేల్కొంది 'అమ్మా! అమ్మా!' అని పదిసార్లు కేక వేసింది. అమ్మ పంకలేదు. ఉయ్యాలలోని పసివాణ్ణి సముదాయించటం తెలిక, లక్ష్మీకూడా యేడ్చింది బిగ్గరగా ఇద్దరి పిల్లల యేడ్పులకు ప్రక్కయింటి యిల్లాలు రాజమ్మ మేల్కొని, ఆమర్దాగా బాలమ్మ యింటికి వచ్చింది.

పిల్లలు గుక్కపట్టి యెడుస్తున్నారు.

బాలమ్మను పిలిచింది. పలక లేదు. పెరుగుతట్ట అటకమీదే వుంది బాలమ్మకోసం వెతికింది. పిల్లలు నిర్విరామంగా యెడుస్తూనే ఉన్నారు.

—చివరకు బాలమ్మను బావిలో చూసి రాజమ్మ కెవ్వర అరచింది. తూర్పురేఖలు తెల్లగా విచ్చుకుంటూన్న ఆ సమయంలో—ఆ కేకకు యిరుగూ పొరుగూ యిళ్ళవాళ్లు పదిమంది గుమిగూడారు.

బావిలో తేలుతున్న బాలము శవాన్ని చూసి అందరూ ఆశ్చర్యపోయారు.

బాలము యెందుకు బావిలో పడింది?

ఎందుకు ఆ తపాత్య చేసుకుంది?

అసలేం జరిగింది? — యెవ్వరికీ యేమీ అర్థంకాలేదు. ఒక శృంగుఖా లొకళ్ళు చూసుకున్నారు.

— బావిలోపడి అత్యంత్య చేసుకున్న విషయం తెల్పికొని, కగణం కోడలరానుయ్య వచ్చాడు. బావిలోంచి బయటకు తీయబడిన బాలము శవాన్ని చూశాడు.

... ... పోనీ! అభాగ్యురాలు. యంతకాలానుంచీ, ఊరినీ, వాడనూ మభ్యపెట్టి అనిబిబిని కప్పిపుచ్చుకుంటూ బ్రతుకును నెట్టుకొచ్చింది. రాత్రి ఆమె జీవితానికి చివరి అధ్యాయం ముగిసిందన్నమాట! తనే ముగించుకుంది. ఎంత సాహసం చేసింది?... మెదట్నుంచి సాహసంగానే ప్రవర్తించింది. ఆమె జీవితాన్ని గురించిన పెద్ద రహస్యాన్ని తను నిన్న సాయంకాలం బస్తీలో కాకతాళీయంగా తెల్పికోగలిగాడు అసలు బాలయ్య హైదరాబాద్ లోలేడు. శ్రావణ పూర్ణిమకు వస్తాననలేదు రాలేదు. ప్లేషన్లో పోట్లాటలో కల్పించుకొని పారిపోలేదు ప్లాట్ ఫామ్ లో యాక్సిడెంట్ లో యిగుక్కుని చనిపోలేదు. అదంతా బాలము ఆడిననాటకం. ఆ వృత్తరాలు నాటకంలో పాత్రలు. బస్తీలో ప్లేషరు గుమాస్తాకి ఉత్తరానికి ఏడు రూపాయల చొప్పున యిచ్చి రహస్యం కాపాడేటట్టు ఆ వృత్తరాలు హైదరాబాద్ - పోస్టు చేయించేట్టు ఒప్పందం చేసికొని, ఇంతకాలమూ

డిల్లో ప్రజల్ని మోసంచేస్తూ, సానుభూతిని యెప్పటికప్పుడు పొందుతూ, తనస్థానాన్ని పూర్వో నిల్పుకొంటూ— వెంకట స్వామికో ప్రణయాన్ని సాగించింది. ఒకవేళ రాత్రి బాలయ్య వచ్చాడేమో! వెంకటస్వామివల్ల కలిగిన పిల్లవాణ్ణి చూశాడేమో!... భర్తకు సంజాయిషీ యిచ్చుకో లేక బావిలోపడి ఆత్మహత్య చేసుకుందేమో!... అట్లాగే జరిగి వుంటుంది... సందేహం దేనికి? అనుకున్నాడు కరణం కోదండరామయ్య మనస్సులో నిశ్శబ్దంగా.

“అయితే కరణంగారూ! శాలమ్మ బావిలోపడి యెందుకు చనిపోయినట్టు” అన్నాడు శుంచాయితీబోర్డు మెంబరు రామకోటయ్య.

“నాకునుటుకేం తెలుసండీ?” అన్నాడు కరణం కోదండరామయ్య ముక్కుపొడుం ఓ చికికె పట్టిస్తూ. *

❖ పందిట్టో ❖

పెళ్ళి సంగడితో పెళ్ళివారి యిల్లు కళకళలాడు
 న్నోంది. పెళ్ళి పందిరి చూడ కళ్ళు కెప్పేక్కట్టుగా అలంక
 రించబడి వుంది. కళ్యాణ మహోత్సవ శోభ ప్రతివారి
 హృదయంలోనూ కమనీయ రాగాలాపనలకు తావు కన్పి
 స్తోంది. మరి లక్షాధికారి కూతురు పెళ్ళాయె. ఆరు సర్వే
 శానుల పాడవూ వెడల్పాగల-నలుచదిరిమైన పందిరి.
 పందిరి చుట్టూ మామిడాకు తోరణాలు, రంగు కాగితాల
 గొలుసులు. పందిట్లో రబ్బరు బెల్లానులు, రంగు కాగితాల
 బుట్టలూ తళుకు బెళుకుల పూలగుత్తులూ. పందిరి మధ్యలో
 పూసకూర్పు కళ్యాణ మంటపం. మంటపానికి నాలుగు
 ప్రక్కలా ట్యూబ్ లెట్లూ. పందిట్లో చాపలమీద జనం
 నిండుగా కూర్చున్నారు. వధూవరులు తూర్పు ముఖంగా
 మంటపంలో కూర్చున్నారు. వారి వెనుక భాగాన ఆడవారు
 కూర్చున్నారు. పందిట్లో చక్కచక్కలాడే కాంతి వారుధరించిన
 పట్టు చీరలూ, పట్టుమీసలూ మాసిపోయే జాకెట్టులూ, రాళ్ళ
 నేకోలెస్లూ పెళ్ళివారి పందిరి శారవాన్ని ద్విగుణీకృత
 పరుస్తున్నాయి. పదేళ్ళలోపు పిల్లలంతా నిద్రాదేవితో

కుస్తీపడుతూ మంటపం చుట్టూ చేరారు. అక్కడక్కడ కె.డి.కె. ఫేరులు నిర్విరామంగా సేవచేస్తున్నా, గాలి చాలక పెళ్ళి పెద్దలంతా వినకర్రతో విసురుకుంటున్నారు. ఇద్దరు కుర్రవాళ్ళు వెండి పన్నీరుబుడ్లు పట్టుకొని జనంమీదికి పన్నీటి జల్లు కురిపిస్తున్నారు ఇద్దరు పురోహితులు గుక్క తిప్పుకోకుండా మంత్రాలు చదువుతున్నారు. సన్నాయి వాళ్ళు పీకలు సరిదిద్దుకుంటూ వుండగా బ్యాండు వాళ్ళు 'పెళ్ళికానుక'లోని పాటవాయిస్తున్నారు. రాత్రి పదకొండు గంటల ఇరవై తొమ్మిది నిమిషములకు శుభముహూర్తం. అప్పటికే అందరినీ భోజనాలై పోయినాయి. పిల్లలు కొంత మంది నిద్రాదేవికి లొంగి తల్లుల ఒడుల్లో నిద్రబోతున్నారు మెడచుట్టూ కేమేరా తగిలించుకొని ఒక ఫోటో గ్రాఫరు కన్యాదానం చేస్తున్న దృశ్యాన్ని ఒకమెరుపు కురిపించాడు. పందిట్లో జనమంతా సర్దుకుని కూర్చున్నారు.

—పందిట్లో పెళ్ళివుతూన్నది.

ఆడపెళ్ళివారి తరపున వచ్చిన చుట్టాల్లో మోహన్ అన్న పెరుగల తొమ్మిదేళ్ళ వయస్సుగల కుర్రవాడు ఎలాగో తల్లి దగ్గర్నుంచి తప్పించుకొని వీధి పందిట్లోకి వచ్చాడు. అక్కడ జనం ఎవ్వరూ లేకు. ఉన్నవాళ్ళు గుమి గూడి వాకిట్లో నిలబడి లోపల పందిట్లో జరిగే పెళ్ళిని చూస్తున్నారు. చంద్రుడు సహితం కొబ్బరిచెట్ల సందచించి పెళ్ళివైభవాన్ని తిలకిస్తున్నాడు.

వీధి పందిట్లో మురుగు కాలవ ప్రక్కన రెండు మూడు గుక్కయీ ఇద్దరు ముగ్గురు బిచ్చగాళ్ళూ, ఎరిగిలి

విస్తళ్ళ గుట్ట చుట్టూ మూగివున్నారు. మార్క్సిస్ట్ పార్టీ
లాగు క్రింద సిల్క-చౌక్క వేసుకొని బెల్లు పెట్టుకొని
మోడలో ఫులిగోరుతోవున్న బంగారపు గొలుసు, ఒకచేతికి
బంగారపు ఎనామిల్ గడియారము, వ్రేళ్ళకు ఉంగరాలు
ముచ్చటగా వున్న మోహన్ పీఠాతోచక ఎందుచేతనో
ఆ పెళ్ళిసందిడి గిట్టక అక్కడికొచ్చాడు. మురుగు కాలవ
ప్రక్కన నిలబడి చూడసాగాడు. తన వయస్సులోనే ఉండి
నొక్కా లేకుండా నల్ల గచ్చులా శరీరం పుండగా చినిగిన
కాకిట్టిల్లులాగు తొడుక్కొని, నూనెలేక ఎర్రబడ్డ జుత్తు
ముఖం మీదకు వ్రేళ్ళాడుతుండగా-ఎంగిలి విస్తరాకుల్ని
ఎంతో ఆత్రంగా తింటూన్న ఓ కుర్రవాణ్ని చూడటంతో
మోహనుకు విపరీతమైన అసహ్యము, జాలి వేశాయి.
బిచ్చగాళ్ళ జాతికి చెందిన ఆ కుర్రవాడు మోహన్ ని గమ
నించకుండానే మీదపడే కుక్కల్ని ఒకచేత్తో నెట్టుతూ,
నాటిబిచ్చగాళ్ళు తాను యామర్లితే ఆకుల్ని ఎక్కడ కాళి
చెస్తారోననే ఆదుర్దాకొద్దీ తింటున్నాడు ఆ కుర్రవాడికేసే
మోహన్ మూడు నిమిషాలపాటు దీక్షగా చూశాడు.
ఎక్కడో చూసినట్టు మాట్లాడినట్టు లీలగాస్ఫురించింది,
పలుకరించాడు.

“అదేమిటబ్బాయ్ ! ఎంగిలికూడు తినవచ్చా?”
అన్నాడు మోహన్ ఆక్షేపణగా.

“ఏం?” అన్నాడా కుర్రవాడు ముఖంమీద పడే
జుత్తు పైకి ఎగిరే విడిలింపుతో ముఖం ఎత్తి.

“తప్పుకాదూ?”

“ఎందుకు?”

“ఒకళ్ళు ఎంగిలి చేసింది మరొకళ్ళు తినవచ్చా? పాపంకాదూ!”

కొరకొర నవ్వాడా కుర్రవాడు.

మాకేం పాపం? మేం పాపంలో పుట్టాం పాపంలో బ్రతుకుతున్నాం. పాపంలోనే చస్తాం. మాకేం పట్టింపు లేదు. నూది పాపాత్ముల కులం. దేవుడంటే మాకు భయం లేదు. మరి మంచికూడా మాకెట్లా వస్తుంది? అన్నాడు ఇంకో ఎంగిలి విస్తర్ని తరుస్తూ.

మోహన్ ఒళ్ళు త్రాచువామును చూసినట్లుగా జల్లుచున్నది. వేపకాయ గొంతులో యిరుక్కున్నట్లుగా ముఖమంతా వికారింగా కడులాడింది.

ఆ కుర్రవాడు సగం చీకివేసిన నూజవీడు మామిడి రసాన్ని చీకుతున్నాడు. పెళ్ళి జరుగుతున్న పండ్రిట్లో భాజా భజంత్రీలు ఒక్కసారి వాయిించటం ఆవారు. పురోహితుల మంత్రాలు తీవ్రంగా వినవస్తున్నాయి.

“మీదేవ్రాను?” అన్నాడు మోహన్ కొంచెంసేపు మెదలకండా వ్రారుకుని

“ఒకేవ్రారని ఏముందిబాబూ? అడుక్కు తినేవాళ్ళకు అర్థం అను వ్రాళ్ళు. ఎక్కడ పుట్టానో నాకు తెలియదు. ఎక్కడ బ్రతుకుతానో చెప్పలేను. ఎక్కడ చస్తానో - ఆ దేవుడికి తెలియాలి.”

రెండు నిమిషాలపాటు ని సబ్బుడై నిలబడి ఏదో ఆలోచన బుల్లి బుర్రలో బరువుగా కదలగా గబగబా వెళ్ళి జరుగుతూన్న ఇంట్లోకి వెళ్ళాడు. అందిరూ వెళ్ళి చూస్తున్నారు. మెల్లగా స్టోరు రూములోకి వెళ్ళాడు. ఒక వి స్ట్రో రెండు లడ్లు, రెండు అరిశలూ, ఒక బాదుషా గుప్పెడు కారపుపూసా, యింత పులిహారా-పొట్లంగాచుట్టి బయటకు తీసుకొచ్చాడు. అతన్ని యెవ్వరూ అడ్డుపెట్టలేదు. అసలు గమనించినవాళ్ళే లేరు. ఆ పొట్లాన్ని మోహన్ ఆ కుర్రవాని చాచాడు.

“ఇదిగో! నీ కడుపునిండా సంతోషంగా తిను.”

ఆ పొట్లం అందుకున్న ఆ కుర్రవాని ముఖం ఆనందోత్సాహాలతో విశాలమైంది. గబగబా రెండు లడ్లు ఒకేసారి నోట్లో కుక్కుకున్నాడు. వాడు తినే ఆత్రాన్ని, మోటుపడ్డ తిని తిలకిస్తూ నిల్చున్నాడు మోహన్. అట్లా ఆ తినే తీరు చూస్తూవుండగా మోహన్ కు కాకతాళీయంగా ఒక ఏడాది క్రితం విషయం జ్ఞాపకానికి వచ్చింది. ఆ కుర్రవాణ్ణి తను ఎక్కడ చూసిందీ స్ఫురణకొచ్చింది. ఒక సంవత్సరం క్రితం గుంటూరులో అరండల్ పేటలో తన యింటిముందు తనూ యింకా కొంతమంది ఆటఆడుతూ, బంతి రోడ్డుమీదకు వెళ్ళగా, తను బంతి తేవటానికి రోడ్డుమీద పరుగెత్తుతూ, యెదురుగావచ్చే లారీక్రింద పడబోతే - ఈ కుర్రవాడు తనని అడ్డుకొని రక్షించాడు. లేకుంటే తను ఆ లారీక్రింద చచ్చిపోయేవాడే! లేదా ఏకాలో చెయ్యో విరగ్గొట్టుకునే

వాడు. అప్పుడు తనను వాణ్ణి మెచ్చునుని ఏం కావాలి ? అంటే 'కడుపునిండా తిండి' అన్నాడు వాడు చాల చిన్న కోర్కె కోరినందుకు తనకే నామోషి వేసింది. అప్పుడే ఇదే రేగినజుత్తూ, మట్టిగొట్టునున్న ముఖమూ, చొక్కా లేని నల్ల రాతిలాంటి ఒళ్లూ. కళ్ళిల్లో ఆకలి గోలా - మార్పు ఏమీ లేదు. అప్పుడు తను వాణ్ణి వెంటనే యింటకి తీసికెళ్లి జరిగినసంగతి తల్లితో చెప్పి లడ్లూ, గారెలతో మంచి భోజనం పెట్టించాడు. ఆరోజుకూడా ఇట్లానే ఆత్రంగా ఒక్కసారే రెండు లడ్లూ నోట్లో కుక్కుకున్నాడు. పాపం ! తిండిమీద అంత ఆపేక్ష కాబోలు. తను తల్లి ఎంత బ్రతిమాలినా ఒక్క లడ్లూకూడా తినడు.

“నీ పేరేమిటి?” అన్నాడు మోహన్ వాణ్ణి ఉద్దేశించి.

“దాసు”

అవును వాడేవీడు వాడిపేరుకూడా దాసే. మరి విజయవాడ ఎందుకొచ్చాడు ? ఎందుకొచ్చాడేమిటి? చెప్పాడుగా - ఆడుకున్నవాళ్ళకు అరవైఆరు వూళ్లని. పాపం! దాసు యెంత బీదవాడు? అంత బీదవాడెందుకైనామ, భగవంతునికి అంత పగదేనికి ? ఎందుకన్యాయం చేయాలి ? దాసు మురికగా; చీరిపిట్టలు కాదుతూ, రోతగా ఉన్నాడే ! జుత్తు నూనెలేక అట్లా రేగివుండే యెర్రగా, నూనె రాసుకోకూడదూ ! కళ్ళు అంత లోతుకు పోయినాయేం ? పాడనరాలు, ప్రక్కలెముకలూ - బయటపడ్డాయేం ? యీరోజు

అన్నందొరకదా ? వత్సావా ముకుక్కలవలోని బురదకి
 మల్లే వుండే? నిత్యమూ స్నానముచేయడా ? నీళ్ళకే
 కరువు. వేడినీళ్ళు లేకపోతే చచ్చివున్నానని చేయవచ్చుగా!
 బడికివెళ్ళి చదువుకోడా? చదువుమీద ధ్యాసేలేదా ? తనకి
 మల్లే దాసు సహాషంగా పరిశుభ్రమైన దుస్తులు ధరించి,
 రోజూ బడికిపోతూ పదిమంది పిల్లలలో కులాసాగా ఆటలు
 ఆడుకుంటూ సినిమాలు చూస్తూ - ఎందుకు బడికూడదు ?
 వాడు సహాషంగా వుండేందుకు రోజూ కడుపునిండా తిండి
 దొరికేందుకూ క్రమం తప్పకుండా బడికిపోయే కుకు, పరి
 శుభ్రమైన దుస్తులు ధరించేందుకు తనేమీ దాసుకు సహా
 యం చేయలేక? ఎందుకు చేయలేక? నాన్నగారివద్ద ఎన్నో
 వేల రూపాయలున్నాయి. వ్యాపారంలో ఎంతో డబ్బు
 సాచిస్తున్నాడు, మేక ఉన్నది. ఇట్లో ఇనప్పెట్టెనిండా
 బోలెడు బంగారు సగలున్నాయి. తనెందుకు సహాయం
 చేయలేక. నాటి బాలుడు అట్లా తిండికియుఖివాచి, కడుపు
 చేత్తోపట్టుకుని చదువుమీద ధ్యాసలేకుండా వ్రాసూరా తిగు
 గుత్తూతు - తను సహాయంచేసి, వాడి బ్రతుక్కు మేలు
 కలిగించటం తనధర్మం కాదా! ఎందుకున్నాడు మోహన్.
 దాసును అడిగాడు.

“దాసూ! నువ్వెందుకు మాకుమల్లే వుండరాదు?
 మంచిబట్టలు కట్టుకోరాదు. రోజూ బడికొందుకు వెళ్ళగూ
 డదు?”

వాడు నవ్వాడు వ్యంగ్యం పులిక్కిపడటం.

“అదెట్లా బాబుగారూ ! మీరు డబ్బున్నవాళ్ళు. మేం, బిచ్చగాళ్ళం. మీరు సుఖం అనుభవించటానికి పుట్టినోళ్ళు. మేం కష్టాల్లో కన్నీళ్ళుకార్చటానికి పుట్టినోళ్ళం. మీకు మారూ వంశైక్కడ బాబుగారూ !”

“దేవుడు మా ముఖాన యిట్లా బ్రతకమని రాత రాశాడు ”

నికూ డబ్బువుంటే మంచిబట్టలు కట్టుకుంటావా? కడుపునిండా తిండి తింటావా? రోజూ బళ్ళోకి వెడతావా?”

“ఓ దివ్యంగా...కాని డబ్బు యెక్కడిది.

“నేనిస్తాను.”

“మీరా!...ఇవ్వండి” అన్నాడు దాసు ఆశ్చర్యంగా.

గబగబా జేబులో చేతులుపెట్టాడు మోహన్. కాని అవి ఖాళీ జేబులు. ఒక్కసారి గుక్కెడు ఆముదం గొంతులో జారిన ముఖంపెట్టాడు. నాలుక కొడుక్కున్నాడు పెదాలు బిగపట్టాడు. మెల్లగా గొణుక్కున్నాడు! అరే! డబ్బులేవే! ఉన్నాయనుకున్నాను. ఎట్లా పంచేమాలి? ఇప్పుడు అమ్మను అడిగినా యివ్వదే! రోజూ ఒక్క అణామాత్రమే ఇస్తుంది. అదైనా బడికి వెళ్ళేటప్పుడు.”

నిరాశతో నిట్టూర్పు బాణం విడుస్తూ చూశాడు దాసు మోహన్ వంక ఆకాశవీధిలోకి వెళ్ళినవాడి ఆశ రబ్బరు బెల్టాన్లు పెనుగాలికి ఒకసారి పసిలిపోయినట్లయినాయి.

తీవ్రమైన అవమానద్వారంతో కాగిపోయా యిబ్బందిగా చూశాడు మోహన్ దాసుకేసి.

అమావాస్య చీకట్లో తారాజువ్వ వెలిగినట్టుగా ఓ చక్కని ఆలోచన దాసు బుర్రలో వెలిగింది. ముఖంలో సంతోషం సందడిచేయగా - “మీ దగ్గర డబ్బున్నది” అని కేకవేశాడు.

“నాదగ్గరా! లేదు. నేను అబద్ధం ఆడుతున్నాననా!” ఖాళీజేబులు చూపిట్టాడు మోహన్.

దాసు చిరునవ్వు నవ్వాడు మోహన్ అనూయ కత్వానికి.

“మీ మెడలో బంగారు పులిగోరు, మీ చేతిని ఎనామిల్ గడియారమూ, బంగారపు గొలుసూ, వ్రేళ్ళ నున్న డింగరాల్నూ - అవన్నీ డబ్బుక్రింద లెక్కేగా! వాటిని డబ్బుగా మార్చటం నా చేతనవును.”

“అయితే తీసుకో!” అంటూ జేబురుమాల్లో ఒక్కొక్క బంగారపు వస్తువా తీసి మూటకట్టి దాసు కిచ్చాడు.

ఆ నగల జేబురుమాలమూట చేత్తోపట్టుకున్న దాసు మనస్సులో - కూపాయలనోట్లు తో రణాలు పెళ్ళిపందిట్లోని తోరణాలు పిలిప్స్ ట్యూబ్ లెట్ల కా-తిగో మెరిసినట్టుగా మెరిశాయి, ఇక ఒక్కక్షణం అక్కడ వుండబుద్ధివుట్టలేదు. పారిపోయేందుకు అటూ ఇటూ చూశాడు.

“కొత్తబట్టలు కట్టుకుంటావుగా! గోజూ బడిపోయి చదువుకుంటావుగా! కడుపునిండా తిండితింటావుగా” అంటూ న్నాడు మోహన్ తృప్తిపడుతూ.

దాసు కాళ్ళూ చేతులూ వశంతప్పి వణుకు తున్నాయి. గాలిలో తేలిపోతున్నాయి. గడ్డి పోచల పగిది. నెటనే పరుగెత్తుదామనుకున్నాడు. కాళ్ళ ముందుకు వడిగా పడటంలేదు. అక్కడనే బలవంతాన రెండడుగులు ముందుకు వేశాడు. అంతలో ఓ బలమైన చేయి అతని మెడను గట్టిగా పట్టుకుంది. దాసు పాదాలు భూమి మీద ఆనలేదు. గడగడలాడిపోయాడు. ప్రాణాలు గాలిలో కలియటానికి అడిలుగా వున్నాయి.

మోహనాను వెతుక్కుంటూ యిద్దరు టిటమైన పని మనుషులొచ్చారు.

“ఏమిటా! దొంగవెధవా! పిల్లవాణ్ణి మాయచేసి నగల్ని తీసికెళ్తావా?” అంటూ ఆ జేబుకుమారుమూట లాక్కొని ఒక్క తన్ను తన్నాడు ఒకాయన.

మురుగుకాలువ ప్రక్కనపడ్డాడు దాసు బిళ్ళిగోడుకు మల్లే. కత్తెర గాయికి ముఖం కొట్టుకొని - చెంప చెక్కు పోయి నెత్తురు చిమ్మింది. ఇంకోకాయన పీకపట్టుకొని పైకి లేపి, వీపుమీద అయిదుప్రేళ్ళూ ముద్రవేశాడు.

“నేనేపాపమూ ఎరగను బాబూ! ఆయనే ఇచ్చాడు” అన్నాడు దాసు ఏడుస్తూ.

“అవును నేనే యిచ్చాను. మీరు కొట్టకండి తప్పు. పాపం వాడిదేమీ తప్పులేదు. వీడు నన్ను మాయచేసి చేయలేదు. వాడు దొంగకాదు” అన్నాడు మోహన్ ఆవేశంతో. కాని మాటల్ని ఎవ్వరూ వినిపించుకోలేదు.

“ఏ పాపమూ ఎరగనా? అడగాడిదా! నీ ప్రాణాలు తీసుకును” అంటూ డొక్కల మోకాలితో పొడిచాడు ఒకాయన.

పందిరి సర్వీసాదుకు తలకొట్టుకొని బోర్లా పడ్డాడు దాసు. తల చిల్లిపడింది. నెత్తురు బయటికొచ్చింది.

ఇంకోకాయన మోహన్ ను పెళ్ళిపండ్లొక్కటి లాక్కెళ్ళి తల్లిదగ్గర కూర్చోబెట్టాడు. నగలమూటను యిచ్చాడు. కొడుకుని కౌగలించుకొని, తల్లి నగల్ని లెక్కచూచుకుంది. అన్నీ వున్నాయి. పం దిట్ల

పం దిట్ల పెళ్ళవుతూన్నది. మంగళసూత్రధారణ అయిపోయింది. వధూవరులు తలంబ్రాలు పోసుకోనేముట్టం వచ్చింది. బ్యాండా, సన్నాయి మేళాలు జోరుచేస్తున్నాయి. పెళ్ళి చూస్తూన్న జనంలో నూతనోత్సాహం వచ్చింది. తలంబ్రాలు పోసికోవడంలో పిల్లవాడు ఘటకుడా, పిల్లగట్టిదా చూడాలనే ఉబలాటం అందరి మనస్సులోనూ గిలిగింతలు పెడుతూన్నది. పిల్లల ఉపాయం వర్ణించటానికి వీలేదు. కాని మోహన్ మనస్సుచుటుకు నీరుదిగి ఉంగరపు రాయివలె బెంగతో క్రుంగిపోతూంది. దాసును ఏంచేస్తున్నారో - అని దుఃఖపడుతూంది. బయటికివెళ్ళి దాసును రక్షించుదామన్న కోర్కె వూగులాడుతూంది. గాని - తల్లి గట్టిగా రెండుచేతుల్ని చుట్టి యెక్కడను పొకుండా అదిమి పట్టింది.

పురోహితుడు సుంత్రాలు చదువుతూ, వరుడు దోసెడుతో తలగ్రాాలు పట్టించి, గరికముంత చూపి, ఎండు కొబ్బరిచిప్ప పెట్టి, తమలపాకుతో నీళ్ళుచల్లి వధువుమీద పోయించేదుకు సిద్ధంగా వున్నాడు. బ్యాడూ, సన్నాయి, తాపా మర్పాలు పెళ్ళి పందిరిని అదరగొడుతున్నాయి.

కాని బయట పండిట్లో దాసు మురుగుకాలువ ప్రక్కన నెత్తురుకక్కి గుడ్లు తేలవేసి నేలకు కర్చుకొని పడివున్నాడు. ఎంగిలి విస్తళ్ళు జాలిగా కస్సిళ్ళు కార్చాయి.

పండిట్టా పెళ్ళవుతూన్నది.

వి ముక్తి

మృబులు దట్టంగా పట్టినయ్. చీకటిరాత్రు. ఇంకా వానపడటం లేదు పడే సూచనలు హెచ్చుగా ఉన్నాయి. తేమతో కూడుకున్న ఒక మోస్తరు గాలి. ఉరుములు అట్టే లేవు. కానీ మెరుపులు జాస్తిగానే ఉన్నాయి. బ్రహ్మాండంగా వాన మరుస్తుందనే ఉద్దేశ్యంతోనే కోటయ్య ఎనిమిది గంటలకు కిల్లి దుకాణం మూసివేసి కొంపకు చేరు కున్నాడు. స్నానం చేయకుండానే యింత కూడు తీసి మంచం ఎక్కాడు. పల్నాటి ముతక దుప్పటి నిండుగా కప్పుకొని, ముచగదీసుకొని గుక్కిమంచం మధ్యలో కూర్చున్నాడు.

తొమ్మిది గంటలు అవుతుందేమో!

అప్పుడే ఎట్లా నిద్రవొస్తుంది?

ఆలోచనలో పడ్డాడు. కోటయ్యను యీ మధ్య ఆలోచనలు జోరుగా వొస్తున్నాయి. తన బ్రతుకులోని తప్పటడుగుల్ని ఎక్కడకు అక్కడ ఖండితంగా వివర్ణించుకో జూస్తున్నాడు. అందుచేతనే కోటయ్యను ఆలోచనలు!

లోపల పెళ్ళాం ఏం చేస్తాందో - అనుకున్నాడు.

వెధవది తాటాకుల కొంప కావటంచేత, బయట ఎంత చలి ఉందో లోపలా అంత చలి ఉన్నట్టు అనిపిస్తోంది. పెళ్ళాం ఏం చేస్తాందో - కుక్కి మంచంమధ్యలో కూర్చునే గ్రహించాడు కోటయ్య.

రాత్రి తొమ్మిది గంటలప్పుడు తన భార్య నిత్యమూ ఏం చేస్తూ వుంటుంది?

సిరి చాపమీద కూర్చుని, ముక్కాల పీటమీద లాంతరు బుడ్డి పెట్టుకొని, చాపమీద అద్దం ఉంచుకొని, తల మువ్వకొంటూనో, తలలో పువ్వులు పెట్టుకొంటూనో, ముఖానికి 'సున్నం' పులుముకుంటూనో, నొంటికి అత్త రాసుకుంటూనో - ఉంటుంది.

అదంతా ఎవరికోసం? ఎవరి ఆనందంకోసం?

తడికె తలుపు మెల్లగా కదులాడింది. కోటయ్య గబుక్కున చూపు అటు మరల్చాడు. తడికె తలుపు మెల్లగా తెరుచుకున్నది. జగ్గయ్యగారు లోపలకు అడుగు పెట్టాడు. ఇల్లంతా పరిమళంతో 'గుఫ్' మన్నది. జగ్గయ్యగారు బుర్ర మీసాలను సవరించుకొని, పేటంచు పట్టు కండువాను లాక్కుంటూ - ఆ తాటాకుల కొంపకు యజమానీ, ఆ కొంపతాయీకు ఇల్లాలికి మొగుడూ, కుక్కి మంచం మధ్యలో అయిదు అంకెవేసి కూర్చున్న కోటయ్యవంక రెప్పపాటు కాలమైనా చూడకుండా నేరుగా లోపలకు వెళ్ళాడు.

కోటయ్య పళ్లు పటవట కొరికాడు. కాని ఆ చప్పుడు వినేవా రెవరు ?

కొద్ది నిమిషాలకే పెళ్ళాం నవ్వు, జగ్గయ్యగారి నవ్వు వినిపించాయి సన్నగా. కోటయ్య కోపంతో అరిచే తులు నలుపుకున్నాడు. క్రింద పెదాన్ని పంటిలో నొక్కి పట్టి తీవ్రంగా ఆలోచించాడు.

మరికొన్ని నిమిషాలకు భార్య సూనమ్మే పడకగది తడికె తలుపు వేసింది. ఆ తలుపు మూయటాన్ని చూసిన కోటయ్య కోపంతో తల్లక్రిందలై కుక్కి ముంచుచుట్టూ గింగిరాలు తిరిగాడు.

ఇంకా కొన్ని నిమిషాలకు పడకగదిలోని కోడిగుడ్డు లాంతరు కాంతి కొంచెం తగ్గటాన్ని కోటయ్య కళ్ళారా గమనించాడు. అతనిలో కరుడు గట్టుకొనిపోయిన నూన వత్తం ద్రవించింది. నరాలు వేడెక్కినయ్. కళ్ళు ఎరుపెక్కి నయ్. కోపం ఎగదట్టి నాసికా రంగ్రాళునుంచి బుసల నూపంలో వొస్తోంది. కుక్కిమంచం కిక్కురున్నది. కప్పు కొన్న దుప్పటిని విసరి నేలకేసి కొట్టాడు కోటయ్య. దణ్ణాన డిన్న పంచెను తీసికొని బిగించి తలగుడ్డ చుట్టాడు—

“ఆ జగ్గాయికాడు...లోపల...నవారు మంచంపైన, దూది పరుపుమీద...కోడిగుడ్డు లాంతరు వెలుగులో... తన పెళ్ళాంకో వంచేస్తున్నాడు?” అటూ ఇటూ పచార్లు చేస్తూ ఆలోచిస్తున్నాడు. తను ఇప్పుడు ఏం చేయాలి? ఇట్లా ఎన్నాళ్లు సహిస్తాడు? సంవత్సరంనుంచి ఎట్లా సహిస్తూ వున్నాడు ?

సన్నగా నవ్వు వినిపించింది లోపలనుంచి.

కోటయ్య ఆవేశం కొద్దీ తడికె సందుల్లోంచి లోపలకు చూశాడు.

జగయ్య వొళ్ళో కూర్చుని - అతని నల్లని మోడపైన రెండు చేతులూ వేసి, ముఖానికి ముఖందగ్గర చేర్చుకోంది. అతను నడుచుటూ చేతులు వేసి బరువుగా దగ్గరకు లాక్కుంటున్నాడు.

కోటయ్యలో నిప్పు రవ్వలు చలరేగినై. అతని శరీరం కరాళ రూపం ధరించింది. కోపోద్రేకంతో పిచ్చివాడైనాడు. తన కళ్ళముందే ఇంత అవినీతా ! మొగుడు ఇంట్లో ఉండగానే పరాయి మగవాడి వొళ్ళో కులకడమా ? దాన్ని ఏం చేస్తే పాపం ఉంది ? వాణ్ణి నరికితే కోపం చల్లారుతుంది ?

మొగుడ అటకమీదనుంచి కోళ్ళను నరికే కత్తి తీశాడు కోటయ్య. వాళ్ళ నిద్దగ్నీ నరికి పోగులు పెట్టాలి. అప్పుడుగానీ తను సరైన మొగవాడు కాదు ! కత్తి భుజాన పెట్టుకొని ముందుకు దూకాడు కోటయ్య. కాని తీరా సడక గది తడికెను తన్నేందుకు కాళ్ళు రాలేదు. గడగడ వాణి 'కాయి' గుండె 'జివ్వ' మన్నది. చేతుల్లో 'చేన' చప్పుగా అణగారిపోయింది. మనస్సు వెనక్కు పీకి గుండెలో ధైర్యం జారిపోయింది. కళ్ళముందు - జైలు గోడలూ, ఉక్రతామూ నాట్యం చేశాయి. భుజంమీద కత్తి దానంతట ఎదే క్రిందకు జారింది. జట్టు పీక్కున్నాడు. కళ్ళల్లోకి నీళ్ళు చిమ్మాయి.

వెళ్ళి కుక్కి మంచంలో పడుకొని పల్నాటి దుప్పటిని గొంతుమట్టుకు కప్పుకొని ఆలోచించ నారంభించాడు కోటయ్య.

ఛీ ఛీ... తను బ్రతుకుకూన్న బ్రతుకు ఎటువంటిది ? ఎంత నీచమైంది ? తన కళ్ళ ఎదుట, కట్టుకున్న భార్య వ్యభిచరిస్తూనే చూస్తూ పూరుకున్నాడు తన కళ్ళ ఎదుట పరాయి పురుషుడి వొళ్ళో కూర్చుని కమ్మగా కబురు చెబు తూంటే. ఏమీ చేయలేని అసమర్థతతో కుమిలి పోతు న్నాడు. తనలోని ఇంత సహనం ఎందుకోసం ?

డబ్బుకోసం...

డబ్బుకోసం తను భార్యకు పూర్తి స్వాతంత్ర్యం ఇచ్చాడు. డబ్బుకోసం తను భార్యచేసే అవినీతికరమైన పనుల్ని సహిస్తూ వాస్తూన్నాడు. డబ్బుకోసమే అవమా నమూ, అప్రతిష్టా, భరిస్తున్నాడు. సగటులో వ్యక్తి నిలు వల్ని మొదలంటా నాశనం చేసే ఇటువంటి తుచ్చమైన డబ్బు సంపాదించి - తను ఏ గుణాన్ని అనుభవిస్తాడు ? ఆ డబ్బు తనకు దేనికి ? స్త్రీచేత చేయరాని పనులు చేయించి, జన్మకే మాయని మచ్చగా నిలిచే అవినీతి కార్యాలను చేయించి, ఆ డబ్బుతో తను బ్రతకటంగా ? ఏం అంత హీనంగా బ్రతక్కపోవే ?

తనలాంటి భర్తలు లోకంలో వుంటారా ? ఇంత నైచ్యమైన భావాలుగల పురుషులు వుంటారా ? తనలో మానవత్వం ఏమైంది ? తనస్త్రీ పరాయి పురుషుని ప్రక్కన పడుకొన్నప్పుడు - తనలోని పురుషత్వం ఏమైంది ? తనకు

భర్తగా, మగవాడుగా - ఎంత అవమానం; సంఘంలో
ఎంత అశారవం; నీతి విషయంలో ఎంత దారుణం! వ్యక్తిలో
నైతిక విలువలు పడిపోయినప్పుడు - ఆ వ్యక్తి ఇంకా బ్రతి
కినా, చచ్చినా ఒక్కటే! ఆ సత్యం తనకి ఇప్పుడిప్పుడే
అర్థమవుతుంది. **విముక్తి**

తను ఎన్నడూ యీ పీఠిని గూర్చి ఇంతగా ఆలో
చించ లేదు. ఎట్లా ఆలోచిస్తాడు? తను పరిస్థితుల పద్మ
వ్యూహంలో ఇరుక్కుపోయాడు : పరిస్థితుల వారసుడుగా
మారిపోయాడు... లేకపోతే తను ఇంత వాజమ్మగా, దద్ద
మ్మగా తయారు కావటం మేమిటి! ఆ రోజుల్లో తనంటే
జుట్లో 'జల్సా పురుషుడు' అని ఎంతపేరు?

అప్పటికి భార్యా కాపురానికి రాలేదు. తను తీసుకు
రాలేదు. ఏమో పేదీలు వొచ్చి పిల్ల తండ్రి పంపించనంటే
వూరుకున్నాడు తను వొత్తిడి పెట్టలేదు. తనకి భార్య
అవసరం ఏమింది! ఎంతమంది ఆడవాళ్ళు? గూడెంలో -
రత్తి, వెంకటసుబ్బి, మరియుమ్మా, దొమ్మరిపాలెంలో -
శశిరేఖా, వెంకటలక్ష్మి, చాకలిపేటలో - మాచెమ్మా,
గోవిందమ్మా, వెంకటనర్సి - ఎంతమంది? వాళ్ళంతా తన
చిరునవ్వుకోసం వేచి ఉండేవాళ్ళు; తన జేబుయొక్క - బరు
వును చూసి మురిసిపోయేవాళ్ళు. తను పెద్దాపురం సిల్కు
లాల్వీ ధరించి, గ్లాస్కోకు చెక్కటి, వొంకులజుత్తు పైకిదువ్వీ,
నల్ల కిళ్లజోడు పెట్టి, కాన్పూరు చెప్పలు తొడుక్కొని
వీధిన వెళుతూంటే - సంతార స్త్రీలల్లో మటుకు ఎంతమంది

కిటికీల్లోంచి, వోరగా వేసిఉన్న వీధి తపుల సందులనుంచి
 చూసేవాళ్ళు కాదు? తన దర్జా ఆ డొల్లో వంద ఎకరాల
 అసామీ సుబ్బయ్యగారికీ, మున్నబుకొడుకు మోహన
 రావుకూ, ఎం. బి. బి. యస్. చదువుతూన్న చౌదరికొడుకు
 చలపతిరావుకూ లేదని చెప్పుకొనేవాళ్ళు. తను టవునుకు
 వెళితే ఎంత మర్యాద? కాదులో, రైళ్ళలో, సినిమాహాల్లో
 ఏ పెద్ద షాపుకారోనని ప్రత్యేకత చూపించే వాళ్ళు. ఒక
 సారి బందర్లో, వృత్తిలో పేరు గడించిన రాజహంస ఇంటికి
 వెళితే - ఆమె తనని ఎంత మర్యాదగా చూసింది? తన
 మీద ఎన్ని టక్కులు ఉపయోగించింది? తనకి ఎంత
 సౌఖ్యాన్ని ఇచ్చింది? తనకి యాభై ఎకరాల బంగారం
 లాంటి మాగాణీ భూమి ఉన్నదనీ, పదెకరాల పసుపు
 దొటలూ, అయిదెకరాలు నిమ్మతోటలూ ఉన్నవనీ, రైసు
 మిల్లులో పది అణాల భాగమూ, తెనాలి - టాకీసులో
 ఆరు అణాల వంతు ఉన్నవని తను కోసిన లేతలేత సారకా
 యలకు రాజహంస బోల్తోపడలేదా! తను తెల్లవారు
 గుఱామున పాతిక చూపాయలు ఇవ్వబోతే 'వొద్దు లెండి,
 ఈతభా వొచ్చినప్పుడు ఇద్దుగుగానిలే' అంది. మళ్ళీ తను
 దాని గడప తొక్కాడా?

...అటువంటి తను ఎట్లా మారిపోయాడు? కాల
 మహిమ! ఒకసారి పిల్ల నిచ్చిన మామ వొచ్చి 'మీ ఆవి
 డను తీసుకెళ్ళు. ఎన్నాళ్ళు మా యింట్లో ఉంచుతావు,
 పేచీలను పరిష్కరించుకుందాం!' అన్నాడు. తనకి పెళ్లాం
 మీద మోజు కలిగింది. రోజూ వేర్వేరు స్త్రీల కౌగిలింతల

అనుభవాల్లోని ఆనందాన్ని పొందుకూన్నా బ్రతుకు మూడు
 పువ్వులూ - ఆరు కాయలుగా జరిగిపోతున్నా, ఏమిటో
 ఇంటికి వచ్చేప్పుటికి, ఎదురుగా గుమ్మంలో నిలబడి సహజా
 లాకరణలతో, సంతోషప్రదమైన చిరునవ్వులతో, ఆహ్వా
 నించే భార్య ఉండాలనీ, ఏ వేళకు ఏ కష్టం వచ్చినా
 కంటిమీద కునుకు లేకుండా పరిచయ చేసే ఒక స్త్రీ
 ఉండాలనీ, ఏ సమయంలోనైనా సుఖం లభించాలంటే
 డబ్బులు పెట్టి కొనుక్కోనే ఖర్చు తగ్గుతు దనీ భార్యను
 తెచ్చుకున్నాడు కాని తను అచుకొన్నట్లు జరగ లేదు.
 భార్యంటే తనకి అవసరం వచ్చినప్పుడు తగిన ఆనందాన్ని
 యిచ్చే ఒక యంత్రమూ, తను ఏదీ చెబితే అలా సహించే
 బానిసా, ఎన్ని కష్టాలు వచ్చినా మొగుడ్ని విడిచిపెట్ట
 కుండా మొండి ధైర్యంతో పరిస్థితుల్ని ఎదుర్కొని పాతి
 వ్రత్యపు పటిసును చాటు స్త్రీ అనుకున్నాడు. కాని తన
 భార్య తనని చౌకబారు అభిప్రాయాలనీ, ఈ కాలంలో
 ఆ భావాలకు స్థానం లేదని - తాను చెప్పినట్లుగానే మొగుడు
 నడుచుకోవాలనీ కొన్ని సవరణలను ప్రవేశ పెట్టింది.
 కొత్తలో భార్యకు ఇచ్చే మర్యాదలో తను ముందూ -
 వెనుకూ ఆలోచించకుండా, ఆ సవరణలను ఆమోదించి,
 ఆమె కొంగు పట్టుకుంటేనే శైవల్యానికి హైకోర్టు ఏర్పడు
 తుందనే తలంపుతో తొగిడంతో - ఆమె అతి సులభంగా,
 అతి నేర్పుగా వశం చేసుకుని, తనని ఎందుకూ విచికిరాని
 వాడ్నిగా తయారుచేసింది. ఆమె ఏషి చేసినా తను ఒప్పు
 కునేట్టే, ఆక్షేపణ తేల్పేందుకు అర్హత లేనట్టూ చేసింది.

తనకి కొట్టుమీద వచ్చే ఆదామగ అగ్గిరిది. పెళ్ళా
 వొచ్చాక ఖర్చులు పెరిగాయి. దాని చీరలకూ, జుకెట్టు
 లకూ, వాసన నూనెలకూ, పొడర్లకూ, రిబ్బన్లకూ ఎక్కడి
 డబ్బూ చాలటంలేదు. పెగా వారానికి ఒకసారి తేనాలి తీసి
 కెల్లి సినిమా చూపించి రావాలి! తనకొట్టు ఎదురుగానే నర
 సింహం కిల్లి కొట్టు తెరిచాడు అప్పట్నుంచి తనకొట్టు
 బేరాలు బొత్తిగా దిగనాసిల్లిపోయాయి. అప్పులు ఎక్కువై
 నాయి. రొక్కం అగడడటం లేదు, బాగా రాబడివొచ్చే
 రోజుల్లో తను మిగిల్చింది దమ్మడిలేదు. ఎప్పటి రాబడి
 అప్పటి జల్సాలకూ, అందువల్ల వొచ్చిన రోగాలకూ ధూపం
 లాగా కరిగిపోయేది. రోజులు గడ్డగా ఏర్పడ్డాయి. ఏపూటా
 కోడిగుడ్డు, మేక మాంసమూ లేనిదే ముద్ద ఎత్తని తనూ,
 భార్యా-దోసకాయల కూరలోకి దిగింది పరిస్థితి. కొన్నాళ్ళు
 కొట్టు మూసివేసి బాకీల వసూళ్ళను తిరిగాడు వసూలు
 అయినంత వంతు వసూలైనాయి మళ్ళీ కొట్టు తెరిచాడు.
 కాని అప్పులవాళ్ళ జోరు ఎక్కువైంది. కాని డబ్బు రొక్కం
 రాలటం లేదు. రోజులు గడవక పెళ్ళాం మెడలో రెండు
 పేటల బంగారు గొలుసు తాకట్టుపెట్టి డబ్బు తెచ్చాడు. ఆ
 తాకట్టును తీర్చలేక గొలుసుకు తలోదకాలు ఇచ్చాడు తను.
 అప్పటినుంచి భార్య దృష్టిలో తను మరీ లోమవైనాడు.
 'పెళ్ళానికి కూడు పెట్టలేని అసమర్థుడు' క్రింద ఆమె తనని
 కట్టింది. తనంజే తున్నాకరంగా చూడ నారంభించింది. తను
 ఏంచేస్తాడు? కోరలు తీసిన పాములాగ అయిపోయినాడు.

... ఆ సమయంలో జగ్గయ్యగారు ఎట్లానో ఒకసారి దానితో మ్లాట్లాడాడు. జగ్గయ్యగారికి తన కిళ్ళికొట్టులో ఖాతా వుంది. అయిన జల్సా పురుషుడు. పది ఎకరాల మాగాణీ, నాలుగెకరాల పసుపుతోటమెట్టా ఉన్నది. పిల్లలు లేరు. జీతగాడితో కలుగుచేసి, దాని మనస్సు కనుక్కొని బెంగుళూరు సిల్కుచీరె కానుకగా పంపాడు. ఆ సంగతి తనకి మొదట్లో తెలీదు. జగ్గయ్యగారు తను ఇంట్లో లేనప్పుడు రాకపోకలు సాగించాడు. తర్వాత తనకి తెలిసినా దాన్ని ఏమనలేక పోయాడు. తనలోని మెతకదనాన్ని కనుక్కొనే ఆమె ఆటలు ఆడుతోంది...

మళ్ళీ తన జేబులో డబ్బులు గలగల లాడినై : దాని మొడలో రెండువందల యాభైరూపాయల నెక్ లెస్ మెరిసింది. గోడిపలావూ, కైమా వుండలూ, రొయ్యపొట్టు చాడూ - మళ్ళీ తమ ఫలహారాలుగా మారాయి. తను మామూలు జల్సా పురుషుడేపోయాడు. ఖర్చులకి చాలినంత డబ్బు లభిస్తోంది. గోజులు తేలిగ్గా దొర్లిపోతున్నాయి...

కాని తను బ్రతుకుతూన్న బ్రతుకు ఏంబ్రతుకు? చీమూ, నెత్తురూ, మానవత్వమూ, అభిమానమూ, జ్ఞానమూ, నీతి, ఉన్న వ్యక్తి బ్రతికే బ్రతుకేనా యిది? భార్య నీచకార్యంచేస్తూ గడించినడబ్బుతో తను సౌఖ్యాన్ని పొంద జూడడం! అంతకంటే నీచం మగొకటే వుంటుందా? తనకు నీచమూ, అపనీతి యేమిటి? తను గడిపిన జీవితం ఎంత నీచంతోనూ, అవినీతితోనూ కూడుకొని లేదు! ఈ నాడు తన భార్యకూడా అదే ఒరవడిలో జీవితాన్ని నెట్టుకు

వెళుతూంటే—తనెందుకు బాధపడాలి? తనకేం నామోషీ? తనకేం అవినీతి? అని మొదట్లో అభిప్రాయపడ్డాడు కానీ, అది సబబుగా లేదు తను బ్రతుకుతూన్న సంఘంలో అది ఎంత నీచమోనో, సాంప్రదాయ విరుద్ధమోనో, అవినీతిని ఆరాధించేదిగా పరిగణింప బడుతున్నో అర్థమౌతుంది. ఒక వ్యక్తి తాను అవినీతి జీవితాన్ని గడుపుతూ అటువంటి అవినీతి సమాజంలో ప్రబలటాన్ని సహించటం, సానుభూతి తెల్పుటం, ఎంత అవివేకమోనూ, అజ్ఞానమోనూ, రాక్షసం మోనూ కూడా కున్ననో తనకీ తేటతెల్ల మవుతుంది! భార్య చేసే అవినీతిని తను ఎట్లా సహిస్తూ వున్నాడు? తనలోని మానవత్వం అంతగా నశించిందా? తనలోని అభిమానం అంతగా కనుమరగిందా? తననున్నా పురుషత్వం లేని వాడయ్యా! తను యీవేధవ డబ్బుకోసం జీవితాని కంటికి ప్రముఖమైన సాత్ర వహించే 'నీతి' విషయంలో పప్పులో కాలువేశాడు. తను నిత్యమూ అనేక దృశ్యాలు సమాజంలో చూస్తూవుంటాడు. ఒకసారి నీరయ్యకొడుకు జానయ్య, తన పెళ్ళా ప్రక్క ఇంటి నీరభద్రయ్యనుచూసి చిరునవ్వు నవ్వించని చాంతాడు తీసికొని చచ్చేట్టు గాదాడు. కోటిలింగం తను ఊళ్లో లేనప్పుడు, ఒకసారి తన భార్య బొట్టు చెరిగిందనీ, చీరే నలిగిందనీ, జాకెట్టు చినిగిందనీ, వెర్రి అనుచూనాలతో జట్టుపట్టుకొని చచ్చేట్టు కొట్టాడు ఒకసారి తన వెంట వచ్చినందుకు చాకలి గుబ్బుడు కూతుర్ని నెత్తుకు కక్కేవరకూ కొట్టాడు. కాని నీరయ్య కొడుకు జానయ్య ఒకసారి పసుపు తోట చేనులోకి కలుపుతీయటానికి వచ్చిన కూలిమని

పైట చెంగు పట్టుకు కందిచేనులోకి లాగినందుకు ఎన్ని తిట్లు తిన్నాడు? కనుచీకటి పడగానే కోటిలింగం ఎన్నిసార్లు ప్రక్క జేబులో నూకూ మోగించుకుంటూ దొమ్మరిపాలెంకేసి వెళ్ళలేదు! వీళ్ళందరూ సమాజంలో నీతిమూతులే! తనూ అట్లా ఎందుకు కాకూడదు? తనూ తన పెళ్ళాన్ని చావచితక కొట్టి నీతిపట్ల తన శ్రద్ధనూ, జాగ్రత్తనూ ఎందుకు నిరూపించుకో కూడదు? కాని తన భార్యకూ వాళ్ళ భార్యలకూ తేడావుంది. వాళ్ళెవ్వరూ భార్యలక్రింద చవటలు కారు. తను చవట! తన పెళ్ళాన్ని చావమోదటం ద్వారా ఆమె యొక్క అవినీతిని అరికట్టలేడు. ఏదైనా మార్గం ఆలోచించాలి... ఎట్లానైనా తను ఈ నీచపు శృంఖలాలనుంచి విముక్తిని సాధించాలి. భార్యకు సమాజంలోని వ్యక్తికి 'నీతి' గల సంబంధాన్ని అర్థమయ్యేట్లు తెలుపుకుచేయాలి. ఇప్పటికే తన అసమర్థత్వాన్ని గురించి, తన భార్యకూ కొంతమంది పెద్దచునుష్యులకూ గల సంబంధాన్ని గురించి ఊళ్లోవాళ్ళు ఆగుబ్బుగా చెప్పకుంటున్నారు. తన ప్రవర్తనలోని లోపాన్ని తన ఎదుటే ఇద్దరు ముగ్గురు స్నేహితులు వ్యంగ్యార్థంలో తనముఖాన విసరటాన్ని తను గ్రహించాడు. తను ఏదో పరిష్కారమార్గం ఆలోచించాలి. ముగదు యీ అవినీతి నాశనమంచి తప్పుకో గలిగితే కాని తను నూనవుకు కాజాలడు....

ఇట్లా కోటయ్య ఎంతసేపు ఆలోచించాడో చెప్పలేదు. పన్నెండు గంటల ప్రాంతంలో జగ్గయ్యగారు కొంపలోంచి బయటికి వెళుతూండటం గమనించాడు. కుక్కి మంచంలో

అట్లానే నుప్పటి తన్ని పెట్టుకు పడుకున్నాడు. సూరమ్మ బడలిక చేత ఆవులిస్తో తడికె గొళ్ళెం పెట్టి లోపలకు వెళ్ళింది.

కోటయ్య ఆలోచనలో పడ్డాడు....

ఒక వ్యక్తి పెద్దమనిషి తనాన్ని అంటగట్టేటప్పుడు సమాజం ఆ వ్యక్తి తాలూకు చీకటి జీవితాన్ని ఎందుకు లెక్కలోకి తీసుకొనగో తనకి అరంకాదు జగ్గయ్యగార్ని సమాజం పెద్దమనిషిగా, ధర్మపరుడిగా, ఆదర్శ జీవిగా, మధ్యవర్తిగా నిర్ణయించింది ఆయన చాలా విషయాల్లో పెద్దమనిషిగా నటించాడు, చాల మందికి ధన, ధాన్య, వస్త్రాదికములను సహాయంచేసి ధర్మపరుడిగా పేరు గడించాడు; తను ఒక ఆదర్శకోసం జీవిస్తున్నానని చాలామందికి తెలిసేట్లు చెప్పి, ఆదర్శ జీవిగా చెలామణి అవుతున్నాడు. చాల వ్యవహారాల్లో మధ్యవర్తిగా వుండి పరిష్కారాలు జరిచాడు—కాని ఆయనగాను రాత్రుళ్లు వూరు మాటుమణిగాక, ఇట్లా కొంపలవెంట తిరుగుతూన్న సంగతిని ఎవరైనా గుర్తించారా? గుర్తించినవాళ్ళు మెదలకండా నోళ్ళునొక్కుకొని వూరుకోవాల్సిందే గాని బయటకు అంటే సమాజం నమ్ముతుందా? సమాజం విశ్వసించని చాలా విషయాల్లో ఎంతోత దాగుణాలు, ఘోరాలు యిమిడి ఉన్నాయి...!

బయట తడికె తలుపు కదిలింది.

కోటయ్య అటువేపు చూశాడు. గాలికి కాబోలు ననుకున్నాడు. కాని మళ్ళీ గట్టిగా కదులాడింది.

ఎవడళా... అన్నాడు కోటయ్య విసుగ్గా.

సమాధానం రాలేదు. కోటయ్య కుక్కి మంచం లోంచి లేచి తడికె తలుపు నీనాడు. బయట చూచుకొని కోనుటి నీ భద్రయ్య సుపుత్ర రత్నం పానకాలు నిలబడ్డాడు. కోటయ్యను చూడటంతో పానకాలు గుండెలో జనతా ఎక్స్ప్రెస్ వేగంగా పరుగెత్త నారంభించింది. కాళ్ళు తేలిపోసాగాయి. పెదాలూ బుగ్గలూ వొణుకుతున్నాయి.

‘ఎవడా? ఎందుకొచ్చావురా? ఇక్కడ నీ...’ బూతు మాట విసిరాడు కోటయ్య చూచులోపున్న కర్రలాగుతూ కోపంతో.

పానకాలు ప్రాణాలు కడబట్టాయి. పరుగెత్తుదానుంటే కాళ్ళు రావటంలేదు. ఇంతలో దేవతల్లే లోపల్నుంచి సూరమ్మ వచ్చింది. కోటయ్య లాఠీ ఎత్తాడు. సూరమ్మ ఆ లాఠీ తీసుకొని అవతల పారలేసింది. గోదావరి పొంగులాగా వచ్చిన కోపాన్ని కోటయ్య ఎట్లా దిగమింగు కున్నాడో చెప్పలేం! పళ్లు పటపట కొరికాడు. నాసికా రంధ్రాల్ని పైకి ఎగురవేశాడు. అరిచేతుల్ని నులుముకొన్నాడు, నేలను తన్నాడు; తనలో తాను తిట్టుకున్నాడు; పైకి గొణిగాడు. చివరికి అతను చూస్తూవుండగానే కోనుటి నీరభద్రయ్య సుపుత్రత్నాన్ని సూరమ్మ అపాయంగా చేయి పట్టుకొని లోపలకు తీసికెళ్ళింది. కోడగుడ్డు లాంటిది వెలుగులోకి పానకాలు బిక్కు బిక్కుమనే గుండెలతోనే నాలుగు అయిదు రూపాయల నోట్లు (నెలరోజులుగా కొట్టుమీద చాలుగా వెనకవేసి కూడబెట్టిన బాపతు) గల ప్రక్కజేబును గట్టిగా

పట్టుకొని సూరమ్మవెంటే నడిచి వెళ్ళాడు పసిపిల్లవాడి తమ్ముడిలాగా.

‘ఛీ తనకొంప వున్న కొరిదికీ కుక్కల దొడ్డిలాగా తమారవుతోంది. అనుకున్నాడు కోటయ్య.

ఆరాత్రి కోటయ్య ఆ కొండలోకి అడుగుపెట్టలేదు. అతని మనస్సు ఒప్పుకోలేదు. దరిదాపుగా వున్న దేవాలయపు మంటపం మీద వెల్లవార్లు ఆలోచనతోనే గడిపాడు.

*

*

*

*

ఆరోజునుంచీ కిళ్ళికొట్టు కోటయ్యలో చాలా మాక్కు పచ్చింది. భార్యతో విరివిగా మాట్లాడడం మానివేశాడు. ఆమె చేసే ప్రతిపనిని పూర్తిగా ద్వేషించ నారంభించాడు.

కిళ్ళి దుకాణం మూసివేశాడు. రావాల్సిన బాకీల కోసం తిరుగ నారంభించాడు.

కిళ్ళికొట్టు కోటయ్య భార్య విషయంలో ఒక నిర్ణయం సకి వచ్చాడు. భార్యయొక్క అవినీతిని అరికట్టేందుకు ఒక పథకాన్ని వేశాడు. ఆ పథకాన్ని భార్య ఆమోదించి తను చెప్పినట్టు చేస్తూందనే సమ్మకంతోనే ఉన్నాడు కోటయ్య. తనమాట విననిపక్షంలో తనకీ ఆమెకూ గల సంబంధం తెగపోగల పరిస్థితులు సంభవించ గలవనికూడ తలచాడు. అట్లాంటి పరిస్థితుల్లో ఆమెతో కాపురం చేయడం, ఆమె పులుముకోనే బురదను నిత్యమూ చూస్తూ సహించడం-ఇక ముందు తనవల్ల కాదనే నిర్ణయానికి గట్టిగా రావడంతో,

అతనిలో పూర్వంలేని అభిమానమూ, పట్టుదలూ, జీవితాన్ని చెడుదారి నుంచి మళ్ళించాలనే అభిలాషా బలమైన ఒక రూపాన్ని దాల్చాయి.

ఆ ఊరినుంచి మకాం మారిన భార్య అవసరమైన అరి కట్ట గలుగుతాననే అభిప్రాయం అతనిలో పనిచేసింది ఒక నిర్ణయానికి వచ్చాడు. సాధ్యమైనంత స్వరలో ఆ ఊరినుంచి కాపురం ఎత్తివేయాలనుకున్నాడు. అది పెద్ద కష్టమైన పని కూడా కాదు. అతనికి సిరాస్థి అంటూ ఏమీలేదు. ఆ కిళ్ళి కొట్టూ, నివసించే తాటాకుల కొంపా. కిళ్ళి కొట్టును అమ్మి వేయవచ్చు తాటాకులకొంప తాటాకు స్థలంకూడా నెమ్మది మీద అమ్మివేయవచ్చు.

నందిగామ అడవుల్లో కోటయ్య అన్న కాంతయ్య ఉన్నాడు. ఆయన అక్కడ రంపపు కోత కోసే వాళ్ళకు మేస్త్రీ. కోటయ్య అన్నయ్యకు ఒక లేఖ వ్రాశాడు: 'ఇక్కడ నాపరిస్థితి బాగుండలేదు కొట్టుమీద జీవనం నెళ్ళమారటం లేదు, అదీగాక ఇక్కడ వుండడంవల్ల ఇంకా చాలా అనర్థాలు చుట్టుకొనేట్టు ఉన్నాయి. ఇక్కడ కాపురం మార్చి సిద్దగరకు వస్తాను అక్కడ కలప అడితేల్లో ఏదో ఒకపని దొరక్కపోదు. ఏమీ దొరక్కపోతే నేనూ కూలివాడిగాచేరి రంపపు కోత కోస్తాను. త్వరితం ఉత్తరం వ్రాయ వలసింది. నీ ఉత్తరంకోసం ఎదురు చూస్తూ వుంటాను.'

నాలుగోరోజే కాంతయ్య దగ్గర్నుంచి కోటయ్యకు జవాబు వచ్చింది. 'సంతోషం. నువ్వు ఇక్కడకు రావాలనే

నేనూ కోరుకుంటున్నాను. పని చేయగల సత్తువున్న వాడికి ఇక్కడ చాలా పనులు వున్నాయి. నువ్వు నీ కాపురంతో సహా ఇక్కడకు రా. మాకు తోడుగా వుందువుగాని, ఆ ఉత్తరం చూసుకున్న కోటయ్యకు ఒక సమస్య సులభంగా పరిష్కార మైనట్టు సంతోషించాడు

కోటయ్య కిల్లీకొట్టు బేరం పెట్టాడు. ఆ విషయం సూరమ్మకు తెలియడానికి ఎక్కువ సేపు పట్టలేదు. ఈమధ్య మొగుడియొక్క వాలకం ఆమెకు అరం కావడంలేదు ఏదో తప్పు చేస్తూన్నట్టు తప్పుకు తప్పుకు తీరుగుతూన్నట్టు ఆమె గ్రహించింది. ఆ రోజు ఉదయం కోటయ్య కంచంలో కూడు పెట్టి - మనస్సులోని మర్మమేమిటో తెలుసుకోవా లను కుంది. తనతో మాట మాత్రం చెప్పకుండా తన సంపాదన మీద బ్రతికే మొగుడు, కిల్లీకొట్టు అమ్మజూపటం ఆమెలో రోషం తల ఎత్తడానికి కారణమైంది.

‘కిల్లీకొట్టు బేరం పెట్టావుటగా?’ అన్నది సూరమ్మ ఎవరి అనుమతితో బేరం పెటావనే భావం ధ్వనించేట్టు.

‘ఊ! అన్నాడు గోంగూర పచ్చడి కలుపు కొంటూ.

‘ఏం? ఏం వచ్చింది?’ అన్నది సూరమ్మ యీసడిగ పుగా.

గోంగూర ముద్దనములుతూ మాటాడ లేను కోటయ్య. తను చేస్తూన్న పనికి ఇలా ఎప్పుడో ఒకప్పుడు పెళ్లానికిసంజాయిషీ చెప్పకోవాల్సిన శిర్మ పడుతుందని అతను అనుకోక

పోలేదు. గాని ఆ సంజాయిషీ ఎలా చెప్పకోవాలో ఆలోచించలేదు.

‘ఇంకా యేదన్నా వ్యాపారం చేయాలనా?’

‘ఉహూం మళ్ళీ గోంగూర ముద్దలు నోటో కుక్కుకున్నాడు కోటయ్య. పెళ్ళాం ఎలా విరుచుకు మీద పడుతుందో నన్న భయం అతనిలో లేకపోలేదు.

‘మరెందుకూ కొట్టు అమ్మడం? ఇత్తడితపేళా రోటి కేసి కొట్టినట్టు ఖింగుమన్నది సూరమ్మ కంఠం.

కోటయ్య నూటాడలేదు. మెతుకులు నములుతూ న్నట్టు దవడలు ఆడించాడు.

‘నిన్నే-’

కోటయ్య ధైర్యాన్ని నిలవ దొక్కుకున్నాడు.

‘ఈ ఊరి నుంచి మకాం ఎత్తి వేయాలి.’

‘యే? మొగుడికి పిచ్చి యెత్తందనే అనుకుంది సూరమ్మ.

‘ఇక ఊళ్లో మరి కొన్నాళ్ళపాటు ఉంటే - మనం దమ్మిడి ఎత్తున కూడా తూగం.’

భరమాలు సూరమ్మకు అర్థంకాలేదు.

“నీ వేషాలు, నీ చేష్టలు, నీ పోకిళ్ళూ యిన్నాళ్ళూ సహించాను. కాని ఇకముందు సహించలేను. మానవజన్మ ఎత్తి మానవులుగా బ్రతుకుతూ - ‘డబ్బు’ కోసం మానవత్వాన్నీ సమాజాన్నీ, నీతిన్నీ, అభిమానాన్నీ విడిచిపెట్టలేను. ఇన్నాళ్ళూ ఏదో ఆజ్ఞానంతో, పిచ్చిభ్రమలతో, పొరలుక్రమ్మిన కళ్ళతో, మదంపట్టిన

వాంటికో యవ్వనం ఆడించిన ఆటలన్నీ ఆడారు. నీతి, లోకమూ, సాంఘిక విలువ — ఎన్నడూ నా బుగ్రలోకి రాలేదు. కాని యికముందు మంచి నీతిగా బ్రతకదల్చుకున్నాను. ఈ డబ్బూ, శరీరపు మెరుగులూ శాశ్వతంకావు. ‘ఫలానావాడి బ్రతుకు ఎటువంటిది?’ ఈ బ్రతుకుల్లోని మంచిచెడ్డలే జీవితాల విలువలకు తార్కాణాలు.

“ఈ ఊళ్ళోవుంటే, ఈ అనినీతినుంచి తప్పుకునేందుకు అవకాశం ఉండదు నీతి నిజాయితీగా బ్రతకదల్చుకుంటే, ఇప్పటికైనా మించిపోయిందేదు. ఇంకా బోలెడు జీవితం ఉంది—నా వెంట రా! నాదిగామలో మా అన్నయ్య వున్నాడు. నేను పనిచేస్తాను నీకు జీవనానికి లోటులేకుండా చేసే బాధ్యత నాది. ఏమంటావు?” కంచంముందునుంచి లేచాడు కోటయ్య.

భర్త ఉపన్యాసం వింటూ దిగాలుపడి నిలబడి పోయింది సూరమ్మ. ఆమెకు అంతుబట్టని చాలా మాటలు దొర్లించాడు మొగుడు. కాని ఆమె తీరా ఆలోచించుకున్నాక మొగుడి అభిప్రాయం సుతరామూ నచ్చలేదు.

“నువ్వు నందిగాను వెళ్ళు — నాగలోకం వెళ్ళు. నేను ఈ ఊరిని వదిలిపెట్టను నువ్వు నన్ను పోషిస్తావని నాకు ఏనాడూ నమ్మకంలేదు. నా సంపాదనమీద బ్రతికేవాడివి, నువ్వు నన్నెక్కడ పోషిస్తావు? నీతేమిటి? అవినీతేమిటి? లోకమేమిటి? ఎవరి యిష్టం వాళ్ళది. నా ఇష్టంవచ్చి నట్లు నేను బ్రతుకుతాను నన్నూ, నా బ్రతుకునూ కాదనే వాళ్ళెవ్వరు? ఒకళ్ళకు దడిచేదేమిటి? నాకు యిక్కణ్ణే

బాగుంది. నేను ఎక్కడికీ రాను” కుండ బ్రద్దలుకొట్టేసింది సూరమ్మ.

కోటయ్య తొణకలేదు. పెళ్ళాం యెంతగా తెగించి మాట్లాడుతూందో అర్థంచేసుకొని మండిపోయాడు. కాని పెక్కి శాంతంగానే మాట్లాడాడు.

“నువ్వు ఏదో ఇప్పుడు రోజులు చక్కగా గడుస్తున్నాయిగదా అనుకుంటున్నావు. ఇట్లా బ్రతుకును వెళ్ళ మార్చినవాళ్ళు చివరకు ఎల్లాంటి కష్టాలు అనుభవించారో నీకు తెలిదు. చివరకు వాళ్ళబ్రతుకు కుక్కలకంటే హీనమైన పరిస్థితులు కూడా ఉన్నాయి. నా మాట విను. నా వెంట రా. నీ భుక్తికి నేను హామీ ఇస్తున్నాను. ఈ కుళ్ళు నుంచి సాధ్యమైనంత త్వరలో బయటపడదాం” అన్నాడు కోటయ్య ఆవేశంగా.

మొగుడిమాటలకు నవ్వింది సూరమ్మ.

“నా భుక్తికి నువ్వేమీ హామీ యివ్వక్కర్లేదు. నేనంత అసమర్థురాలిని కాదు. నేను మాత్రం ఈ ఊరినుంచి రాను.”

“అయితే యిక్కడే వుండు. నేను మాత్రం ఊరిలో వుండను. నీకు మొగుడుగా యింకా ఈ ఊరిలో ఒక్క రోజు వుండలేను” అన్నాడు కోటయ్య నిశ్చయంగా

ఆ చివరి వాక్యానికి సూరమ్మ మండిపోయింది.

“వెళ్ళు. నీ ఇష్టంవచ్చినచోటుకు పో. నే నంటే, నా బ్రతుకంటే అంత నామోషీగా వున్నవాడివి - నన్ను

ఇట్లా ఎందుకు తయారుచేశావ్?” అన్నది సూరమ్మ. ఆ కంఠంలో కోపమూ, ద్వేషమూ, ఆవేశమూ ఉన్నాయి. కానీ జాలీ పశ్చాత్తాపమూ, విచారమూ లేవు.

“అక్కడే నాబుద్ధి గడ్డితిన్నది. నేను మానవత్వాన్ని పోగొట్టుకున్నది. నువ్వు బురదలోకి దిగితే ఏమనలేదు. నువ్వు బురదలో పొర్లాడుతూంటే చూస్తూ వూరుకున్నాను. ఆ తప్పంతా నాదే! ఇప్పుడు అంటున్నాను - ఆ బురద లోంచి బయటకు రమ్మని. కాని నీకు ఆ బురదలోనే బ్రతకాలని ఉంది. నీకు ఆ బురదలోవే స్వర్గం అగపడుతూంది. కాని అది బురదే! కొన్నాళ్ళకు ఆ బురద తాలూకు నిజ స్వరూపం నీ అనుభవానికే వొస్తుంది. ఆ బురదవల్ల జీవితం ఎట్లా నాశనమైందో నువ్వే తెలుసుకో గలుగుతావు. కాని ఒక విషయం చెబుతున్నాను. అప్పుడు నువ్వు ఇన్నాళ్ళూ బురదలో కొట్టుకులాడినందుకు యెంతగా పశ్చాత్తాప పడ్డా - ఆ బురదలో కొట్టుకులాడిన ఫలితాన్ని అనుభవించకుండా పోవు. సమాజం నీకు తగిన శిక్ష విధించకుండా ఉండదు.”

“అబ్బో! మహాచెప్పొచ్చావులే...బురదటబురద... అంతా మహా పన్నీరులో బ్రతుకుతున్నారే గామోసు” అన్నది సూరమ్మ యెకసక్కెంగా.

కోటయ్య మాట్లాడలేదు. బజారు కెళ్ళాడు.

ఆ మరునాడే కోటయ్య కిళ్ళీకొట్టుచు కూరగాయల బేరగాడు బాపనయ్యకు అమ్మాడు.

కిళ్ళీకొట్టుమీది ఖాతాలు చాలా భాగం వసూలు చేసుకున్నాడు కోటయ్య. మిగతా ఖాతాలను ‘పెదరా

పూరు ఖాతా ల క్రింద జను కట్టుకున్నాడు. ఆ రాత్రే భార్యతో అన్నాడు.

“రేపు తెల్లవారు యామున నేను రై లె కు తున్నాను...”

“ఊ!” అన్నది సూరమ్మ చీమకుట్టినంత భాధే నా కనబర్చుకుండా. కోటయ్య విశేషించి ఏం మాట్లాడలేదు. గుడ్డలన్నింటినీ ఒక పెట్టెలో పెట్టుకున్నాడు. తనకి కావల్సిన సామాన్ల నన్నింటినీ ఒక మూటకట్టాడు. ఒక సంచీలోకి మరికొన్ని వస్తువుల్ని సర్దాడు. కిల్లీకొట్టు అమ్మగా వచ్చిన సూటపాతిక రూపాయల్ని మనీషర్సులో భద్రపరిచాడు. ఇంకా ఇంట్లో పెట్టెలో వందరూపాయలవరకూ ఉన్నాయి. ఆ పైకాన్ని తీసుకోడానికి మనస్సు పుట్టలేదు. భార్యకు వదలివేశాడు. పెట్టె, మూట, సంచి-ఒక ప్రక్కన పెట్టి రాత్రి తొమ్మిదిన్నర గంటలకు కుక్కిమంచం ఎక్కాడు కోటయ్య నిశ్చింతగా.

మొగుడు సామాను సర్దుతూండడాని సూరమ్మ చూసింది. సర్దుతూన్నంత కాలమూ చూస్తూనేవుంది. కోటయ్య ఒక్క మూటకూడా మాట్లాడలేదు. మొగుడి పట్టుదల సూరమ్మకు ఆశ్చర్యాన్ని గొల్పింది. ఆ ఆశ్చర్యం లోకే ఆమెకు జాలికూడా కలిగింది...

మొగుడు ప్రయాణం కడుతున్నాడు. ఎందుకు?... తన అవిసేతినీ, అప్రదిష్టనీసహించలేక! ఇన్నాళ్లూ సహించలేదా! తను వెళ్ళమన్నది, ఏ మాత్రం అభ్యంతరం చెప్పలేదు. తనని రమ్మన్నాడు. రానన్నది. స్వతంత్రంగా బ్రతక

గలనన్నది. తను స్వతంత్రంగా ఎట్లా బ్రతకగలుగుతుంది? ఏం... జగ్గయ్యగారు, కోమటి అబ్బాయి, పంతులు, తాపీ మేస్త్రీ అమ్మయ్య - వీళ్లు తనని బ్రతికించలేరా? వాళ్ళు తనని బ్రతికించాల్సిన అగత్య పట్టడమేమిటి? అని ఏం భర్మా? ఏం సీతి? తను యిన్నాళ్ళుగా బ్రతికిన బ్రతుకు మటుకు - భర్మాతోనూ, సీతితోనూ కూడుకున్నదేనా? కాని భర్త ఉన్నాడు. ఇకముందు భర్త ఉండడు. తను 'వ్యభిచారిణి' గానే బ్రతకాలి. ఏ దుస్థితి వచ్చినా ఆదు కొనేందుకు హమీ యెవరూ ఉండరు, జగ్గయ్యగారు, కోమటి అబ్బాయి, పంతులు, తాపీ మేస్త్రీ అమ్మయ్య - వీళ్ళు తన శరీరపు మెరుగులు మాయనంతవరకూ తన చుట్టూ తిరుగు తారు. ఆ పైన తన గతి? తను ఎట్లా బ్రతకాలి? ఏదైనా రోగం వస్తే ఈ జగ్గయ్యగారు, కోమటి అబ్బాయి. తన సంగతి ఆలోచిస్తారా? ఏమో! తన యింటికి వచ్చేవాళ్ళు ఎవ్వరూ సంఘాన్ని లెక్కచేయనివాళ్లు కారు. వాళ్ళకి పరువూ, మర్యాదా, సంసారమూ, పిల్లలూ, నాంమిక విలువలూ - అన్నీ వున్నాయి. పట్టపగలు తన యింటికి ఎవ్వరూ రారు. బహిరంగంగా అవిసీతిని ద్వేషిస్తూ - అంత రంగికంగా అవిసీతి దుప్పటిని కప్పుకొనేవాళ్ళే వీళ్ళంతా. వీళ్ళను నమ్ముకొని తను భర్తను వాదులుకుంటే - తన బ్రతుకు బండలు కాదూ!

తనకి మగవాడు అనేవాడు ఒకడు అండగా లేకపోతే తను ఏం బ్రతకగలుగుతుంది? సంఘం తనను ఎంతైనా హీనంగా చూస్తుంది. మొగుడ్ని వొదిలిపెట్టిన రత్తిగతి,

నాంచారమ్మగతీ ఎట్లా అయింది! చివరకు వాళ్ళ బ్రతుకులు పురుగుల పాల పడిలేదూ; తన బ్రతుకూ అంతే! డబ్బుతో సుఖాన్ని కొనుక్కొనేందుకు ఉబలాటపడే ఈ మనుష్యులా తనకు ముఖ్యం? అగ్నిసాక్షిగా పెళ్ళాడిన మొగుడ్ని, కష్టాల్లో సుఖాల్లో సగభాగం పంచుకొనే మొగుడ్ని వాదలి, తను ఒక్క తే అడ్డమైన ప్రతి వెధవకూ దడుస్తూ, లోకం చేత 'ఛీ' అనిపించుకుంటూ, మురికి బ్రతుకును గడపడం ఏంసబబు? ఛీ, ఛీ, తను ఇన్నాళ్ళూ యిత గుడ్డిగా అవినీతిగా జీవితాన్ని గడిపిందేం? ఆయన అన్నట్లు నిజంగా తనది బురదగుంటలోని బ్రతుకే! కేవలం అవినీతివల్ల డబ్బును గడించటం ఎంతైనా అప్రదిష్ట! జీవించటానికి ఇంకా మార్గాలు లేవా! ఆ బుచ్చమ్మలాగ తను రోజూ పొలం కూలికి ఎందుకు పోకూడదు? అది నలుగురు పిల్లల్ని పోషిస్తుండే!... తనూ, యీ బురదనుంది బయటపడాలి... తనూ, భర్తా శరీరకష్టంచేసి ఎందుకు హాయిగా బ్రతకలేరు?

బయట చప్పుడు. తక్షికే తలుపు తెరుచుకుంది. కోటయ్య నిశ్చింతగా నిద్రపోతున్నాడు. జగ్గయ్యగారు తల మీదవున్న పది వెంట్రుకల పాపిటనూ సరిచేసుకుంటూ లోపలకు వచ్చాడు. ఈవేనింగ్ పారిస్ సెంట్రో ఇల్లు 'గుప్' మన్నది. సూరమ్మ లేచి నిలబడింది.

"...సూరీ!" అంటూ జగ్గయ్యగారు సూరమ్మను దగ్గరకు లాక్కుని నడుంచుట్టూ చేతులువేసి, మంచందగ్గరకు తీసికెళ్ళాడు.

కోడిగుడ్డలాంపు వెలుగులో సూరమ్మ సాఫ్త్యమైనంత
వగకూ ముఖంలో మార్పును అగపడనీయకుండా, జగ్గయ్య
గారు తన శరీరంలో మెత్తటిభాగాలు దగ్గరచేసే చెష్టలకు
ఉద్రిక్తురాలై నట్టు నటిస్తూంది.

“కోటయ్య రేపు నాదిగామ వెళతాడటగా! నిన్ను
కూడా తీసికెళ్తున్నాడా?” అన్నాడు జగ్గయ్యగారు.

“ఉహూ! నేను రానన్నాను.”

“భేష్! అలా వుండాలి” సంతోషంకొద్ది ఖారా
కిలీలవల్ల నల్లగా గారపట్టిన పళ్ళు బయటపడేట్టు నవ్వాడు
జగ్గయ్యగారు.

“నువ్వు యిక్కడేవుండు. నువ్వు ఆ అడవుల్లో కూలి
పని చేయలేవు అంత ఖర్చు నీకేంపట్టింది - నేను ఉండగా.
నీకేలోటూ వుండదు. నీకు తగిన తిండిపెడతాను. గుడ్డలు
యిస్తాను. వాయిల్స్, సిల్కు, పట్టు—ఒకటేమిటి కోరు
కున్న చీరెలు, జాకెట్లు, సగలు చేయిస్తాను. అక్షిగిరప్పు
డల్లా ఖర్చులకు డబ్బులు యిస్తూవుంటాను—ఇంతెందుకూ
నీకు అంతచేతిలో స్వర్గమే చూపినాను. ఏం? ఇదిగో—ఇప్ప
టికీ ఈ వందరూపాయలు తీసుకో!” జగ్గయ్యగారు ప్రక్క
జేబులోంచి వందరూపాయల నోటు తీసి ఆమె వొల్లో విసి
రారు. ఆ సంవత్సరం పసుపుతోటలమీద కొన్ని వేల
రూపాయలు ఆదాయం వచ్చింది. అట్లా ఎన్ని పచ్చకాగి
తాల్ని విసిరివేసినా ఆయనగారికేం లెక్క ఉండదు.

ఆ రాత్రి మామూలుగానే సూరమ్మ జగ్గయ్యగారి అనుభవానికి మెరుగులు దిద్దింది.

యథాప్రకారంగానే జగ్గయ్యగారు పన్నెండుగంటలు కాగానే సూరమ్మ దగ్గరనుంచి ఇంటికి వెళ్ళిపోయాడు.

* * * *

తెల్లవారింది—

ప్రొద్దుపొడిచింది—ఎండ వచ్చింది.

కోటయ్య ఇంటికి లావుపాటి తాళంపెట్టి వుండటం ఈవిధిలో చాలమందికి ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించింది. ‘ఎక్కడకు వెళ్ళారు?’ అంటే ‘ఎక్కడకు వెళ్ళారు?’ సమాధానాన్ని తలా ఒక విధంగా చెప్పతున్నారు, తెలిసినవాళ్ళు కోటయ్య పెళ్ళాంతో సహా నందిగామ తెల్లవారుర్నామున రైలుకు వెళ్ళాడని అనుకున్నారు. 8 గంటలకు జగ్గయ్యగారు కాలువకట్టకు వెళుతూ—కోటయ్య ఇంటి కేసి చూశాడు. ఆయనగారి గుండెలు ఒక్కసారి దిగజారినయ్యే. నిర్విణ్ణుడై రెండు నిమిషాలపాటు తడికెమ వేసిఉన్న ఆ లావుపాటి తాళంకేసే చూశారు.

“తప్పించుకు పోయిందిరా పిట్ట!” అనుకున్నాడు జగ్గయ్యగారు ఏమీ చేయలేని స్థితిలో.

తెలంగాణ ప్రజల గ్రంథాలయం,
హైదరాబాద్

ప గి లి న అ ద్దం

కావేజీ గోడలనుభ్యోజరమంచి బయటపడి, సాయం
త్రపు బజారు సందడివి తప్పించుకొని మేడ మూడు
కొచ్చాడు—ప్రొఫెసర్ రంగనాథం.

. మూడంతస్తుల మేడ మెట్లెక్కాడు. మూడో అంత
స్తులో ఉన్న తన గది ముందు నిమగ్నంసేపు నిలబడ్డాడు.
నెమ్మదిగా నిట్టూర్పు విడిచి - నింపాదిగా గాలి పీల్చు
కున్నాడు

ట్రాన్సజర్లోంచి తాళపుచెవి తీసి - తాళంలోకి
దూర్చాడు. తెలుపుమీద గ్రాన్స్పేట్లో చెక్కబడి
అమర్చబడ్డ తన పేరును, డిగ్రీలతో, డిజిగ్నెషన్లతో సహా
చూసుకున్నాడు—

చిన్నగా చిరునవ్వు నవ్వుకున్నాడు. ఎందుకో ?

ఎన్నమా తన పేరును చూసికొని అట్లా నవ్వుకున్న
పాపాన పోలేడు

ముని నూపువేళలో ఆ మేడ - కొండమీద నుంచు
పడుతూన్నట్టుగా నిశ్శబ్దంగా ఉంటుంది. మేడ మూడో
అంతస్తులో ఎవ్వరూ ఉండరు - ఆయన తప్ప.

గదిలో లెటువేసి - కుర్చీలో కూలబడ్డాడు. ఆయన అలసి వున్నాడు. అంతగా అలసిపోవడానికి కారణమేమీ లేదు.

ఆ రోజు ఒక క్లాసుకంటే ఎక్కువ తీస్కోలేదు. క్లబ్ కు వెళ్ళలేదు. ఎవ్వరితోనూ ఏ విషయం మీదనూ వాదించలేదు కాని, ఆయన అలసిఉన్నాడు. కారణం— ఏమీలేదు.

ఏదో కారణాలేని బడలిక శరీరాన్ని ఆ స్థితిలో పెట్టింది. నిద్ర ముంచుకు వచ్చేంతగా హృదయం అలసి పోయింది.

“బహుశా తను ముసలివాడు అవుతున్నాడేమో!” అనుకున్నాడు ప్రొఫెసర్ రంగనాథం ఏదో నేరం చేసి నట్టు.

అవును. ఆ ఊణంలో ఆయన ఆకారాన్ని చూసిన ఏ వివేకవంతుడూ - ఆయన ముసలివాడని నిష్కర్షగా చెప్పటానికి జంకడు.

నిజంగా ముసలివాడు కావటం లేదూ! కావటమేమిటి? అయితే! ఆయన ముసలివాడే! వయస్సుచు సులభంగా నిర్ణయించే నెరసిన జాతూ, ముడతలుపడ్డ శరీరమూ, లోతుకుపోయిన కళ్ళూ, ముందు పళ్ళులేని నోడూ - చూసిన కంటికి మంచులో నీలక్కుపోయినట్టుగా కుర్చీలో కూలబడ్డ ఆయన ముసలివాడు కాదూ? నిజంగా ఆయన వయస్సు ఏదై రెండు సంవత్సరాలు. కాని అరవై నాలుగేళ్ళు నిండిన

ముసలివానిలాగా అగపడతాడు. అందులో పొరపాటూ లేదు. ఆశ్చర్యం అంతకంటే లేదు.

“...తను ముసలివాడు అవుతున్నాడా? అంతే నేనో... అందుచేతనే ఇంత బడలికా, ఆయాసమూ, ఏమీ ఊచుకుండా వుండుట—‘ఫీల్’ అవుతున్నాడేమో!” అనుకున్నాడు మళ్ళీ.

ఆలోచనలు అప్రయత్నంగా గత జీవిత చరిత్ర మీదకు దూకాయి.

తన జీవిత గతి ఏమిటి?

తనకు జీవితంలో ఎదురైంది ఏమిటి—జయమా? అపజయమా? ... అపజయం—

తన జీవితం అట్లా ఎందుకైంది?

ఏ వ్యక్తులు, ఏ శక్తులు, ఏ పరిస్థితులు— తన జీవితం ఇట్లా పరిణమించటానికి తోడ్పడ్డాయి?

జీవితంలో తను సాధించిన దేమిటి?

....

ఏం లేదు?

అవునా?

శూన్యం. అంతా మిథ్య.

—సంస్కారాన్ని నీళ్ళమీద పున్నమినాడు పడే వెన్నెల శోభా, నెలవంక చిరునవ్వుకు నక్షత్రాలు చేసే నృత్యలాస్యమూ, చూసావనలో ఉన్న యువతి ఒళ్ళు విరుపు లోని మోహమూ, గులాబీ పూలేకుల పాశలత్వమూ, పసి పిల్లల నవ్వులోని సాగసూ, నీలాకాశాన పరుగెత్తే తైల

మబ్బుల సోయగమూ, పర్వతాల మధ్య పడే జలచాతపు
సౌందర్యమూ...అంతా మోసం! అన్నీ మనస్సుమీద
మసిగుడ్డను కప్పేవే! ఒక వ్యక్తి మరొక వ్యక్తిని నమ్మ
టానికి వీలేదు.

ఒక హృదయం మరొక హృదయాన్ని ఆక్రమించు
కోవటానికి వీలేదు. ఒక మనస్సు మరొక మనస్సును కాగ
లించుకోవటానికి అవకాశం లేదు.

వ్యక్తుల హృదయాల్లోకి చూడటానికి అలవాటుపడని
మనుషులతో సింహిన యీ లోకంలో - ఏది నిజమో, ఏది
మోసమో, ఎవరి హృదయం నిర్మలమో, ఎవరి హృదయం
మలినమో, ఎవరు మిత్రులో ఎవరు శత్రువులో - ముఖ్యంగా
స్త్రీల విషయంలో కష్టం!

...అప్పుడే తనకు ఇలాంటి వృద్ధాప్యం సంక్రమించ
టానికి కారణమూ - తను బడలికతో, వివరించరాని విచా
రంతో, అంతుపట్టలేని నిరాశతో, భవిష్యత్తు లేదన్న
బెంగతో, జీవితంలో సౌఖ్యానికి లంగరందలేదన్న బాధతో,
నిత్యమూ మ స్తిచ్ఛంలో కు స్తిపట్టడానికి హేతువూ - గత
జీవిత చరిత్రలోని ఘట్టాలే!

ద్రావరుమీద రెండు గజాల దూకంగా నీస సిగ
రెట్టు టిన్ ఉన్నది. అవి త్రాగితే ఏదో కొంత ఉత్సాహం,
కాలం గడుస్తున్నట్టు వుంటుంది. ద్రస్సు విప్పి, సిగరెట్టు
త్రాగుతూ నిద్రపోవచ్చు.

కాని ద్రస్సు విప్పవద్దూ, సిగరెట్టు టిన్ లేచి అందు

కోవద్దూ - తెలుచుకోగానే ఏదో బాధ అవడానింది. కను
రేప్పలు క్రిందికి కొన్నీ కుణాలపాటు వాలినై.

...మెదడులో ఆలోచనలు మెదిలివై.

నిజంగా తన జీవితం ఎంత వ్యర్థం? సాధించిందేమీ
లేదు. తరుణానికి వచ్చే పైను బూడేదైనట్టు జీవితంలో స్వర్గ
సుఖాల్ని బడసే కాలం వృధా అయింది. గులాబి చెట్టు
కొమ్మన పూసిన పువ్వు కొమ్మనే ఎండిపోయినట్టు చూవనం
తాలూకు తన కోర్కెలు తనలోనే ఘనీభవించినై

తను ఇతర్లకు చేసింది ఏమీ లేదు.

తను నాగుపడింది అంతకంటే లేదు.

కాని తను జీవితంలో ఏదో నావుకుందామని, ఆదర్శ
వంతుడిగా వ్యవహరించాలని... ప్రయత్నించాడు... ప్రయ
త్నించాడు. ఆక్స్ ఫర్డ్ ను వదలగానే - తను ఎంతో సంతో
షించాడు - భారతదేశంలో ఎంతో భవిష్యత్తు వుంటుం
దని తను ఎంతో గొప్ప "మేధావి" అని లోకం చేత అంగీ
కరించబడ్డాడు. పేరు ప్రఖ్యాతులకోసం ఆశించాడు. పాటు
బడ్డాడు. ప్రపంచంలో తన పేరు చిరిగిపోయిగా వుండాలను
కున్నాడు - తన పిజ్జానాన్న, శక్తిని, సామర్థ్యాలనూ, చదు
వునూ ఉపయోగించాడు. ఒక్క నిమిషం కూడా వ్యర్థ
పుచ్చలేదు. ఎన్నో కిష్టపు దినాలను, నిద్రలేని రాత్రుళ్ళను
ఎంతో వోల్పుతో అనుభవించాడు. కీన్సు, రాబర్ట్ సన్,
మార్షల్, హాట్టీ, హుసే, ఏడెమ్స్కిత్ మొదలైన వారి
ఎకనామిక్స్ పుస్తకాలు తెరిచి తరచి చదివాడు. ఎన్నోవాద

ప్రతివాదాల్లో పాల్గొన్నాడు. ఎన్నో సార్లు లెక్కగన్న ఇచ్చాడు. పొలిటికల్ ఎకానమీ, మోనటరీ థియరీ, ఎకనామిక్ థాట్, ఫండమెంటల్స్ ఆఫ్ ఎకనామిక్స్ మొదలైన తను వ్రాసిన పుస్తకాలు ఇప్పటికీ కాలేజీల్లో టెక్స్ట్ బుక్సుగా చెలామణి అవుతూ, ఎన్నో వేలమంది విద్యార్థుల చేత చదువబడుతూ వున్నాయి.

కాని ఏం లాభం?

తన జీవితపు విలువ ఏమిటి?

తను జీవితంలో ఏం సాధించు దామనుకొన్నాడు? ఏం సాధించాడు?

...జ్ఞాపకం తెచ్చుకోలేడు? అంతా నిష్ఫలం.

తనకి ఒక వస్తువుమీద మనస్సు ఏర్పడుతుంది— ఆ వస్తువును పొందడం ద్వారా జీవితంలో సంపూర్ణమైన సుఖాన్ని స్థాపించుదామని అనుకుంటాడు. కాని ఆ వస్తువు లభించదు - లభించనట్టే వుంటుంది. కాని అంతా భ్రమ! ఆశలూ, జీవిత కాలమంతా పెంచుకొంటూ వస్తూన్న గాఢ స్తనమ్మకాలూ, కలలూ, మమతలూ - అన్ని గాలి వానకు రోడ్డుమీద రేణువులు కొట్టుకుపోయినట్టు పోతాయి! తను ఏం పాపం చేసికొన్నాడో? తనలో ఏం లోపం ఉందో? తనెందుకు పనికిరాడో!

శిల్ప ప్రతిమవలె - నిశ్శబ్దంగా, నిశ్చలంగా కూర్చున్నాడు. పూర్వ స్మృతుల ప్రవాహంలో ఆలోచనలు అటూ ఇటూ అశాంతిగా సంచరిస్తున్నాయి.

కుర్చీమీద ఉన్న తన చేతిని మెడ ప్రక్కకు తిప్పి

చూసుకున్నాడు. నేత్రాలను అప్రయత్నంగా కేంద్రీకరించాడు. కొన్ని క్షణాలపాటు సర్వాన్నీ మరిచి దాన్ని స్టడీ చేయడంలో నిమగ్నుడైనాడు - కీన్సు "ఎప్రెటైస్ ఆన్ మనీ" స్టడీ చేస్తూన్నప్పుడు ముఖం పొందే గాఢమైన నిశ్చలత్వమే అగపడతుంది.

తన చేయియేనా ? అంత పేలవంగా, సన్నగా, ముదురుగా - పల్చగా - ఎంకిపోయిన ఆకులాగా వున్నదేం? నెత్తురు ముఖం చూడని గోళ్ళు - ఇట్లా ముడతలు పడ్డ వ్రేళ్ళల్లోకి చొచ్చుకుపోయావేం? వంట గదిలో నలు పెక్కిన ఎలక్ట్రిక్ వైర్సులాగా నరాలు బయటికి పొడుచుకు వచ్చాయేం?... చర్మం అట్లా మాసిన కంబళి గుడ్డలా వ్రేలాడుతోందేం?... ముసలివాడి చేయి ఎట్లా వుంటుంది మరి?... తను ముసలివాడేనా? కాదు మరి...

కళ్ళు ముడతగా మూసుకుపోయి ముందుకు తూలే వరకూ ఆ చేయి వాక చూస్తూనే వున్నాడు. కాని ఆయన నిద్రపోవడం లేదు. బలహీనంచేతా, అనవసరంగా అలా ఉండటం చేతా—అట్లా అవుపిస్తున్నాడు—అంతే!

కళ్ళు విప్పాను - చీమ కుట్టినట్టుగా-

తల యెత్తాడు - ఎవరో తట్టి మేల్కొల్పినట్టుగా.

అటు ఇటూ కదిలాడు - యెవరో పిలుస్తున్నట్టుగా.

శరీరం చల్లబడినట్టుగా తోచింది - వాతావరణం చల్లదనపు పొలిమేరల్లో ప్రవేశించిందిదేమో! చంద్రుడు

ఉదయించాడేమో! చలి నిర్భరంగానే ఉంది. కాని సుఖంగానే వుంది - లేచి మీద కాశ్మీర్ శాలువా కప్పుకొనే కంటే, ప్రక్కమీద మునగదీసికొని పడుకొనేకంటే.

లోకం ఎంత ప్రశాంతంగా ఉంది?

అప్పుడే అంతా నిద్రపోతున్నారేం?

తోటలో గులాబి పువ్వు,

గూటిలో రామచిలుకా,

మేడలో పడుచు కన్యా.

విధిలో బిచ్చగాడూ - అంతా నిద్రపోతున్నట్టున్నారు.

తను నిద్రపోవడంలేదు. తనకి నిద్ర రావటంలేదు.

తనకి నిద్ర ఎందుకు రావటంలేదో తెలుసు. తను "నిద్ర"ను గురించి మేరీ స్టూప్స్ వ్యాసం చదివాడు. తనలాంటివాళ్ళు అసలు నిద్రపోతారా?

తన గది ఎంత ఖాళీగా ఉంది? లోకం ప్రశాంతంగా ఉన్నట్లే - తన గది ఖాళీగా ఉంది. తనూ గది ఖాళీగా ఉన్నట్లే - ప్రశాంతంగా ఉన్నాడు. ఈ ప్రపంచానికి ప్రశాంతంగా ఉన్న తనూ, ఖాళీగా ఉన్న తన గది - అక్కర్లేదు. మిగతా మానవ ప్రపంచానికీ, తనకీ అగాధ మంత భేదం ఉంది. మిగతా మానవ ప్రపంచం అభ్యుదయ పథంలో ముందుకు పోతోంది - తను ముసలివాడు, ముసలివాడు ఎప్పుడూ ముందుకు పోలేడు. తనకి ఎవ్వరూ ఆసరా లేరు?

తనకి ఏదైనా ఆపద జరిగితే -

ఏ క్షణాన్నైనా ఆరోగ్యం చెడితే,

ఎవరినహాయమైనా కావాల్సివస్తే - తను ఏం చేస్తాడు?
ఏం చేయగలడు? బిగ్గరా శేకలువేస్తే - ఎవరున్నారు?
ఎవరు వింటారు? ఉదయం యొమ్మిది గంటలకు కానీ
పోర్టు భాగ్య టీ తీసికొనిరాదు కానీ ఈరోజున తన గతి
ఎట్లా వున్నా, ఏ ప్రమాదం వాటిల్లినా, యే నూయదారి
రోగం ముంచుకు వచ్చినా, యే శత్రువు మీదకు దుమి
కినా - కనుక్కోనేవాళ్ళు యెవ్వరూ ఉండరు. మరునాడు
ఉదయం యొమ్మిది గంటలవరకూ, తనది అట్లాంటి ఒంటరి
బ్రతుకు !. పగిలిన అద్దం

కానీ తను పెళ్ళి చేసుకొని ఉంటే భార్య, పిల్లలూ
బంధువులూ, హితులూ - ఎంతో బలగం వుండేది కాబోలు!
చిన్న యెకారిలాంటి ఈ బ్రతుకులో సౌఖ్యం చూడని
బ్రహ్మచారి కొంఠకు బదులు స్వంత ఇల్లు ఉండేది కాబోలు!

నిజంగా తను పెళ్ళి చేసికొని ఉంటే -

కానీ తను పెళ్ళి చేసికోలేదు.

జీవితంలో పెళ్ళి చేసికోలేని అసమర్థుడైనాడు. ప్రేమించిన స్త్రీని పొందలేని నిర్భాగ్యుడైనాడు.

వ్యక్తి జీవితంలో ఇంతకంటే ఘోరమైన పరాజయం వుంటుందా?

పద్మావతిని పెళ్ళి చేసికొనివుంటే - తన జీవితం ఇట్లా వృథా అయేదా?

కానీ అదంతా తన దురదృష్టమే !

ఇరవై సంవత్సరాల వయస్సులో ప్రొఫెసర్ రంగ నాథం ఆమెను మొట్టమొదటిగా కలుసుకున్నాడు. అప్పుడు ఆమెకు పద్దెనిమిది సంవత్సరాలు ఇప్పటికీ ఆమె రూపు కళ్ళముందు కదులాడుతూనే ఉంటుంది.

ఆమె నవ్వుతూంటే - గలాబి పువ్వు రేకులు విచ్చు కున్నట్టూ, వయారిం పచ్చగడ్డిమీద పింఛం విప్పు కొన్నట్టూ, నిశ్చలమైన నీటిలో హంస జరజర నడిచిపో తున్నట్టూ - సొగసు ఆమె ముఖాన్నంతా పర్చుకొనేది.

ఆమె మాట్లాడుతూంటే - పెన్నెల వెలుగుకు నుంచు కొండిమీదనుంచి మంచు జారుతూన్నట్లు ఉంటుంది.

ఆమె నడస్తూంటే - వేసవి కాలంలో వర్షించని మేఘాల నీడలు పల్చని ఇసుకమీద ఒయ్యారంగ కదులాడు తున్నట్లుగా వుంటుంది.

ఆమె చూస్తుంటే - చంద్రుడు మబ్బు చాటునుంచి గోముగా తొంగి చూసినట్టుగా, ఉవ్వెత్తుగా లేచిన కెరటం సంధ్యా సమయంలో కన్పించినట్టుగా, లోకంలోని ఆకర్షణంతా కళ్ళలో వెల్లి విరుస్తున్నట్టుగా వుంటుంది.

తను ఎట్లా మర్చిపోగలడు—?

—మునిమాపున పొడిచిన నెలవంక వయ్యాన్ని స్ఫురణకు దెచ్చే ఆమె కనుబొమల వలయ సౌందర్యమూ—

—విచ్చుకున్న తామర పువ్వుపై సూర్యుని కిరణం పడట్టు మెరిసే ఆమె శరీరం—

—నీటి అలల్లాగా ఒంకులు తిరిగిన నల్లని మెత్తని ఆమె జుత్తు—

—ముచ్చటగా వుండనిపించే ముక్కా—

—పెట్టా మర్చిపోగలడు ?

పన్నెండు సంవత్సరాలు ఆమెమీదే ఆశ పెట్టుకొన్నాడు. ఆమె ఆరాధ్య దేవత ! ఆమెతోనే లోకం, స్వర్గం, కాలం గడపటం, పూపిరి పీల్చుకోవడం ! ప్రేమించాడు పెళ్ళి చేసికొందా మనుకున్నాడు. కాని ఆమె ఎప్పుడూ అలాటూ ఉండేది.

“ఉహూ ! నిన్ను ప్రేమించటం లేదు. కాని నువ్వంటే నా కెంతో అభిమానం, ప్రాణం. స్నేహితునిగా ప్రేమిస్తున్నాను. నా అమ్మ, అక్కయ్యా, అన్నయ్యా- అంతా అలానే ప్రేమిస్తున్నాం. నిన్ను నేనెలా పెళ్ళి చేసుకోను ?”

కాని, ఆమె ఎవ్వర్ని - పెళ్ళి చేసుకోలేదు.

—ఎవ్వర్ని ప్రేమించలేదు. తను పన్నెండు సంవత్సరాలూ ఆమె ఇంటికి ఆహ్వానింపబడని అతిథిగానే వెళ్లుతూ వుండేవాడు.

ఆమె చక్కగా మాట్లాడేది. ఉత్సాహంగా ఆడుకొనేది. ఆనందంగా పాటలు పాడేది. ఉమారుగా ఏడ్చిపోచేది, నిబ్బరింగా నవ్వేది, అంతలోనే జాలిపడేది ... తను ఎట్లా అర్థం చేసికొనేవాడు ? ఆడదాని హృదయం అంత అగాధమా ? ఆ అగాధాన్ని అన్వేషించలేని అసమర్థుడా ? తను నమ్మాడు. మనస్సు విశ్వసించింది. హృదయం ఘోషించింది ... ఆశతోనే జీవిస్తూ వస్తూన్నాడు ...

—తర్వాత ఆమె చనిపోయింది.

ఒకరోజు మధ్యాహ్నం పిలుపు వచ్చింది - ఆమెకు జబ్బుగా ఉందని. తర్వాత ఏముంది? జీవితేశ్వరి - చెట్టున ఉన్న ఆఖరి ఆకు రాలిపోయినట్లుగా - రాలిపోయింది. ఇంకా తన కేముంది. ఈ లోకంలో? ఆశల తోటలు శాశ్వతంగా తేగిపోయాయి. ఆలోచనలు మైదానంపైన నల్లని మేఘాల నీడలు గాఢంగా గుమిగూడాయి. మనస్సు మొద్దు బారిపోయింది. హృదయం శిలగా మారింది. బ్రతుకు బాట బ్రద్దలైంది. తనకీ లోకంలో ఇంకా ఏం మిగిలింది?

ఆమె గదిలో ఏకాంతంగా నిలబడి తలుచుకున్నాడు. ఆమె శవం వెంట తల్లి, తండ్రి, అన్నయ్య, బంధువులూ వెళ్ళాక. గదిలోపడే ఎండను చూశాడు - అది ఎంత పేలవంగా, భారంగా, విచారంగా ఉంది? ఆమె బెడ్ ఖాళీగా ఉంది - గదిలో ఒక ప్రక్క డ్రెస్సింగ్ టేబుల్ ఉంది. దానిమీద ఆమె టాయిలెట్ సామాను ఉంది. బుక్ కేస్, డ్రాయర్ - కుషన్ ఉన్నాయి. కాని ఆమె లేదు. అల్మ రాలో మందుల సీసాల వరుస ఉంది. ఆ సీసాలను చూడగానే అసహ్యం, కోపం - రేకెత్తాయి - తన దేవతను ఆ మందులు రక్షించలేకపోయాయి. శాస్త్ర విజ్ఞానం ఎందుకూ కొరగాకుండా పోయింది.

“ఆమె వస్తువుల్లో ఏవైనా కావాలంటే తీసికొని వెళ్ళు. ఏం కావాలి?” అన్న దామె తల్లి మరునాడు కాబోలు.

ఆమె డ్రెస్సింగ్ టేబుల్ మీద దంతపు ప్రేంతో అమృచ్ఛిబద్ధ చిన్న అద్దం ఉంది. ఆ అద్దాన్ని అగిగి తీసికొన్నాడు.

—ఆ అద్దంలో పద్మావతి ఎన్నిసార్లు తన ముఖాన్ని చూసికొంగో! ఆ అద్దంలో చూసికొంటూనే నిత్యం తల దువ్వుకొంటూంది. ఆ అద్దంలో చూసికొంటూనే ఆమె ముఖానికి స్నో రాసుకుంటుంది. పోడరు అద్దుకొంటుంది. ఆ అద్దంలో చూసికొంటూనే ఆమె కనుబొమలు సరిచేసి కొంటుంది. ఆ అద్దం ఆమె మావానికి ప్రతిబింబం! ఆ అద్దంలోనే ఆమె చూపు నిక్షిప్తపరచబడి ఉంది. ఆమె యీ లోకంలో లేకపోయినా — ఆ అద్దమే ఆమెను ఇంకా కలిగిఉంది. తను బ్రతికున్నంతకాలమూ ఆ అద్దంలో చూస్తూ ఆమె మాపురు చూస్తూ వుండొచ్చు. ఆ అద్దాన్ని కలిగి వుండటమంటే — కొంత భాగం ఆమెకు కలిగివుండటమే! ఇంటికి తీసికెళ్ళి ఆ అద్దాన్ని గదిలో వుంచాడు.

ఆ అద్దాన్ని ఎన్నోసార్లు పోగిడాడు. ఇంకా అభినందిస్తూనే ఉన్నాడు. ఆ అద్దమే తన సర్వస్వం. ఆ అద్దం ఎన్నోసార్లు ఆమె ముఖం చూసుకోవటానికి ఉపయోగపడ్డ ఆ అద్దం, ఆమె మాపును నిక్షిప్తపర్చిన ఆ అద్దం, ఆమెకు భాగా ప్రేయమైన ఆ అద్దం — అట్లా రూములో ఉండొట్టొందే! ఆ అద్దం పట్టుకొని, లోపలకు చూస్తూ — ఏదో అనిర్వచనీయమైన మూగ భావలో ఆమెతో సంభాషిస్తూ, అమరానుభూతిని పొందుతూ వుంటాడు.

ఆ అద్దం దంతపు కేసులో అమర్చబడి - ప్రక్కనున్న చిమ్మి పెల్పుమీద ఉంది. అదే దాని స్థానం. ఆయన యెప్పుడూ అక్కడే వుంచుతాడు — యెప్పుడు చూడా లనుకుంటే అప్పుడు చూసికొనేందుకు వీలుగా వుండేట్టు.

కుర్చీలోంచి వెనక్కు వంగి — దానికేసి చూశాడు. ప్రొఫెసర్ గంగనాథం. కొంతసేపు నేత్రాలు దాన్ని చూస్తూ అలానే ఉండిపోయాలు—

“ఆమె తనని వివాహ చేసికొని వుంటే చనిపోయి వుండేది కాదు తన ప్రేమ అభిమానం, శ్రద్ధ ఆమెని బ్రతికించేది. ఆమె చనిపోయి వుండేది కాదు.” అప్రయత్నంగా, మగతగా మనస్సులో ఆ మాటల్నే మరీ మరీ ఆనుకున్నాడు. నేత్రాలను దంతపు కేసుమీద నిలిపి — ఆ కేసు మధ్యలోనే పద్మావతి పోటో అమర్చబడి వుంది. కొన్ని నిమిషాలు అలానే గడిచాయి.

కొంతసేపటికి ఆలోచననుంచి మెల్లగా మేల్కొని, ముందుకు వంగి — చేయిని ఆ కేసుమీద పెట్టాడు— అద్దాన్ని తీసుకొనేందుకు. ఆ అద్దాన్ని పట్టుకుందామని, నిమురుదామని, లోపలకు చూద్దామని, పద్మావతితో మాట్లాడదామని అనుకున్నాడు. అద్దాన్ని దగ్గరకు తీసి కొనేందుకు దంతపు కేసుమీద చేయి వేసేసరికి—ఎందుకో వ్రేళ్ళు వణికాయి. వ్రేళ్ళనుంచి సడలి అద్దం జారి క్రిందపడి పగిలిపోయింది.

ఆ ధ్వని ఆయన హృదయంలో గింగురునున్నది. కుర్చీలో కూలబడి, మెడ ప్రక్కకు వ్రేలాడవేసి కళ్ళు మూశాడు. గుండె వేగంగా కొట్టుకుంటుంది. తన కేదో ఆపద సంభవింపనున్నదని తెలిసికొన్నాడు.

అస్పష్టంగా రాతిమీద ఉన్న పగిలిపోయిన గాజు ముక్కల్ని చూశాడు. గుండె దడ జూస్తో అయింది. ఏదో కొన్ని శక్తులు ఎక్కడికో చీకట్లోకి, అగాధంలోకి-లా కెళ్లుతున్నట్టు “ఫీ” అయ్యాడు.

పగిలిన గాజు పెంకుల్ని తాకాలని, హృదయానికి హత్తుకోవాలని అనుకున్నాడు. కాసి — చేతులు సత్తువను కోల్పోయాయి. సహాయకోసం కేకలు వేయాలనుకున్నాడు — కాని నోరు అనుమతించలేదు, ఎద్దావతి రూపాన్ని కళ్ళ ముందుకు తెచ్చుకోవటానికి ప్రయత్నించాడు. కాని లాభంలేకపోయింది. లోతు తెలియని అగాధం — ఏదో శక్తులు లా కెళ్లుతున్నట్టు, ఎక్కడికో వెళ్తున్నట్టు... అంతే! అంతకంటే స్పృహ లేదు. అదైనా...

*

*

*

“అవును. ఆయన చనిపోయాడు” అన్నాడు డాక్టర్
“కొన్ని గంటల క్రితమే చనిపోయి వుంటాడు. కుర్చీలో కూర్చుని ప్రశాంతంగా కన్నుమూసి ఉండాలి.”

“పాపం! దేవుడులాంటి మనిషి” అన్నది పార్సర్
భార్య సానుభూతిగా
పగిలిపోయిన గాజుముక్కలు పకపకా నవ్వివై.

పాడుగూ - వెడల్పా

ఇంకా తొలికోడి మేల్కొలేదు. చీకటి చుక్కచెదరలేదు. వార్ధక్యలోపడ్డ రాత్రి వెలుగుకోసం దరఖాస్తు పెట్టుకుంది.

రవీస్ కెనాల్ కట్టపైన ఓ గుడిసెలో కోడిగుడ్డులాంటి మరణవేదన పడుతూ — చీకటికేసి చేతులు చాస్తూ వుంది. లావుపాటి ఎర్రచీమ అన్యాయంగా కసి తీర్చుకోగా, కుక్కమంచంలో తల్లి ప్రక్కన పడుకొన్న మూడునెలల పసిపాప కెవ్వన కేకవేసింది. తల్లి సగం నిద్రలోనే పిల్లను సముదాయించింది. ఈతాకుల చాపపై పడుకొన్న తండ్రి పీడకలనుంచి బయటపడ్డట్టు - పిల్ల ఏడ్చుకు లేచి కూర్చున్నాడు.

తన కూతతోనే తెల్లవారబోతోందన్న అహంకారం కొద్దీ తొలికోడి దీర్ఘం తీసింది.

తల్లిప్రక్కలోని పిల్ల ఏడ్చు మానలేదు. తల్లి విసుగ్గా లేచి కూర్చుంది. తీవ్రంగా గొణుక్కుంది. “ఈ పాడు సంతకు ఏడ్చు దప్ప మరో పనిలేదు.”

తెల్లవారబోతోందని తొలికోడి కూతతో గ్రహించిన రిక్తా రామన్న యీతాకుల చాప చుట్టూ భార్య

మాటలకు బగువుగా నిట్టూర్పు విడిచాడు. తను సముదాయించేందుకు ప్రయత్నించాడు

పదకొండు నోజులుగా పైచాయీజ్ జ్వరంలో ముచ్చాపై కాపురంచేస్తున్న భార్య భర్తకేసి మహారోతగా చూసింది—యీ కొండలోని దారిద్ర్య దేవతకు నువ్వే ముఖ్యకారకుడివి అన్నట్టు. సూమిలూదకొచ్చి మూడు మానాలైనా ఆపిల్ల ఆకలికొద్దీ ఏళ్ళు మానలేకు భూలోకంలో భాగ బ్రతుకుదామని ఆశపడ్డ ఆపిల్లకు ఆదిలోనే ఆకలి రాక్షసి ఆవురావుకు నునడం గోచరించింది!

తల్లి రొమ్మలకు పాలులేవు. ఆ సంగతి పసిపిల్లకు తెలీదు. తెలిసిన మొగుడు మటుకు—“ఏం పాలు లేకపోవే? కాస్త పిల్లను రొమ్మలకు అదుముకుని సముదాయించ కూడదూ!” అనుకున్నాడు కాని భార్య జ్వరపు ముఖంలో కొలిమిలో నిప్పులాంటికోపం పిలిస్తే పలుకుతోంది. అందుకే రిక్తా రామన్న నాడలో తడిసిన బొగ్గుముక్కకునుల్లే చప్పగా వూరుకున్నాడు

పసిపిల్ల పాలకోసం గుక్కపట్టి ఏడుస్తూనే వుంది. గుడిసెలోని కోడిగుడ్డు లాంతకు వానుభూతిగా కన్నుమూసింది.

షూర్పు రేఖలు తెల్లబడుతూ తెల్లవారస్తోందని తెల్పుతున్నాయి.

“నోబల్ కెల్మి ప్లికుపాలు పట్టుకొతాను” అన్నాడు రామన్న. దండేన వున్న పైపంచ తీసుకొని తెలగుడ్డ చుట్టుకొంటూ.

“ఊఁ” మూలిగింది భార్య పిల్లను ఒళ్ళోకి తీసి కొంటూ.

గుడిసె వెలుపలికి వచ్చాడు రామన్న. చొక్కా జేబులో కుడిచేయి పెట్టి తడిమి చూశాడు. మూడు నయా పైసలూ, ఎంగిలి చుట్ట పీకె తగిలాయి. కిరాయి తోలి, బోణీతో పాపకు నాలు జేవాలి అనుకున్నాడు. రోడ్డుపక్కన నిలబెట్టి పున్న రిక్తాని తొక్కుకుంటూ - స్టేషనుకేసి వెళ్లాడు రామన్న జి. టి వచ్చే టైమయిందని అనుకుంటూ.

జి. టి. అరగంట, ఎక్స్ప్రెస్ అరగంట లేటు మెయిల్ కూడా రాలేదు.

స్టేషనుముందు రిక్తా డ్రైవర్లు ట్రెళ్ళకోసం, ప్రయాణీకులకోసం - సందడిచేస్తూ, ఎదురుచూస్తున్నారు.

బందర్నుంచి ప్యాసెంజరు వచ్చింది. రిక్తావాళ్ళు ఎగబడ్డారు. రామన్న రిక్తాకు బేరం తగల్లేదు. ప్రయాణీకుల్ని నూదంటు రాయిలాగా ఆకర్షించే నేర్పు రామన్నలో లేదు. ‘ఏయ్! రిక్తా!’ అని ఎవరైనా పిలిచేవరకూ - ఇది రిక్తా ఎక్కే ముఖమని తేల్చుకోలేడు.

అయిదు నిమిషాలు గడిచేసరికి జి. టి. ఎక్స్ప్రెస్ వస్తోందన్న కలకలం బయలుదేరింది.

రామన్న రిక్తాకి బేరం వచ్చింది. అప్పుడే తూర్పున సూర్యోదయమైంది. పట్టణమంతా నిద్రనుంచి మేల్కొని, కళ్ళు నులుముకుంటూన్నట్టుగా వుంది వాతావరణం రోడు వందల పాతిక పాస్తలకు రోడు పాస్త తక్కువగల బహువైధ ఓ వ్యక్తి గాఢీనగరానికి - మూడు అనాల కిరాయి

రామన్న రిక్తాని మాట్లాడుకొని, జాగ్రత్తగా ఎక్కి కూర్చున్నాడు. సైకిలు రిక్తా టైరు సిమ్మెంటు రోడ్డుమీద అమ్మ గాబోయ్ అంటూ నిట్టూర్పు విడిచాయి.

రామన్న రిక్తా సాధ్యమైనంత వడిగా తొక్కుతున్నాడు రోడ్డుమీద వచ్చే పోయే మనుషుల్ని, ఎదురుగా వచ్చే వాహనాల్ని తప్పించుకొంటూ జాగ్రత్తగా రిక్తాని పోస్తున్నాడు. గంటమీద చేయి అల్లలాడుతూనే వుంది. రిక్తామీద మున్నున్నలావుచాటి మనిషి ఏధికి అటూ ఇటూ చూపుల్ని చా కేసుకుంటున్నాడు. రిక్తా చక్రాలు రివ్వన తిరుగుతున్నాయి. రామన్న మనస్సుకూడా అట్లానే తిరుగుతూన్నది. **పాడుగూ - వెడల్పా ౧**

... ఇంటికాడ పాప పాలకోసం గుక్కపట్టి ఏడుస్తూ వుంటాది తెల్లదగ్గర పాలులేవు. పైగా దానికి జొరం. ఈ కష్టాలన్నీ తనబోటి పేదాడికి ఒక్కసారే రావాలా? బగ వంతుడి కాపాటి దయ వుండక్కర్లా! తనే చీస్తాడు? రాత్రి పగలూ కాళ్ళు అరిగిపోయేట్టు, వొళ్ళు కుమిలిపోయేట్టు రిచ్చా తొక్కినా రూపాయి డబ్బులు మిగలవు. దానితో పోయ్యమీద కుండ ఎక్కాలి మరి దాని రోగానికి మందు లేడనుంచి వత్తాయి? పిల్లదానికి సాలెట్టా వత్తాయి? తను సోమరిపోతు కాదాయె. రాత్రి పగలూ రెక్కలాడితూనే వుంటున్నాడాయె! బగవంతుడు పాపంచేసి నోళ్ళకుగాని ఈ దరిద్రపు బ్రతుకీయడు కామోను! యెనక జనమలో తను కుతు కెమూరి పాపంచేసి వుంటాడు. అందుకే ఈ జనమలో యీ నరకం. అయినా రిచ్చా తొక్కివాళ్ళ బతుకులన్నీ

యిట్టాగే యెడ్చినాయనా? కాదు. ఆ నరసింహులుగాడూ, మస్తానయ్యా, కోటివాగులూ, పగులుగోడూ - యీ శృంగతా ఎంత జలసాగా, పైలాపచ్చీసుగా బతుకుతుంటారు. స్తీటికి మాటికి టీలు, సిగిరెట్టులు, కిల్లీలు, సినిమాలు, అప్పుడప్పుడు తెల్ల కాపీ - నా సామిరంగ వాళ్ళకి కాలం కైలాసంకో జరిగి నట్టుగా జరిగిపోతుండాది. మరి తన కరమ యిట్టా కాలిందేం ... తనకి కాలంకొద్దీ బతకడం సేతకాదు. వెధవ్వేసాలు వేయలేడు. అబద్ధాలతో నాలికెను తడుపుకోలేడు. మోస ముతో ముద్దను మింగలేడు. అన్యాయానికి కళ్ళు మూసికో లేడు. తనలో వుండే తెగులే యిది ఈ తెగులుగల మడు సులు యీ రోజుల్లో సుకంగా బతకలేరు. ఆళ్ళకి కష్టాలే కాలచ్చేపం సుకాలు మటుకు కలల్లోకి వత్తాయి. ఈ కష్టాలన్నింటికీ మూలం డబ్బు డబ్బుంటే కష్టాలండవు. దేవుడి పేరు తలవక్కర్లేదు. ఇప్పుడు తనకి కనీసం వంద రూపాయలైనా వుంటే, యీ కష్టాలుండవు. దీనిని డాకటేరు కాడకు తీసికెళ్లి మగచి మందు యిప్పించవచ్చు. రోగం తొరగా నయమవుతాది. పసిగుడు పాలకేడ్డాల్సిన పనిలేదు. కాని యివన్నీ గొంతెమ్మ కోరికలు. ఇప్పుడు తనకి వంద రూపాయలెక్కన్నంచీ వత్తాయి? తన బతుకింజే! యీ కష్టాలు, దరిద్రం, కుమిలి కుమిలి యెప్పు రేపెట్టా గడుతాడనేదిగులు. రోజంతా పేగులు పూడిపడేట్టు రిచ్చా తొక్కడము... ఇదే తన బతుకు... ఆలోచించుకుంటూ రామన్న రిచ్చాకోక్కు తూండగా గాగధీనగరం వచ్చింది.

మూడు మలుపుల వరకూ రిక్తమీద కూర్చున్న

లావుపాటి వ్యక్తి సూచన యిచ్చి, నాలుగో మలుపులో ఓ కొత్త డాబా రాగానే, “ఏయ్! రిక్తా ఆపు” అన్నాడు.

రిక్తా ఆగింది.

రిక్తామీద కూర్చున్న లావుపాటి వ్యక్తి రిక్తామీద కూర్చుండే ప్రక్క జేబులోంచి మూడణాలు తీసి “ఇరిగో” అని రిక్తావాడికిచ్చి, గబగబా కొత్త డాబాలోకి వెళ్ళాడు.

రెండు బార్ల పొద్దు పెకి ఎక్కింది. ఎండ ఉన్నదన్నట్టుగా పడుతోంది. “బాగా పొద్దెక్కింది. సిల్లది పాలకోసం ఎట్లా ఏడుతున్నాదో” అనుకుంటూ రామన్న రిక్తావెనక్కు తీర్చిపాడు. వంద గజాల దూరం వెళ్ళాక వెనక్కు తిరిగి రిక్తా సీటుకేసి చూశాడు ఏదో చప్పుడు అవుతూంటే రిక్తా సీటు ప్రక్కన చిన్న తోలుసంచి ఉన్నది. వెంటనే రిక్తా ఆపి, దిగి చూశాడు రామన్న. “ఆ లావుపాటి బాబుది కామోసు. మిరిసిపోయాడేమో!” అనుకున్నాడు, అనుకుంటూనే అప్రయత్నంగా చిన్న తోలు సంచి విప్పి చూశాడు. కళ్లు బైరు కమ్మిన పర్యంతమైది.

మూడు పదిరూపాయల నోట్ల కట్టలు, నాలుగు ఐదు రూపాయల నోట్ల కట్టలు “అమ్మ బాబోయ్! ఎంత డబ్బు! ఎంత డబ్బు!” అని రామన్న మనస్సు పాలికేక పెట్టింది. అంతలోనే వొళ్ళంతాచెమట దిగజారింది. కాళ్ళూ, చేతులు గుండె, గజగజ వొణక నారింభించాయి. వెనక్కి ముందుకీ ముందుకూ వెనక్కి, చుట్టుపక్కలా— బెదురుగా భయంగా భయంగా బెదురుగా, గబరాగా చూశాడు.

రిక్తాని అప్రయత్నంగా వెనక్కు మళ్ళించాడు.

ఎండలో వేడిమి హెచ్చింది. రామన్న మర్రలో
ఆలోచనలు కూడా నెచ్చబడ్డాయి.

...ఎంత పైకం ! ఎంత డబ్బు !... తను లెక్కపెట్ట
లేదు. ఇయ్యాల తను లేసి వోడి మొకిం సూసినాడో - ఎంత
పైకాన్ని కళ్ళజూశాడు? ఇంతమటుకు బతుకులో తను
యింత డబ్బును కళ్ళారా సూడలా. లచ్చి, దేవి తనపై దయ
సూపి - యిం పైకం తన రక్తంలో వొదిలేసేట్టు సేసింది. ఈ
పైకాన్ని తనే సేయాలి? ఏట్లా ఉపయోగించుకోవాలి? ...
ఇప్పుడు తను దరిద్రుడు కాదు. ఈ డబ్బుతో తన దర్శనం
వొదులుతాది. ఇఖ రిచ్చా తొక్కక్కరేదు. పసిగుడ్డు పాలకి
వడ్డవడ్డై. దాన్ని తను పెద్ద డాక టేగు కాడకు తీసికెళ్ళొచ్చు.
రోగం నయం సేయించొచ్చు. కాబట్టినన్ని సిలుకు చీలులు
బంగారం నగలూ కొనొచ్చు. తను ఇంకా ఆ మురికి గుడి
సెలో కాలవకట్ట సెంత వ్రుడక్కర్లా. ఓ పెగుటిల్లు అద్దెను
తీసికొని అందులో దిట్టంగా వ్రుడొచ్చు. ఏదేనా చిన్న బిజి
నెస్ సేయొచ్చు. నాలుగు రిచ్చాలు కొనిపడేత్తే, రోజూ ఓ
పదిరూపాయల కాడకు వస్తాయి. కాలుమీద కాలేసుకొని -
జల్ సాగా బతికొచ్చు. రెండు మూడేళ్ళలో పది పదిహేనేలు
సంపాదించొచ్చు. ఆ మీద ఇంకా పెద్ద బిజినెస్ సేసి,
లచ్చలు సంపాదించొచ్చు. రిచ్చా తొక్కే రామన్న
లచ్చాదికా య్యాడని దేశమంతా ఆగుబ్బగా సెప్పుకుం
టారు కామోసు ! అప్పుడు పెద్ద మేడ కట్టొచ్చు, సేక్ మెన్
గారి మేడంత పెద్దది, నల్లటి, బొర్రాటి కారు కూడా కొన
వచ్చు. తనూ, అదీ, పిల్లలూ ఆ కారులో సికార్లకీ, సినిమా

లక్ష్మీ, పోతుంజీ - నా సామిరంగ, యీ రిచ్చా తొక్కే
 సరసింహులూ, మస్తానయ్యా, కోటినాగులూ, పగులుగోడూ
 నోరు తెరిసి, ముక్కులమీద యేళ్లు యేసుకోవాల్సిందే!...
 ఏముంది? అదృష్టదేవత శల్లని సూపు సూస్తే - బళ్లు ఓడలవు
 తాయి; గుడిసెలు మేడలవుతాయి; రిచ్చా తొక్కేవాళ్లు
 లచ్చాదికార్లవుతారు ఇదే లోకంలో గమ్మత్తు ! బగవం
 తుని యిసిత్రిం !...

మెరుక్కురీ లైటు కాంతివలె సంతోషం మనస్సులో
 వెలుగుతూంటే, రామన్న రిక్ష్వా తొక్కుకుంటూ ఆ లావు
 వాటి వ్యక్తి కొత్త డాబా ముందుకే వొచ్చాడు, ఆ పైన
 సైకిలు రిక్ష్వా పెడల్పైన కాళ్ళు ఆనలేదు. రిక్ష్వా కదలేదు.
 రిక్ష్వామీదనుంచి రామన్న దిగాడు. అంతా అయోమయంగా
 తోచింది. తనే ఆలోచించాడు? తనే చేయబోతున్నాడు?
 తనే చేయదల్చుకున్నాడు? - ఏది సబబు? ఏది న్యాయం
 ... ఏది ధర్మం?... రిక్ష్వా రామన్న మనస్సులో ఆ కొత్త
 డాబా ముందు కొన్ని క్షణాలపాటు తీవ్రమైన సంఘర్షణ
 జరిగింది. ఇట్లోకి వెళదానా? ఆ సంచీ ఇద్దామా? అబ్బే!
 అంతడబ్బే, తిరిగి యిచ్చేయటమే! తన బ్రతుకు, తను
 పూహించిన అందమైన జీవితం! ఎట్లా ఆడబ్బు తిరిగి
 యివ్వడం? - ఛీ, వెధవది. న్యాయం న్యాయమే. ధర్మం
 ధర్మమే. తనరిక్ష్వాలో దొరికిన వస్తువును తను దాని యజ
 మానికే అందజేయటం న్యాయం. ధర్మం, అన్యాయపు

కూటికే ఆశపడ కూడదు. ఆశపడినా-అది నిలవదు. తను
యిచ్చేయటమే సబబు

రామన్న అంతర్గతస్సు న్యాయం ధర్మం ప్రక్కకు
మొగ్గు చూపింది. మనస్సు పైని మాయమబ్బులు పెను
గాలికి గడ్డిపోచలలా తొలగి పోయాయి. కొన్ని క్షణాల
తర్వాత రామన్న మనస్సు-వాన కురిశాక వచ్చిన తెల్లఎండ
వలె బింది. కొత్తజాబా వరండాలోకి వెళ్ళాడు. ఆ లావు
పాటి వ్యక్తి వాకిటతెర తొలగించుకొని, పేషరు చేయి పట్టు
కొని వరండాలోకి వచ్చాడు.

బాబుగోరూ! ఇదాక మీరు రిక్నాలో యీ తోలు
సంచీ మర్చిపోయినారు" అన్నాడు రామన్న సవినయంగా.

రెండువందలపాతిక పోస్టకు రెండుపోస్ట తక్కువ
బదులుగల ఆ లావుపాటి వ్యక్తి-రబ్బరుబంతివలె ఎగిరిగంతేసి
ఆ చిన్న తోలుసంచీ తీసుకున్నాడు.

"నా మతిమరుపు మండిపోనూ! ఈ డబ్బుసంచీనే
రిక్నాలో వదిలేశానన్నమాట. ఇందులో అయిదు వేలరూపాయ
లున్నాయి" అంటూ ఆ లావుపాటివ్యక్తి గబగబా సంచీ
తెరిచి పైకం చూసుకున్నాడు. సంపూర్ణంగా సంతృప్తి
పడ్డాడు.

"నువ్వుగా అబ్బీ యీ యుగంలో సత్య హరిశ్చంద్రుడి
లాంటి మనిషివి అంటే, నీ నిజాయితీకి, న్యాయమైన
బుద్ధికి, సత్ప్రవర్తనకూ—హృదయ పూర్వకంగా మెచ్చు
కుంటున్నాను. నిజంగా నువ్వు దేవాంశ సంభూతుడవంటే
అతిశయోక్తికాదు. కనుకనే యూరోజుల్లో యింతమొత్తం

పెకంగల సంచీని ఆశరవ్వంతకూడా లేకుండా నీటికి నిజాయి
తీకి నిలబడి భద్రంగా తీసికొచ్చి అప్పగించావు. నిన్ను ఎంత
గొప్పగా పొగిడినా మాటలు చాలవు రుజువైన అనేది
సహజంగా వచ్చేదేగానీ - డబ్బువల్లరాదు. కనకాలకు
దాసుడుకానివాణే నా సవమైనవ్యక్తి. అతనే పుణ్యాత్ముడు.
అతనే మోక్షానికి అర్హుడు. అతనే భగవంతుని కరుణా
కటాక్ష వీక్షణాలకు పాత్రుడు. సరే! నువ్వు వెళ్ళు అబ్బీ!
అవతల నాకు బోలెడంత పనివుంది" అంటూ వాకిటి తెర
తొలగించుకొని గబగబా ఇంట్లోకి వెళ్ళాడు. రెండునందల
పాతిక పానకు రెండుపాన ఇక్కున బగువుగల ఆ సన్నపాటి
వ్యక్తి.

ఆనూటలు విన్న డక్టర్ రామన్నకు మనస్సు ఆవిరి
యైంది. రికా తొక్కుకుంటూ బీసెయిగోడ్డుమీదకొచ్చాడు.
కాని ఏదో పొగొట్టుకున్నట్టుగా నోటిదగ్గరవరకూ వచ్చిన
అమృతపాత్ర జారిపోయి నట్టుగా బెంగగా, అశాంతిగా-
'ఫీల్' కాజొచ్చాడు.

పదమూడు నయాపైసలిచ్చి అరకప్పు పాలుపోయించు
కున్నాడు సత్తుగ్లాసులో-పాపకోసం. మెల్లగా రికాని నడి
పించుకుంటూ ఆ పాలగ్లాసుని తీసికెళ్ళుతున్నాడు రామన్న.
కాని అతని మనస్సులో ఆ నోట్లకట్టలు తోరణాలవలె
ప్రేలాడుతూ కేలిచేస్తూనే వున్నాయి 'ఎవరికైనా నోచుకో
వాలి' - అంటూన్నట్టున్నాయి.

ఎండ్ రంగూ, తీక్షణతా ముదురుతున్నాయి. డోక్టర్
మీద సందడికూడా హెచ్చుతున్నది.

ఒక నల్లటి బారాటికారు ఎండలో మెరిసిపోతూ తన హోదాను ఇరుముడింపచేసే హారణ మోతతో వేగంగా రోడ్డుపైని దుమ్మును దిట్టగా లేపుతూ, రామన్న రిక్తా ప్రక్కగా డూసుకుపోయింది పరధ్యానంలో ఉన్న రామన్న భయపడి, బెదిరి, మనస్సు ఒక్కసారి బెదిరి రిక్తాను కారు క్రింద పడకుండా చేసే జాగ్రత్తలో పాల్గొన్నాడు రోడ్డుపై జారవిడిచాడు. కారు దుమ్ము కళ్ళల్లో జోరుగా పడగా కళ్ళు నులుముకున్నాడు. తెల్లనిపాలు రోడ్డుదుమ్మును కరచాయి. రామన్న మనస్సు బావురుమన్నది. కళ్ళల్లో నీళ్ళు తొంగి చూశాయి. రోడ్డుమీద నడిచే జనమంతా - తమ కళ్ళను దుమ్మునుంచి కాపాడుకోవటంలో సతమతమయ్యేరు. కానీ రామన్న కళ్ళల్లో నీళ్ళు ఎందుకు తొంగిచూశాయో గమనించలేదు. కాని అతని కళ్ళల్లో నీళ్ళు కారుదుమ్ము పడి తొంగిచూడలేదు.

రామన్న కళ్ళముందు - పాలకోసం గుక్కపట్టి యెడ్యే పసిగుడ్డు మెదిలింది. రామన్న కళ్ళముందు పసిగుడ్డు మీద విసుగుతో విరుచుకుపడే భార్య మెదిలింది. రామన్న కళ్ళు నీటిని వరిచాయి రామన్న మనస్సులోంచి ఆ నోట్ల కట్టల శోభ తొలగిపోలేదు. రామన్న హృదయం ఖేదంతో మూలిగింది.

“ఏయ్! రిక్తా” పేవ్ మెంటుమీద నిలబడి ఎవరో పిలిచారు.

రామన్న ముఖంపైని దుఃఖం ఒకసారి దిగజారి - ఆ శారేఖలు నిక్కబొడుచుకున్నాయి.

“బాబూ!” అటూ వాళ్ళదగ్గరకెళ్ళాడు.

కాళేశ్వరరావు మార్కెట్టు దగ్గరకు పావలా యిచ్చేట్టూ, ఇద్దరు వ్యక్తులు రిక్తాలో ఎక్కేట్టూ మాట్లాడు కున్నాడు.

రిక్తా తొక్కుతూ ఈ పావలా కిరాయిలో బేడ కిరాయితో, తమ పాపకు పాలు కొనుక్కుని వెళ్ళవచ్చు నను కున్నాడు రామన్న. ఆ ఆశే అతనిభేదానికి తాత్కాలికంగా ఉపశమనం కలిగించింది.

రామన్న కాళేశ్వరరావు మార్కెట్టు తిన్నగా రిక్తాని ఆపాడు. వాళ్ళు దిగారు. పావలాబిళ్ళ రామన్న ముఖాన విసరివేసి, గబగబా మార్కెట్టులోకి వెళ్ళారు. ఆ పావలా బిళ్ళ తీసికొని గబగబా రామన్న హోటలుకు వెళ్ళి, బేడ పాలు పోయమని సత్తుగ్గాసు యిచ్చాడు.

ఆ పావలా బిళ్ళని అటూ ఇటూ, ఇటూ అటూ, తల్లక్రిందులుగా పట్టిచూసిన హోటలు ప్రొప్రైటరు - ఒక్క విషపు నవ్వు నవ్వి, “ఈ పావలా మారదు” అన్నాడు కోప ముతో కంఠాన్ని ఖిగు మనిపిస్తూ.

రామన్న ముఖం చితికిన టామేటో లాగైంది. నీళ్ళు కారిపోయాడు. నీరసంతో నేలమట్టమైనాడు నోట మాట రా లేదు. నిముషమున్నరసేపు అట్లాగే నిలబడిపోయాడు.

హోటలు ప్రొప్రైటరు విసిరేసిన నూగని పావలాని రోడ్డుమీదనుంచి తీసికొన్నాడు. “ఎంత మోసం ?” అను కున్నాడు.

“ఏం రామన్నా! ఇయ్యాల ఏపాటి కిరాయి దొరికి నది?” అంటూ సుబ్బులు రిక్తా తొక్కుకుంటూ వచ్చాడు.

“నాబోటి మొకాలకేనా కిరాయి దొరికేది?” అన్నాడు రామన్న నిరాశ ధ్వనించే విసుగుదలతో.

“ఏం అట్లా అంటావు! ఇంకా బోణీ పలకలేదా, ఏంటీ!”

“పలికింది. పలకేకా ?”

“అయితే...”

“నూడు, సుబ్బులూ! ఈ పావలాబిళ్ళ నెల్లదా?”

ఆ పావలాబిళ్ళను చిటికేసి మ్రోగించి చూసి - క్రిష్ణాబ్రిడ్జిమీద జనతాకింద బెట్టు. అంతకు తప్ప యిడిసి యిదెందుకూ పనికిరాదు. ఎట్లా మోసపోయావు రామన్నా! మడిసిలో మెతకుంటే అంతా యిట్లాంటి సరుకే గిడతాది” అన్నాడు సుబ్బులు.

సుబ్బులు కూడా రిక్తా తొక్కివాడే. రామన్నగుడిసె ప్రక్కనే రవీస్ కనాల్ కట్టపైన వుంటున్నాడు. ఇద్దరూ ఒకే వృత్తిలో స్నేహితులే కాకుండా - ఇరుగు పొరుగువాళ్ళు. సుబ్బులు పదునైన నైజం గలవాడు. కాలంలో మార్పుకొద్దీ తన ప్రవర్తనలోను ఎప్పటికప్పుడు మార్పుకొనే నిపుణుడు. పరుగెత్తి పాలు త్రాగుదామనే ఆశ గలవాడేగానీ నిలబడి నీళ్ళు త్రాగుదామన్న శాంతి స్వభావి కాడు.

సుబ్బులు మాటలకు రామన్న పంచగుబడ్డ సైకిలు ట్యూబుకుమల్లే నిట్టూర్చాడు

“పసిపిల్ల యూము పొక్కాడనుంట్లే పాలకోసం ఏడుస్తాది. కిరాయితో వాటోట్లో పాలు తీస్తానని నెప్పినా ఇంకా యీడనే దేకుతున్నా.

“ఓన్ ! అంతేనా ?” సుబ్బలు తుస్కారంగా నవ్వాడు.

“నువ్వట్టే మనేద బెట్టుకోవాక. నేను వాటోట్లో పాలు తెచ్చి యిచ్చానులే. నిదర మంచంమీద లేచే తల్లికి మీ పసిదాని ఏడుపు వినవచ్చింది. సంగతి కనుక్కొని నువ్వు పాలు తెచ్చే తల్లికి ఎట్లాగూ సూరేడు నెత్తిమీద కొస్తాడని నెప్పి, నేనే తెచ్చి యిచ్చా” అన్నాడు సుబ్బలు బెంగు ఊరుబిడి ముట్టిస్తూ.

“ఆ! యాందీ” రామన్న అపరిమితమైన ఆశ్చర్యములో అపూర్వమైన ఆనందాన్ని పొందాడు. అతని ముఖం ఒక్కసారి సంపూర్ణమైన సంతోషంతో యాన్ డీ సోపుతో మూడుసార్లు తోముకున్నంత వికసించింది.

కొన్ని క్షణాలపాటు ఇద్దరిమధ్యా నిశ్శబ్దం నిటారుగా తల ఎత్తింది రామన్నను పూర్తిగా ఉల్లాసపడనిచ్చి, “ఏటీ! యియ్యాల యిశేశాలు?” అన్నాడు సుబ్బలు బీక్షి పొగ వూదుతూ.

‘ఇయ్యాల నేను బలేగనకార్యం సేసినా’ అన్నాడు రామన్న ఆనందోత్సాహాలు మనస్సులో కుస్తీ పడుతూండగా. సుబ్బలు కనుబొమలు ప్రశ్నార్థకంగా ఎగుర వేశాడు.

రామన్న తనకు రిక్తాలో అయిదువేల రూపాయల చిన్నతోలు సంచి దొరికినట్టు, దాన్ని తను న్యాయానికి

ధర్మానికి కట్టుబడి భద్రంగా తిరిగి ఆ లావుపాటి యజమాని కిచ్చినట్టు చెప్పాడు. అంతా విని సుబ్బులు సీమటపాకాయ పేలినట్టుగా అన్నాడు.

‘ఏడిశావ్! ఎర్రనాగన్నా! వోడన్నా అంత పైకం దొరికేతే-పూరకనే విడిసిపెడతాడా? ...ఎంత యివరం తక్కువ పనిచేసేవరూ పిచ్చి సన్నాసీ! వెయ్యేళ్లు రిక్తా తోక్కితేమటుకు-అంతడబ్బు మనచేతికొస్తాదా? ఛా. ఛా. సేతిలోకొచ్చిన లచ్చని-జాంవిడిశావ్! ఈ దరిద్రపు బతుకే నీకు సుకంగా వుందా? నీకు కనిసుపెట్టను సేతకాకపోతే మాబోటి వాళ్ళు ఎంతమందిమి లేము? నిమిట్టమీన రూపా యిల్ని అల్లలాడించే వాళ్ళు! యింతకూ సేతిలో గీత వుండాలి. నీకు పదిరూపాయలన్నా బహుమానం యిచ్చి నాడా!’

“ప్చ్” పెదవి విరిచాడు రామన్న.

“ఎందుకిత్తాడూ! బాగా మెచ్చుకొని మేకతోలు కప్పివుంటాడు. అంతేగదూ! ఆడినేవుంది కిటుకు. మంచి తనానికి మెప్పుదల మాటలేగాని-ఫలితం శూన్నమేగా! డబ్బుగళ్ళోళ్ళకి దయతక్కువ అది ఆళ్ళకు లాభమే. డబ్బు లేని వాళ్ళకి దయతక్కువై తేనే నష్టం! ఆ కిటుకు కనిపెట్టి నడ్సుకోవాలోయ్ రామన్నా! రోజులు ఎట్లా మండిపోతున్నాయో తెలుసా!”

“ఏయ్! రిక్తా! ...వస్తావా?” క్లాత్ ఎంపొరియమ్ ముందుండి ఎవరో కేక వేశారు.

రామన్న రిక్తాతోక్కుకుంటూ వెళ్లాడు.

సుబ్బులు చీడి పీల్చటా మానేసి రోడ్డుమీద పిసి రేసి
రిక్తా తొక్కుకుంటూ ప్లేషను కేసి వెళ్ళాడు.

అదేరోజు సాయంత్రం రామన్న ఖాళీరిక్తా తొక్కు
కుంటూ అలంకార్ థియేటర్ మీదుగా మెల్లగా వెళుతూం
డగా-“ఏయ్! రిక్తా! ఆగు” అంటూ ఆలావుపాటి వ్యక్తి
పిలిచాడు.

ఎందుకో అనుకున్నాడు రామన్న.

రెండువందలపాతిక పౌన్లకు రెండుపౌన్లు తక్కువ
బరువుగల ఆలావుపాటివ్యక్తి ఒక్క ఉదటున రిక్తాలో ఎక్కి
కూర్చుని “త్వరగా ప్లేషనుకు పోనివ్వు” అన్నాడు.

ఆయన ముఖంలోని ఆదుర్దాసి, తొందరనీ, చికా
కునూ, కనిపెట్టాడు రామన్న. రిక్తా త్వరగానే తొక్కు
తున్నాడు. వెల్ కమ్ హోటలు దాటాక-

“నువ్వు ప్రొద్దున పొంపాటు పనిచేశావోయ్”
అన్నాడు రిక్తాలో కూర్చున్న లావుపాటివ్యక్తి.

“ఏంటి బాబుగారూ!” అన్నాడు రామన్న

“ప్రొద్దున నువ్వు ఆ ఉబ్బు నాకు తిరిగి యివ్వక
పోయినా బావుండేది నిజాటి పేదవాడు బాగుపడేవాడు.”

‘అదేంటి బాబుగోరు! అట్లా అంటారు’ అన్నాడు
రిక్తా రామన్న తికమకపడతూ

“ఏముంది? ఆ ఉబ్బు ఇంట్లో పెట్టాను మధ్యాహ్నం
నిద్రబోతున్న సమయంలో దిండుక్రింద తాళించెవులు తిసి
కొని, మాయి-ట్లో తింటూ బి. యె. చదువుకొంటూన్న

బావమరిది ఇనుప్పిట్టెతీసి, ఆ డబ్బుతో పరారీయైనాడు. ఏ
హైద్రాబాద్లో మద్రాస్ వెళ్ళివుంటాడు. వాణ్ణి వెతికి
పట్టుకొనేసరికి-ఆ డబ్బును కాస్తా హారతి కర్పూరాలా కరి
గించి వేస్తాడు నువ్వు నాకు ఆ డబ్బును తిరిగి యిచ్చిన
ప్రయోజనమే లేకపోయిందోయ్!... పాపం నీకు బహుమానా
నంగా పాతిక రూపాయలద్దామనుకున్నాను. తీరా నువ్వు
వెళ్ళాక ఆ ఆలోచన మనస్సులో మెరిసింది. డబ్బు దొరికిన
సంతోషంలో అప్పుడు నాకు తోచలేదు.

ఆ పాతిక రూపాయలు యిప్పుడిస్తాడేమోనని
రామన్న గునుమిక్కిలిగా సంతోషపడ్డాడు.

స్తేషనుమీదుగా సూర్యుడు ఎర్రగా మిడిసిపడు
తున్నాడు. సర్సరావుపేట నుంచి ట్రైన్ వచ్చినట్టుంది.
ప్రయాణీకులు వస్తున్నారు. లైసెన్సుకూలీలు సామాన్లు జేర
వేస్తున్నారు.

రామన్న బుకింగ్ ఆఫీసుముందు రిక్వాని ఆపాడు. ఆ
లావుపాటివ్యక్తి క్రిందకు ఒక్కదూకు దూకాడు రిక్వాటెరు
పునర్జన్మను పొందినంత 'రిలీఫ్'తో నిలబడ్డాడు.

“ఎంత యివ్వమంటావోయ్” అన్నాడా లావుపాటి
వ్యక్తి ప్రక్క జేబులో చేయిపెడుతూ.

“ఓ పావలాడబ్బులు దయసేయండి బాబూ!
వేదోడ్డి” అన్నాడు రామన్న ముసిముసినవ్వులు నవ్వుతూ
చేతులు నలుపుకొంటూ.

ఆ లావుపాటివ్యక్తి గండుచీమ కుట్టినట్టు ఎగిరి
పడ్డాడు.

“ఈ కాస్తూరానికి పావలా అటోమ్ ఆశకు
అంతుడాలి. ఇదిగో పదమూడు నయాపైసలు. నూమూలు
కిరాయి” అంటూ పదమూడు నయాపైసలిచ్చి బుకింగ్
ఆఫీసులో కెళ్ళాడు ఆ రెండొందలపాతిక పానకు రెండుపాన
తక్కువ బరువుగల వ్యక్తి బుకింగు ఆఫీసులోకి చిన్న రోడ్డు
రోలరు నొగ్గించినట్టుగా నడుస్తూ.

అరచేతిలోపడ్డ ఆ పదమూడు నయాపైసలకేసి
చూస్తూ సుబ్బులు అన్న నాటల్ని స్ఫురణకు తెచ్చు
కున్నాడు రిక్నా రానున్న

నాన్న మంచివాడు కాదమ్మా !

“అబ్బాయిలూ ! మీరు ‘పోదుపు’ మాట వినే వుంటారు పోదుపంటే మిగల్చడం. సంపాదించిన డబ్బులో సాధారణ ఖర్చులకు మప్పితంగా వాడుకొని మిగల్చడం, ఆ మిగిల్చిన దానిని నెలనెలా కూడబెట్టడం. ‘వాళ్ళు పోదు పుగా సంసారం చేస్తున్నారు’, ‘ఆ రత్తమ్మ ఎంత పోదు పుగా ఇల్లు గడుపుతూంది.’ ఆ సుబ్బయ్య ఎంత పోదుపు మనిషి. ఇట్లాంటి కబుర్లను మనం నిత్యమూ వింటూనే వుంటాము. పోదుపంటే జాగ్రత్తగా ఖర్చుని తగ్గించుకొని - సంపాదనలో నెలనెలామిగల్చడం. పోదుపు ఉద్యమం భావి భారత సాభాగ్యానికి పునాది వాటిది పోదుపంటే పెద్ద వాళ్ళతోనే ప్రారంభంకాదు. చిన్నపిల్లలుకూడా పోదుపును చక్కగా అమల్లో పెట్టాచ్చు. అంటే మాకు సంపాద నెక్కడిది, పోదుపు చేయటానికి? అన్న సందేహం మీకు కలుగవచ్చు. కాని పోదుపంటే కేవలం సంపాదించిన డబ్బునే మిగల్చాలనికాదు చేతిలోవున్న డబ్బును అనవస రంగా ఖర్చుచేయకుండా జాగ్రత్త వర్చడంకూడా ‘పోదుపు’ క్రిందకే వస్తుంది. ఈ పోదుపు చేయాలనే కోర్కె కొంత

మరిగిలో సహజంగా కలుగుతుంది. మరికొంత మందిలో కుటుంబ సాంప్రదాయంగా అలవడుతుంది. ఏమైనా పొదుపు చేసే అలవాటును ప్రతివ్యక్తి కలిగి పుండటం తన శ్రేయస్సుకే కాకుండా దేశభ్యుదయానికెంతో యోడ్పడుతుంది. కనుక అబ్బాయిలూ ఈ వయస్సులోనే మీరు పొదుపు చేయటానికి అలవాటుపడితే పెద్దవాళ్ళయ్యే సరికి ఎంతో కూడబెట్ట గల్గుతారు. ఆ డబ్బును భారత ప్రభుత్వ చిన్న మొతాల పొదుపు పథకానికి పెట్టుబడిగా పెట్టవచ్చు. దేశంతో పాటు మీరు కూడా అభివృద్ధిని పొందవచ్చు. ఎట్లా పొదుపు చేయడం? అన్న ప్రశ్న కలగవచ్చు చెబుతాను వినండి.. మీ ఇంటికి ఎంతమందో బాధువులు వస్తూ పోతూ వుంటారు. వాళ్ళు వెళ్ళబోయేప్పుడు 'ప్రేమగా' అభిమానంగా బేడా, పావలా, కాస్తవున్నవాళ్ళు గూపాయి కూడా పిల్లలికి ఏమో కొనుక్కుని తినమని ఇవ్వటంకదు. ఆ డబ్బును పిల్లలు వెంటనే ఏ కోమటి కోటయ్య కొట్టుకో తీసి కెళ్ళి పీచు మిఠాయో, పంచదార బిళ్లలో, బెల్లపుడీడిలో కొనుక్కుని కర్చుచేస్తారు. లేదా, పిల్లలేక్కి మారాము చేస్తే తల్లితండ్రులు అప్పుడ్పుడు అలా బేడా ఇవ్వడం కూడా మామూలే. ఆ డబ్బునుకూడా పిల్లలు గబుక్కున చిరుతిళ్ళ పాలు చేస్తారు. అట్లా అనవసరంగా డబ్బును పిచ్చి తిళ్ళకు పాడుచేసుక ఒక మట్టిముంత సంపాదించి, ఆ ముంతలో అలా బేడా దొరికినప్పుడల్లా వేస్తుంటే, మీరు పెద్దవాళ్ళయ్యే సరికి ఆ డబ్బులన్నీ కూడి మీరు నమ్మలేనంత మొత్తమా తాయి అప్పుడు మీ సంఘోషానికి, సంతృప్తికి పట్టపగ్గా

లుంటాయా? చిన్నతనంనుంచీ పొదుపుకు అలవాటైన పిల్లలు పెద్దవాళ్ళయినాక వేలు కూడ బెట్టడం అతి సులభం. ఒక్క విషయం మర్చిపోకండి ఈ రోజుల్లో డబ్బుగలవాడే గొప్పవాడు, డబ్బుగలవాడే బలవంతుడు, డబ్బుగలవాడే గౌరవనీయుడు, డబ్బుగలవాడే సుఖంగా బ్రతకగలడు. 'ధనమూలమిదంజగత్' అన్నారు. డబ్బుతోనే ప్రపంచం. కనుక అబ్బాయిలారా! నేటినుంచి నా మాటలు జాపకం పెట్టుకుని తలా ఒక మట్టిముంత సంపాదించి శ్రద్ధతో పొదుపుచేసి, అణా, బేడా, నావలా - ఎంత దొరికితే అంత అందుకోవేయండి నేచెప్పిన పద్ధతిలో - మీలో ఎవరైనా పొదుపు చేస్తూన్న వాళ్ళున్నారా?" అని ప్రశ్నించి క్లాసులో ఉన్న నలభై అయిదుమంది విద్యార్థులకేసి చూశాడు. ఎలిమెంటరీ స్కూలు మాష్టరు శంకరయ్య.

పది సావత్సరాలు నిండని విద్యార్థులంతా ఒకళ్ళ ముఖాలు కేసి ఒకళ్ళు విశగా చూసుకున్నారు.

క్లాసు రూములో కొన్ని కుతూహలవాటు నిశ్శబ్దం దిక్కులు చూసింది.

రెండో బెంచీలో కూర్చున్న 'రాము' అని పిలువబడే రామారావులో ముటుగు కొంచెం చలనం కలిగింది. అతను తన చుట్టు ప్రక్కల విద్యార్థులకేసి, పంతులుగారికేసి బెరుగ్గా చూసి విడిచూన్ని నటించాడు. ఆ పిల్లవాని ముఖములో నిజాన్ని వెళ్ళగ్రోక్కే ఆమర్దా గంతులేస్తూన్నా - ఓ రకమైన విడియంగో కూడుకున్న భయం ప్రక్క చూపులు

చూస్తోంది. పిల్లవానిలోని ఆ ఇబ్బందిని కనిపెట్టిన శంకరయ్య మాష్టాకు.

“ఏంరా ! రామూ ! మట్టిముతలో పెట్టు కూడి బెడు తున్నావా ?” అన్నాడు.

“అవునండీ !” అంటూ లేచాడు రాము వాడిలో బిడియంతో కూడుకున్న భయం పంతులుగారి ప్రశ్నతో గాలిలో పొగ తేలిపోయినట్టు తేలిపోయింది.

“సిహాభాష్ రా ! రామూ ! భలే పసిచేస్తున్నావు. నువ్వరా ఆదర్శ విద్యార్థివంటే ! మిగతా పిల్లలంతా రాముని చూసి నేర్చుకోండి. ఇవాళనుంచియైనా మిగతా వాళ్ళంతా మట్టిముతలు సంపాదించి అణా బేడా కూడబెట్టడం మొదలెట్టండి. పెద్దవాళ్ళయినాక యీ డబ్బూ, అలవాటూ, పద్ధతీ ఎంతో ఉపకరిస్తాయి” అన్నాడు. శంకరయ్య మాష్టాకు గంభీరంగా.

ఆ మాటలకు రాము వొళ్ళు గగుర్పొడిచింది. తనను గురించి ఎదుటి వాళ్ళనుంచి పొగడ్త లభించగా షష్టిపూరి జరిపించుకున్న వృద్ధులు సహితం ఆకాశంలో ఆనందంగా తేలిపోతారు. ఇక పసిహృదయం సంగతి ప్రత్యేకంగా చెప్పాలా ? రాము తనలో తాను మృదువుగా మురిసిపోయాడు. గొప్పగా సంతోషించాడు. గోముగా సిగ్గుపడ్డాడు. పాలుగా రే ముఖం దోరగా పడిన దానిమ్మపండు కాగా - కళ్ళలో ఆనంద బాష్పాలు మెల్లగా తొంగిచూశాయి. తనకు తెలియని సంతోషం పల్చని పెదాలపై పరవళ్ళు తొక్కుతూండగా

బెంచీపై కూర్చున్నాడు క్లాసులోని పిల్లలంతా మాష్టారు మనసారామెచ్చుకున్న రాముకేసి క్రొత్తభావంతో దిగాలు పడుతూ చూశారు.

హెడ్ మాష్టరు గదిలోని గోడపైని గడియారం పది న్నర గంటల కాలాన్ని బలవంతాన చూపెట్టగా పూను నరశింహులు నిద్రగన్నేరు చెట్టుకొమ్మకు కట్టివున్న గంటను గణగణ మ్రోగించాడు.

ఎలిమెంటరీ స్కూలులో సందడి పొట్ట ఒక్కసారి చెక్కలైంది. ఇళ్ళకు వెళ్ళే ఉషాగులో పిల్లలంతా గబగబా పలకా, పుస్తకాల్ని సంచుల్లో సర్దుకొని బెంచీల మీదుగా దూకి స్కూలు వరండాలోకి వచ్చి తమతమ ఇళ్ళదారి పట్టారు.

ఉతికిన తెల్లచొక్కా, కాకిలాగు ధరించి కాళ్ళకు చెప్పులు లేకుండా గోనెపట్టా సంచీని భుజాన కుడిచేతిలో తగిలించుకొని, ఉదయాన తల్లి తలకు కొబ్బరినూనె రాసి దువ్విన తల పాపిట చెక్కుచెదరకుండా ఎండలో మెరుస్తూండగా, గబగబా శివాలయం వీధిన ఇంటికి నడచి వస్తూన్న తొమ్మిదేళ్ళ ప్రాయంగల రాము తనలో తానే పొంగి పోతున్నాడు వాడి బుల్లి మనస్సులో శంకరయ్య మాష్టారు మెచ్చికోలు రాగుల బొంగరంమల్లె తిరుగుతూంది. వాడి హృదయం నీలంకాశంలో అందంగా ఎగిరే తెల్లగాలిపటం వలె వుంది. పరుగెత్తుకుంటూ వెళ్ళి తెల్లతో శంకరయ్య మాష్టారు మెచ్చుకున్న పీఠం చెబుదామని అనుకుంటున్నాడు గానీ వెధవది సంతోషపు పొంగుతో పరుగెత్తలేక

పోతున్నాడు. అక్కడికి పెద్దపెద్ద అంగలే వస్తున్నాడు. శివాలయం ఏథి మలుపుదాటి లైబ్రరీ బజారుకొచ్చాడు.

నాయడమ్మ కిళ్ళికొట్టావగ్గు నలుగురు చేరి 'కట్ జోకర్' పేకాట ఆడుతున్నారు వాళ్ళిల్లో తండ్రి ఉన్నాడేమోనని చూశాడు. కాని అక్కడలేదు. ఆ కిళ్ళికొట్టు ప్రక్కన జిల్లా లోకల్ లైబ్రరీ ఎథారటీవారి శాఖా గ్రంథాలయం, దాని ప్రక్కనే కోమటి కోటయ్య చిల్లరకొట్టు, అది దాటి పదిగజాల దూరం రంగనే రాముకు ఏథిగోని దుమ్ముకు వెచ్చబర్చలేని తేల్లని ఎండలో - తేల్లగా మెరుస్తూన్న అణాబిళ్ళ కనిపించింది. గుమ్మర వంగి దాన్ని తీసుకున్నాడు. వాడిలో ఆనంద దీచావళి తాలూకు సంఘోషపు చిచ్చుబుడ్డి ఒక్కనారి 'బుచ్చు' నున్నది. తనవంక ఎవరైనా చూస్తున్నారేమోనని చుట్టూ చూశాడు. బజారుకు అటుప్రక్క మూసివున్న మెడికల్ షాపు అనుగుమీద మూడు అంక వేసి కూర్చున్న నల్లనుక్క-తలయెత్తి రాము కేసి చూసింది. ఇటుప్రక్క గంగయ్య కట్టెల అడ్డీతలో నలుగురైదుగురు మనుషులున్నారగా - పోలీస్ వాడూ రాము కేసి చూడలేదు. కొంచెం దూరంగా తిప్పు పబస్తాలు వేసి కొని దున్నపోతులబండ్లి పోలుకొస్తోన్నట్టుకాటా కొండయ్య కూడా గాముకు విధిమధ్యలో అణా దొరికడాన్ని చూడలేదు. రాము ఆ అణాని లాగుజేయిలో వేసుకొని - పరుగెత్తుకొంటూ ఇంటి కొచ్చాడు.

రాము ఇల్లు ఊరుచివరి డొంకలో వుంది. అది

ఒకరకంగా పాడుపడిన పెంకుటిల్లు. ఆ కుటుంబపుస్థితి ఆ గుల్లు-అడిగి తెల్పుకోలేని దుష్టాంతరం ఇంటిచుట్టూ పడి పోయిన వాటినుట్టి గోడలు ఇంట్లో వాళ్ళ హోదాని చెప్పక చెబుతూవుంటాయి ఇంటిముందున్న రెండు కొబ్బరిచెట్లూ- పుట్టినప్పట్నుంచీ ఆ యింటి స్థితిగతుల్లోని హెచ్చుతగ్గుల్ని వీక్షిస్తూనే వున్నాయి. ఆ ఇంటికి ఇరుగూ పొరుగున పూరి కొంపలు.

రాము తల్లి పీఠివాకిట్లోనే వున్నది - కొడుకుకోసం నిరీక్షిస్తూ.

అల్లరిత దూరానవుండే 'అమ్మా!' అని కేకవేశాడు రాము ఆనందంపట్టలేక. నాన్నయంచెయ్యమి కోసం య్య

వాడి కేకలోని సంతోషపు తీగుకు వాడిపోయిన ఆకుపగిదవున్న తల్లిముఖం మరి సరసపడింది. అది రాము గమనించలేదు.

"అమ్మా! నాకు బజార్లో అణా దొరికింది. ఈ అణానుకూడా మట్టిముంతలో వేస్తాను. అమ్మా! దీనితో మట్టిముంతలో నేను తర-ఆరురూపాయల పావలా వుంటుంది. మరి అమ్మా! మరి... ఇవాళి శంకరయ్య మా ప్తారు సూక్ష్మలో నన్నెంతగా మెచ్చుకొన్నారని ముంతలో ఉబ్బు దాచికోవడం ఎంతో గొప్ప అంట. నన్ను చూసి మిగతా పిల్లల్ని నేర్చుకోమని చెప్పారు. ఈ ఉబ్బూ ఈ అలవాటూ పెద్దవాళ్ళు అయినాక ఎంతోపనికొస్తోందట" అంటూ రాము ఇంట్లోకి వెళ్లాడు వడిగా.

వలకా పుస్తకాలన్న సంచీని గోడమేకుకు తగిలించి

గబగబా దేవుని గదిలోకి వెళ్ళాడు. మనస్సంతా సంతోష సాగరంవలెవున్న రాము.

రాము తల్లి హృదయం జారిపడ్డ గజపాత్రవలె గతుక్కుచున్నది;

దేవునిగదిలో - వాకటేశ్వరస్వామివారి చిత్రపటం పైన గూట్లాని మట్టిముంతకేసి వెళికాడు రాము. ఆశ్చర్యం! అది కనబడలేదు. రాములోని ఉత్సాహం, ఉమారు, ఆనందం - ఒక్కసారి రబ్బరు బెల్గాన్ లోని గాలిపోయి స్పష్టమై జారిపోయాయి. మెగుగుపెట్టిన బంగారు నగవలె నిగ నిగలాడుచున్న వాడి ముఖం అంతలోనే నల్లగా కావురేసి కొనిపోయింది.

“అమ్మా! నాముంత కనబళ్ళేదు! ఏమైంది?” అని గావుకేక పెట్టాడు రాము దేవునిగదిలోవుండి.

రాము తల్లికళ్ళలో నీళ్లు గిరున తిరిగాయి.

“నాముంత పోయింది. నాడబ్బు పోయిందమ్మా! అంటూ ఏడుస్తూ రాము దేవునిగది బయటకొచ్చాడు.

వాకిట మండిగం ప్రక్కన నిలబడ్డ తల్లి కొడుకు మొత్తని చెంపలపైన నీళ్ళు కారడాన్ని చూసింది. ఆమె కళ్ళపులోని దుఃఖంకాడా పొంగి, ఉప్పొంగి నేత్రాలద్వారా వర్షించింది.

రాము బిగ్గరగా ఏడ్చుసాగాడు.

తల్లి సముదాయించ నారంభించింది.

ఏడ్చుకు బాబూ! ఏడ్చుకు. ఇందాక నేను మంచి నీళ్ళకు బావిదగ్గరకు వెళితే - ఎవరో దొంగ ఇంట్లో జొర

బడి, నీ మట్టిమూత ఎత్తుకెళ్ళాడు. మళ్ళీ ఇంకో ముంత తెప్పించి - నీ ఆరుకూసాయల మూడణాలూ నాన్న గారితోత యిప్పించుతానులే. ఏడ్వకు మా బాబుగా! బంగారుకొండ వుగా, రత్నాలరాశివిగదూ!”

తల్లి మాటల్ని రాము సరిగ్గా వినిపించుకోలేదు. కొండేశ్వరుని దాచుకున్న ముంత దానిలోని డబ్బా సోదేటప్పటికి - ఆ బుల్లి హృదయం విపరీతంగా దెబ్బ తిన్నది. పైపెచ్చు దేని విషయమై అంతమంది విద్యార్థుల ఎదుట తను మాట్టకుచేత మెప్పును పొందాడో, తనకు తాను మురిసిపోయాడో, గర్వపడ్డాడో - అది అకస్మాత్తుగా అచ్యుతమైయేటప్పటికి ఆ సహృదయం దారుణమైన దుఃఖానికి గురికాక ఏమూ? గుక్కపట్టి ఏడ్వసాగాడు రాము.

కొడుకు ఏడ్చును చూడలేక తల్లికూడా ఏడ్చింది.

తల్లి కళ్ళవెంట నీళ్ళుకారడాన్ని చూసి రాము నాథాత్తుగా ఏడ్చును మానివేశాడు. తనకోసమేగదా! తన ముంతను దొంగలెత్తుకెళ్ళడం చేతనేగదా. తను ఏడ్వడం వల్లనేగదా - తల్లికూడా ఏడుస్తూన్నదని అనుకున్నాడు రాము.

“ఎందుకమ్మా! ఏడుస్తావు? ముంతపోతే పోయిందిలే. మళ్ళీ పోతుంటేయనూ, నువ్వు ఏడ్వకమ్మా!” అన్నాడు రాము చెంపలపై జారిన కన్నటి వాల్ని కుడిచేత్తో తుడుచు కుంటూ.

“బాబూ! అంటూ తల్లి ఉరకలెత్తే ఉద్యోగంతో రామును కావలించుకుంది.

తల్లి పైటచెంగుతో రాము ఏడ్చుముఖాన్ని తుడుచు కున్నాడు. కాని కళ్ళుమట్టుకు ధారాచాతఃగావర్షిస్తున్నాయి.

“మరి అమ్మా! దేవునిదగ్గర ముంతపెట్టానుకదా! దొంగవచ్చి, ఆ ముంతను తీసికెళుకూంటే దేవుడు చూస్తూ ఎలా వూరుకున్నాడమ్మా! మరి మా మాష్టా రేనున్నా మొన్న పాపంచేసినవాళ్ళని దొంగతనము చేసినవాళ్ళనూ- దేవుడు శిక్షిస్తాడని క్లాసులో చెప్పాడు. ఎందుకు శిక్షించ లేదమ్మా ఆ దొంగని దేవుడు?” అన్నాడు రాము అమాయకంగా తలితో.

“శిక్షిస్తాడు! శిక్షిస్తాడు! కాని కొంచెం ఆలస్యంగా” అన్నది తల్లి గద్దరికస్వరంతో.

“ఆలస్యంగా శిక్షిస్తే ఏలాభమమ్మా! తీరా డబ్బు పోయినతర్వాత! మరి దొంగను పోలీసులు పట్టుకోరూ! నా డబ్బు నాకు యిప్పించరూ! అన్నాడు రాము ఏడ్చుచు దిగ మింగుకుంటూ.

“పట్టుకుంటారు. కాని వాళ్ళకి దొంగ చిక్కాలిగా”

“ఎందుకు చిక్కాడు? దేశంలో యింతమంది పోలీసులుండగా! అసలు నువ్వు పోలీసులతో చెప్పావా! లేకపోలే వుండు. నేను పోలీసుస్టేషన్ కు వెళ్ళి చెప్పివస్తాను” అన్నాడు రాము ఉక్రోషంకొద్దీ.

“వద్దులే బాబూ! నువ్వు చిన్నవాణివి ఆనక నాన్న గారు వచ్చాక చెబుతారే.”

“ఆనక నాన్న యింటికి వస్తారా నామాట వింటారా! నాన్న మంచివాడు

భానా
నాకు

ఎప్పుడైనా ఒక్క కానీ యిచ్చావా! ఎప్పుడూ యింట్లో వుండడు. ఎక్కడెక్కడో తిరిగి ఏ అగ్రరాత్రో ఇంటికి వస్తూ వుంటాడు. అదో రకంగా మాట్లాడతాడు. ఎప్పుడూ ఏదో వాసనకొడుతూ వుంటుంది. నిన్ను తిడతాడు కొడతాడు కూడ. నాన్న అంటే అలా ఎవరైనా వుంటారా? నాన్న మంచివాడు కాదమ్మా!” అన్నాడు రాము బుంగమూతి పెట్టి.

“బాబూ!” అంటూ తల్లి నా వురుసున్నది. రామును కావలించుకొని.

రాము విస్మయంతో తల్లి కేసి చూసాడు

“ఏడ్వకమ్మా! ఏడ్వకు, నాన్నని ఏమీ అననులే” అన్నాడు రాము తల్లి కన్నీరు తుడుస్తూ.

ఆ రోజు రాము భోజనం చేయలేదు. తల్లి బలవంతాన అన్నంబెడితే నాలుగు మెళుకులు కొరికాడుకానీ, రోజూ తినేట్లు తినలేదు. వాడి కేమీ తోచటంలేదు. ఆ రిగులే క్షణ క్షణానికీ కడుపులో తోడుతున్నది. ఆ మూత ఎట్లా దొరుకు తుంది? అంత డబ్బును తెనెలా కూడబెట్టగలడు?... శంక రయ్య మాష్టారును ముఖమోగా చూపెట్టడం? తను అబద్ధ మాడినాడని అందరూ అనుకోరా! ఎలా? ఏం చేయాలి? ఆ వివాదంతో రాము సాయంకాలంవరకూ ఇంటిలోనే కాలుగాలిన పిల్లివలె తిరిగాడు. మధ్యాహ్నం బడికికూడా వెళ్ళలేదు.

“నాన్న ఇంకా రాలేదే అమ్మా? ఎప్పుడొస్తాడు?” అని అడిగాడు రాము తల్లిని.

“వస్తారు బాబూ! నాయంకాలం లోపుగానే వస్తాను” అన్నది తల్లి సముదాయించుతూన్న ధోరణిలో.

“ఏమో! నాకు నమ్మకంలేదు. రోజు రానిది ఇలాళ వస్తాడేమిట?” అన్నాడు రాము కొంచెం కోపాన్ని నటిస్తూ.

“లేను బాబూ! ఇలాళ తప్పకుండా పెందిలకడనే వస్తాను” అన్నది తల్లి గట్టిగా.

సాయంకాలం దిగులుగా వాలింది. ఇంటిముందు కొబ్బరిచెట్ల పడ వీధి దాటిపోయింది. రాములో అశాంతి క్షణక్షణానికి పెరిగిపోతూన్నది బోనులోపెట్టబడిన జంతువు పిల్లవలె అటూ ఇటూ తిరుగసాగాడు. “అమ్మా! నాన్న ఇంకా రాడు. ఆలస్యమైతే దొంగ పోలీసులుక్కడా చిక్కడు. నేను వెళ్ళి నాన్న ఎక్కడున్నాపిల్చుకొనివస్తాను” అటూ బయల్దేరాడు రాము.

“వద్దు బాబూ! నువ్వెళ్ళ వద్దు ఆయన ఎక్కడుండేదీ నీకు తెలియదు. నీకు కనిపించదు” అటూ తల్లి ఎంత మొత్తుకున్నా రాము వినిపించుకోకుండా బజారుకు వెళ్ళాడు తండ్రిని వెతికేందుకు.

తల్లి వీధి వాకిట్లో కొడుకు వెళ్ళినకేసి చూస్తూ చాలసేపు నిలబడింది. ఆమెలో విపరీతమైన ఆదుర్దా కనిపిస్తోంది. పైపెచ్చు మనస్సులో తీవ్రమైన గాఢనికూడా పొందుతున్నది. తను అబ్బాయిమొదలు అబద్ధమాడింది. అలా అబద్ధ ఆడటంలో తను కేవలం స్వార్థాన్నే దృష్టిలో పెట్టుకోలేదు! ఎంతోమంది ఆలోచించే అబద్ధంతో అమా

యమడైన రాము బాని ఉపశమింపజేయాలని అనుకున్నది. ఆ ముంతకు వాస్తవంగా దొంగలెవ్వరూ యెత్తుకళ్ళలేదు. అది తన భర్తనే! ఆయనగానే ఆ ముంత పగలగొట్టి అందులోని డబ్బులు తీసికెళ్ళారు ప్రొద్దున తనని డబ్బులడిగారు. తనదగ్గరే మున్నాయి. కెండు రూపాయలు కట్టెలు తెప్పించుకోవటానికి దాస్తే - నిన్ననే ఆయన తన పెట్టివెతికి తీసికెళ్ళాడు. రోజూ తనెక్కడనుంచి డబ్బులు సంపాదిస్తున్నది. గేదెపాడిమీద వచ్చే ఆదాయమూ, విస్తళ్ళుకుట్టి, పిడకలు అమ్మిన సంపాదనా-ఇట్లు గడవటానికే అంతంత మాత్రంగా వుంటే, ఆయనగారి త్రాగుడుకూ, జూదానికీ, వ్యభిచారానికీ - రోజూ తనెక్కడ డబ్బు తెస్తుంది? ఇంటికి యజమానీ, కుటుంబాన్ని గుట్టుచక్కగా పోషించాల్సిన బాధ్యతగల వ్యక్తి, సంఘంలో పరువు మర్యాదలతో నిండుగా జీవించాల్సిన ఆయనే ఇలా అవనితతో, అప్రతిష్టలతో, అక్రమంగా ప్రవర్తిస్తూ, చిల్లికాని సంపాదన లేకపోగా, ఉన్న ఆస్తి నంతా పాడుజేస్తుంటే - సంసారమెట్లా చక్కబడుతుంది? ఆయనలో పరివర్తన ఎప్పుడు కలిగేట్టు? ... తండ్రికీ కొడుకీ యెంత భేదం! ఇద్దరి మనస్తత్వాల్లో ఎంత తారతమ్యం? పసివాడైనా రాము ఎంతటి గుణవంతుడు! డబ్బుమీద తండ్రికెంత నిర్లక్ష్యమున్నదో - వాడికంతకంటే పెట్టింపు శ్రద్ధా, జాగ్రత్త ఉన్నవి. 'ఆ ముంతలోని డబ్బులు మీ నాన్న తీసుకున్నాడు' అని తను నిజంచెప్పితే - రాము మరింతగా బాధపడతాడు. పైపెచ్చు వాడికి తండ్రిమీద ద్వేషం అధిక మవుతుంది, ఇప్పటికే 'నాన్న మంచివాడు

మంచివాడు కాదమ్మా!

మమ్మనాడు తను నిజాన్ని దాచడమే సబ
వయస్సులోనే కొడుక్కి తండ్రీమీద దురభి
టుకొనిపోతే - యెదిగినాక ఇద్దరిమధ్యా పచ్చ
మండుతుంది... కాని తనకెందుకో ఈ సంసారం
దేమోనన్న భయం రోజు రోజుకీ ఎక్కువ అవుతు
రాము బుద్ధిమంతుడు చదువుమీద వాడికి అపేక్ష
గా వున్నది తండ్రేమో అట్లా తిరుగుతూ ఇంటి స్థితి
ల్ని పట్టించుకోవటంలేదు. ఈ పాడుపడ్డ పెంకుటికొంప
ట్టూ పిచ్చిమొక్కల్లాగేనే అప్పులు పెరిగిపోతున్నాయి.
తను రాముని చదివించలేదేమో! వాడి అభివృద్ధికి తను
పాటుపడలేదేమో! వాడి భవిష్యత్తులోని వెలుగును తను
చూడలేదేమో... అలా ఆలోచిస్తూ రాము తల్లి వీధి
వాకిటిలోనే ఉంది.

కాంతిని పోగొట్టుకున్న సాయంత్రం కన్నుమూయ
టానికి సిద్ధంగా ఉంది.

అల్లంత దూరంలో పరుగెత్తుకుంటూ వస్తూన్న
రామును చూడగానే-ఆమె హృదయం చెట్టున మిగిలిన
ఆఖరాకు పెనుగాలికి అల్లలాడినట్టుగా అల్లలాడింది.

రోప్పూతూ, రోజుతూ వచ్చిన రాము ఏడుస్తూ,
“అమ్మా! నాన్నని పోలీసులు పట్టుకెళ్తున్నారు”
అన్నాడు.

రాము తల్లి నిశ్శేష్టరాలై నిలబడింది.

“అమ్మా! నాన్నని పోలీసులు
తున్నారమ్మా!... నాన్న దొంగతనం చేశాడు
నాన్న దొంగా!” అన్నాడు రాము వెక్కి వెక్కి

“దుబాబు!” అంటూ తల్లి కొడుకును
తీసికొని టచెంగుతో కన్నీరు తుడుచుకుంది.

ప్రక్కయింటి వీరయ్య వచ్చాడు అప్పుడే
నుంచి. ఆయనే అడక్కముందే అసలు విషయం చెప్పాడు.

“సారాత్రాగి, డబ్బులు పెట్టి గుల్లో పేకాట ఆ
న్నందుకు పోలీసులు పట్టుకెళ్తున్నారు.”

వినిపించు: పట్టుగా విన్నది, రాముతల్లి ఆమాటల్ని.

నాన్న: మంచివాడు కాదమ్మా!” అన్నాడు రాము
చొక్కాతో కళ్ళనీళ్లు తుడుచుకుంటూ.

పంచాయత్రీ
మన గ్రంథాలయం,
బ్రహ్మం :: కృష్ణా జిల్లా.

మహామ ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనావర్తిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA123B122
పుస్తకం పేరు	బ్రతుకవేర్చిన వ్యక్తి
తారీఖు	29/10/24
ముందు అర్థ	NO
వెనుక అర్థ	NO
మొత్తం పేజీలు	119
పేజీల పైజా పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	NO
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	AKSHAY
పేజీలు విడదీసినది	Thasin
స్కాన్ చేసినది	Thasin
పరీక్ష చేసినది	pragathi
పేజీలు పరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good